

audit FINANCIAR

Anul XIII, nr. 132 - 12/2015

12/2015

- **Noile cerințe de
transparență în audit,
posibile efecte și soluții**
- **The New
Audit Transparency
Requirements, Possible
Effects and Solutions**

● **Suficiență și adecvare în aplicarea ISA 210**

- **Relația cu investitorii a companiilor
care aplică principiile
de guvernare corporativă**
- **Responsabilitatea socială
a auditorului, în condițiile
practicării contabilității creative**
 - **Evaluarea viitorilor
profesioniști contabili -
între clasic și online**

- **Sufficiency and Appropriateness
in Application of ISA 210
Requirements**
- **Investor Relations of Companies
Applying the Principles of
Corporate Governance**
- **Social Responsibility of the
Auditor, in the Practice of
Creative Accounting**
- **The Assessment of the Future
Professional Accountants -
Between Classic and Online**

Premiile revistei „Audit Financiar” pentru anul 2015

Cu prilejul celui de al 4-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România, desfășurat la Brașov la 23 octombrie a.c., în cadrul momentului consacrat sărbătoririi Zilei Naționale a Auditorului Financiar, Consiliul CAFR a conferit premii pentru articolele publicate în revista „Audit Financiar” în anul 2015.

Distincțiile au fost înmânate de către conferențiar univ. dr. **Gabriel Radu**, președintele Camerei Auditorilor Financiar din România.

Premiul special de excelență s-a acordat profesorului **Alain Burlaud**, de la Conservatoire national des arts et métiers, Paris, Franța, pentru articolele de cercetare științifică publicate în revistă, precum și în semn de apreciere pentru deschiderea, cooperarea și sprijinul acordat publicației, cu încrederea în promovarea în

continuare a colaborării noastre.

Premiul de excelență „Constantin Ionete” a fost acordat prof. univ. dr. **Emil Horomnea** și drd. **Florentin Emil Tanasă**, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” - Iași, pentru lucrarea de cercetare științifică cu titlul „Modelarea relației auditor - entitate client prin intermediul jocurilor și echilibrelor Nash”, publicată în revista „Audit Financiar” nr. 11/2015.

Premiul de excelență „Alexandru Rusovici” a fost acordat prof. univ. dr. **Mădălina Dumitru** și lect. univ. dr. **Gabriel Jinga**, de la Academia de Studii Economice din București, pentru lucrarea de cercetare științifică cu titlul „Studiu de caz privind practica de raportare integrată. O abordare a legitimității”, publicată în revista „Audit Financiar” nr. 7/2015.

Awards of "Audit Financiar" Journal for 2015

On the occasion of the 4th Congress of the Profession of Financial Auditor from Romania, held this year in Brasov, on October, 23th, during the moment devoted to the celebration of the National Day of Financial Auditors, the Board of CAFR conferred awards for articles published in "Audit Financiar" Journal in 2015.

The awards were handed by Assoc. Prof. **Gabriel Radu**, Ph.D., the President of the Chamber of Financial Auditors of Romania.

The Special Award of Excellence was granted to Professor **Alain Burlaud** from the Conservatoire national des arts et métiers, Paris, France, for the continuous support and advice he has offered to "Audit Financiar", as well as for the scientific papers he co-authored, that have been published in this Journal and also in appreciation of its open attitude and its

cooperation, with confidence in our further collaboration.

The Award of Excellence "Constantin Ionete" was granted to Univ. Prof. **Emil Horomnea**, Ph. D. and to **Emil Florentin Tanasă**, Ph.D. Student, both from „Alexandru Ioan Cuza” University, Iași, Romania, for the scientific research paper entitled "Modeling the Relationship between Auditor and Client Entity using Game Theory and Nash Equilibriums", published in "Audit Financiar" Journal, Issue 11/2015.

The Award of Excellence "Alexandru Rusovici" was granted to Univ. Prof. **Mădălina Dumitru**, Ph.D. and to Univ. Lect. **Gabriel Jinga**, Ph.D. from the Bucharest University of Economic Studies, for the scientific research paper entitled "Integrated Reporting for Sustainable Business Practice: A Case Study", published in "Audit Financiar" Journal, Issue 7/2015.

Sumar / Content

audit
FINANCIAR

12/2015

Daniel BOTEZ

- Cercetare prospectivă privind noile cerințe de transparență în audit, posibile efecte și soluții la problemele practice [Click here!](#)3
- *Prospective Research on New Audit Transparency Requirements, Possible Effects and Solutions to Practical Issues* [Click here!](#).....59

Laurențiu DOBROȚEANU, Urania MOLDOVANU, Camelia Liliana DOBROȚEANU

- Suficiență și adecvare în aplicarea ISA 210 [Click here!](#).....14
- *Sufficiency and Appropriateness in Application of ISA 210 Requirements* [Click here!](#).....70

Ciprian APOSTOL

- Studiu privind relația cu investitorii a companiilor din România care aplică principiile de guvernanta corporativă [Click here!](#)30
- *Study on Investor Relations of Companies Applying the Principles of Corporate Governance in Romania* [Click here!](#).....86

Daniela-Neonila MARDIROS, Roxana Manuela DICU, Maria GROSU

- Dimensiuni ale responsabilității sociale a auditorului, în condițiile practicării contabilității creative [Click here!](#)35
- *Dimensions of the Social Responsibility of the Auditor, in the Practice of Creative Accounting* [Click here!](#)91

Mădălina DUMITRU, Liliana FELEAGĂ, Cătălina GORGAN, Bogdan Ștefan IONESCU, Andrei STANCIU, Aurelia ȘTEFĂNESCU

- Evaluarea viitorilor profesioniști contabili - între clasic și online [Click here!](#)44
- *The Assessment of the Future Professional Accountants - Between Classic and Online* [Click here!](#)100

Revistă lunară editată de
**Camera Auditorilor Financiar
din România**

Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție:
Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redacțional nu își asumă
responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.*

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>;
www.ebscohost.com; www.cabells.com

*Revista este indexată în trei baze de
date recunoscute de Consiliul Național
de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și
Certificatelor Universitare (CNATDCU)*

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120;
Fax: (021) 410.03.48;
E-mail: revista@cafr.ro;
<http://revista.cafr.ro>
ISSN: 1583-5812,
ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: Universal Color SA,
Str. Victoriei, Complex Fortuna-Parter,
Pitești, jud. Argeș,
tel.: +40 248 215 788
e-mail: universal@universalcolor.ro

Colegiul Editorial Științific

Prof. univ. dr. Dinu AIRINEI – Universitatea "Al. I. Cuza", Iași
Prof. univ. dr. Veronel AVRAM – Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr. Sorin BRICIU – Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia
Prof. univ. dr. Ovidiu BUNGET – Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Alain BURLAUD – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris
Prof. univ. dr. Tatiana DĂNESCU – Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Conf. univ. dr. Lilia GRIGOROI – Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
Prof. univ. dr. David HILLIER – Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Allan HODGSON – University of Queensland, Australia
Prof. univ. dr. Emil HOROMNEA – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Prof. univ. dr. Robin JARVIS – ACCA, Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Maria MANOLESCU – Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. Dumitru MATIȘ – Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Ion MIHĂILESCU – Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. Ana MORARIU – Academia de Studii Economice București
Conf. univ. dr. Mirela PĂUNESCU – Academia de Studii Economice București
Conf. univ. dr. Irimie Emil POPA – Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Vasile RĂILEANU – Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Ion STANCU – Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Donna STREET – Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. Ioan TALPOȘ – Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Eugeniu ȚURLEA – Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Iulian VĂCĂREL – membru al Academiei Române

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Camerei Auditorilor Financiari din România (CAFR). Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, și vânzarea sunt interzise fără acordul prealabil al CAFR, fiind supuse prevederilor legii drepturilor de autor.

Important pentru autori!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 cuvinte cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum 6 nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor științifice se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: • originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; • calitatea metodologiei de cercetare; • claritatea și pertinenta prezentării și argumentării; • relevanța surselor bibliografice utilizate; • contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Cercetare prospectivă privind noile cerințe de transparență în audit, posibile efecte și soluții la problemele practice

Conf. univ. dr. Daniel BOTEZ,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România,
e-mail: daniel6331@yahoo.com

Rezumat

Un sondaj efectuat în anul 2011, adresat deopotrivă celor care întocmesc situațiile financiare, utilizatorilor acestora și altor persoane implicate în raportarea financiară, incluzând auditorii, a pus în evidență existența unor probleme privind transparența informațiilor financiare și necesitatea unui cadru de referință privind transparența acestor informații.

Ca urmare, IFAC (International Federation of Accountants) a reacționat prin modificarea unor prevederi din câteva standarde internaționale de audit, considerate relevante pentru asigurarea transparenței. Unele modificări se referă la redefinirea unor concepte, dar majoritatea influențează practicile profesionale deoarece modifică/completează prevederi ale cerințelor sau materialelor explicative.

Cercetarea de față conține analize și comentarii privind influența acestor modificări asupra practicilor profesionale ale auditorilor, în special a celor din România.

Cuvinte-cheie: transparență, prezentare (disclosure), ISA, practici profesionale, raportare financiară, auditul situațiilor financiare.

Clasificare JEL: M42

Introducere

În anul 2011 o agenție de consultanță a pus în evidență, ca urmare a unui sondaj, că mulți utilizatori de informații financiare consideră că este necesar un cadru conceptual care să susțină transparența și care să asigure că informațiile furnizate sunt cele relevante pentru investitori și, în același timp, să reducă responsabilitatea celor care întocmesc aceste informații.

În ianuarie 2013, IASB (International Accounting Standards Board) a promovat o discuție publică privind transparența în situațiile financiare care să susțină dialogul între utilizatori, cei care le întocmesc, organisme de standardizare, auditori și reglementatori. Obiectivele acestei discuții au fost ca aceștia și alte părți interesate să poată prezenta o imagine mai clară a problemei transparenței.

IASB a urmărit prin acest forum¹:

- Să exploreze oportunitățile de a constata cum prezentările pot fi îmbunătățite și simplificate în cadrul cerințelor de transparență actuale;
- Să promoveze un dialog între participanții la raportarea financiară;
- Să dea o imagine clară a „problemei transparenței” și a cauzelor sale.

În urma acestui forum de discuții, IASB a publicat în mai 2013 o declarație² în care și-a prezentat dorința de a acționa ca un catalizator al unei acțiuni colective a celor care întocmesc situațiile financiare, a celor care elaborează standardele contabile și a celor care le impun prin norme juridice, a profesiei contabile și, de asemenea, a transmis preocuparea sa privind transparența informațiilor, calitativ și cantitativ, în raportarea financiară. Au fost stabilite trei direcții de acțiune:

1. Modificarea IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”
2. Publicarea unui ghid aplicativ sau material educațional privind pragul de semnificație
3. Realizarea unui proiect separat privind transparența și revizuirea cercetării privind prezentarea situațiilor financiare

¹ IFRS, *Conceptual Framework: Feedback on survey and Discussion Forum*, Agenda Paper 31, Education Session, February 2013.

² IFRS, *Discussion Forum – Financial Reporting Disclosure*, Feedback Statement, May 2013.

În același timp, IASB a promovat proiecte de modificare a IAS 7 „Situația fluxurilor de trezorerie” (Statement of Cash Flows) și IAS 8 „Politici contabile, modificări în estimările contabile și erori” (Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors). Modificările în standardul IAS 7 se referă la reconcilierea datoriilor privind activitățile financiare, iar cele din Standardul IAS 8 la distincția între schimbări în politicile contabile și schimbări în estimările contabile.

De asemenea, IASB susține proiecte de cercetare care au ca obiect semnificația, principiile transparenței și revizuirea standardelor în ce privește transparența.

Preocupările legate de transparența informațiilor prezentate în situațiile financiare fac obiectul cercetării profesioniștilor de mai mult timp. De exemplu, un studiu constată mai multe nivele ale transparenței: transparența tranzacțiilor și evenimentelor ocupă primul nivel, urmează nivelul al doilea referitor la transparența metodelor contabile, apoi cel de-al treilea care privește transparența estimărilor efectuate de management. Al patrulea nivel conține transparența substanței economice a firmei bazată pe principiile contabile selectate și aplicate, al cincilea se referă la transparența previziunilor și ultimul, al șaselea, la transparența integrată a situațiilor financiare (Mensah, Nguyen, Prattipati, 2006).

Metodologia de cercetare

Cercetarea noastră are ca obiectiv identificarea noutăților în practicile de audit, a posibilelor efecte, precum și a unor soluții ca urmare a modificării unor standarde profesionale.

Pentru început au fost studiate informațiile publicate de Fundația IFRS (International Financial Reporting Standards) în legătură cu preocupările privind prezentările în situațiile financiare și modificările de standarde de raportare financiară avute în vedere.

Apoi, au fost supuse analizei unele modificări ale standardelor profesionale ale auditorului din documentele publicate de IFAC. Studiul acestora ne-a permis să înțelegem schimbările în complexitatea și integralitatea lor. Astfel, am fost în măsură să sintetizăm modificările și să realizăm câteva comentarii privind modificarea atitudinii auditorului și a practicilor profesionale ale acestuia.

Câteva aspecte privind terminologia utilizată

Pe parcursul cercetării s-a constatat utilizarea deopotrivă a termenilor *transparency* și *disclosure*, pentru a defini calitatea prezentării informațiilor din situațiile financiare. Primul este folosit cu precădere în articole științifice, iar al doilea în standardele profesionale. Termenul *transparent* poate fi utilizat pentru a descrie calitatea ridicată a situațiilor financiare. Sinonimele acestui termen relevante pentru raportarea financiară sunt *înțelegere ușoară*, *foarte clar*, *sincer* sau *imparțial* (Mc Clure).

Căutând explicarea termenului utilizat în standardele profesionale și adus în discuție în această cercetare, *disclosure*, am extras câteva definiții oferite de dicționare sau site-uri cunoscute, astfel:

- Longman Exams Dictionary: Disclosure – dezvăluire, divulgare, prezentare – un secret pe care cineva îl spune oamenilor sau actul de a spune acest secret
- Merriam-Webster: actul de a face ceva cunoscut, actul de a dezvălui
- BusinessDictionary.com: Contabilitate: relevarea (comunicarea) statutară sau de bună-credință a unui fapt semnificativ în situațiile financiare sau în notele la acestea; Audit: raportarea obligatorie a tuturor informațiilor pozitive sau negative în legătură cu auditul unei companii
- Accountingtools.com: Contabilitate: informarea adițională atașată situațiilor financiare ale unei entități, ca explicație a unor activități care influențează semnificativ rezultatele

Încercând traducerea în limba română a acestui termen, *disclosure*, am constatat că majoritatea dicționarelor menționează una sau amândouă dintre *divulgare* sau *dezvăluire*, ceea ce confirmă și sensul general al expresiei în limba engleză. Considerăm, însă, că în limba română termenii divulgare sau dezvăluire se referă la ceva, o informație, pe care cineva, o entitate, dorește să o păstreze confidențială, dar este obligată să o divulge. Această accepțiune presupune și dorința acelei persoane sau entități de a dezvălui cât mai puțin din acea informație sau deloc. De remarcat este și faptul că acești termeni, divulgare sau dezvăluire, presupun și un caracter relativ secret al informației pe care posesorul acesteia o face publică dintr-o obligație legală. Mergând

mai departe, se poate considera că, în cazul raportării financiare, cei care întocmesc situațiile financiare au interesul de a furniza cât mai puține informații considerate de către ei confidențiale. Considerăm că nu acesta este sensul și scopul modificării standardelor profesionale ca urmare a unei mai pregnante necesități de informare suplimentară. Trebuie să așezăm la baza raționamentelor noastre premisa că titularii situațiilor financiare manifestă o deschidere totală pentru furnizarea complexă și completă a tuturor informațiilor necesare diferitelor categorii de utilizatori.

În acest sens, considerăm că traducerea cea mai bună a acestui termen este cea utilizată până acum în traducerea standardelor profesionale, adică *prezentare*. Această opinie este susținută și de definiția pe care Standardul Internațional de Audit ISA 200 „Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit” o introduce în forma modificată a acestuia, respectiv¹: „Prezentările conțin informații explicative sau descriptive, întocmite conform cerințelor, permise în mod expres sau acceptate de cadrul de raportare financiară aplicabil în cuprinsul situațiilor financiare sau în note, sau integrate în acestea prin referințe încruciate”.

De aceea, în cuprinsul acestui studiu termenul din limba engleză *disclosure* este tradus în limba română și folosit în forma *prezentare/prezentări*.

Incidența modificării standardelor asupra practicilor profesionale

Situațiile financiare devin, progresiv, tot mai complexe și, de aceea, prezentările adecvate, relevante și de înaltă calitate au o importanță crescută pentru utilizatorii situațiilor financiare. În prezent nu există cerințe privind includerea în situațiile financiare a unei varietăți largi de prezentări mai extinse decât cele considerate obișnuite, care să acopere mai multe subiecte, prezentări calitative și explicații. Diferitele cadre de raportare financiară pot stabili diferite cerințe de prezentare, iar cei care

¹ ISA 200 „Obiective generale ale auditorului într-o misiune de audit al situațiilor financiare”, pct. 13, lit. f, în IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements – Revised ISAs and Related Conforming Amendments*, Final Pronouncement, July 2015.

Întocmesc situațiile financiare pot găsi necesar să suplimenteze aceste cerințe prin prezentări adiționale, în scopul furnizării unei imagini fidele.

În iulie 2015, IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board) a publicat documentul final privind modificarea unor standarde internaționale de audit ca urmare a reconsiderării rolului și importanței prezentărilor în situațiile financiare. Aceste modificări devin aplicabile cel mai târziu la data de 15 decembrie 2016.

Examinarea prezentărilor este o parte integrantă a unei misiuni de audit. Ea este importantă în toate stadiile auditului atunci când auditorul trage concluzii inclusiv cu privire la prezentări. ISAs (International Standards on Auditing) stabilesc importanța prezentărilor atunci când se obține de către auditor înțelegerea entității și a mediului său, inclusiv controlul intern, atunci când evaluează riscurile și stabilește răspunsurile la riscurile evaluate, atunci când colectează și evaluează probele, atunci când își formează opinia, inclusiv evaluarea prezentării și a imaginii fidele oferite de situațiile financiare.

Examinarea prezentărilor devine mai complexă atunci când prezentările sunt mai întinse. Obiectivul este de a furniza o mai mare calitate a informației în prezentări, aplicarea cerințelor din standarde privind prezentările în timpul planificării auditului, identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă, obținerea probelor de audit suficiente și adecvate și formarea opiniei.

În condițiile complexității și importanței prezentărilor, calitatea auditului este asigurată dacă auditorul ia câteva măsuri¹:

- Dă importanța necesară prezentărilor în cadrul procesului de audit;
- la în considerare în mod adecvat modul în care managementul întocmește informațiile în prezentări, ceea ce presupune înțelegerea sistemului informațional și a modelului de afacere, inclusiv aspectele relevante ale acestui sistem privind informațiile prezentate în situațiile financiare, obținute din interiorul sau din exteriorul entității, din registrele și controalele relevante pentru audit;

¹ IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Staff Publication, July 2015, pct. 7.

- Recunoaște schimbările care privesc prezentările, inclusiv prezentările calitative atunci când identifică riscuri de denaturare semnificativă și când evaluează denaturările identificate;
- la în considerare prezentările în legătură cu faptele și circumstanțele proprii entității bazate pe cunoașterea auditorului privind entitatea și probele obținute atunci când a evaluat prezentarea generală a situațiilor financiare.

Este foarte probabil că prezentările trebuie să fie mai extinse atunci când modelul de afacere și tranzacțiile entității sunt complexe. În acest caz și examinarea efectuată de auditor este semnificativă. După cum se știe, există și cadre de raportare financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii care conțin cerințe mai reduse privind prezentările.

În general prezentările în situațiile financiare includ:

- Politicile contabile semnificative;
- Componentele pozițiilor din situațiile financiare;
- Raționamentele și argumentele;
- Modele utilizate, incluzând prezumții și date obținute din exterior (curs valutar, rata dobânzii)
- Expunerea financiară la risc și incertitudini rezultate din recunoașterea sau de recunoașterea resurselor și obligațiilor;
- Incertitudini semnificative cu privire la capacitatea entității de a-și continua activitatea;
- Prezentarea părților afiliate;
- Nerecunoașterea (derecunoașterea) activelor și datorilor;
- Informații financiare *pro forma*;
- Descrierea proceselor interne;
- Prezentarea valorii juste pentru o valoare înregistrată utilizând baze diferite de măsurare;
- Prezentările cerute pentru a asigura obiectivele de prezentare din cadrul de raportare financiară;

Principalele modificări ale standardelor profesionale și comentariile noastre cu privire la acestea sunt:

- ISA 200 „Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit”

Standardul introduce o definiție modificată a termenului „situații financiare” și dezvoltă materialul explicativ.

Definiția actuală

- Situațiile financiare sunt o reprezentare structurată a informațiilor financiare istorice, incluzând note explicative care au drept scop să comunice informații privind resursele și obligațiile unei entități la o anumită dată sau modificările acestora în timpul unei perioade, în conformitate cu cadrul de raportare financiară. Notele explicative conțin în mod obișnuit un sumar al politicilor contabile semnificative și alte informații explicative.

Definiția modificată

- Situațiile financiare sunt o reprezentare structurată a informațiilor financiare istorice, *incluzând prezentări* care au drept scop să comunice informații privind resursele și obligațiile unei entități la o anumită dată sau modificările acestora în timpul unei perioade, în conformitate cu cadrul de raportare financiară. *Prezentările conțin informații explicative sau descriptive, întocmite conform cerințelor, permise în mod expres sau acceptate de cadrul de raportare financiară aplicabil în cuprinsul situațiilor financiare sau în note, sau integrate în acestea prin referințe încrucișate.*

Se remarcă introducerea termenului „prezentări” în loc de „note explicative”, care urmează raționamentul care a condus la modificarea standardelor, și definirea acestuia.

În materialul explicativ se menționează că informațiile explicative sau descriptive sunt integrate în situațiile financiare pe baza cadrului de raportare financiară aplicabil, prin referințe încrucișate la informațiile cuprinse în alte documente, precum raportul administratorilor sau raportul de risc. Încorporate sau integrate prin referințe încrucișate înseamnă referirea încrucișată din situațiile financiare în alte documente, dar nu cu informațiile dintr-o altă componentă a situațiilor financiare.

Referințele încrucișate ajută utilizatorii să înțeleagă de ce unele prezentări se repetă în mai multe documente și

constituie o cale de reducere a repetiției și direcționare a cititorului la secțiunea care conține informații suplimentare cu privire la informația respectivă.

➤ ISA 210 „Convenirea asupra termenilor misiunilor de audit”

Materialul aplicativ nou prevede ca managementul să furnizeze informații referitoare la prezentări încă din faza inițială a procesului de audit. Astfel, în conținutul cadru al unei scrisori de angajament, între exemplele de aspecte la care se referă scrisoarea, apare un exemplu nou și unul modificat:

managementul va permite acces la toate informațiile pe care le consideră relevante pentru întocmirea situațiilor financiare, inclusiv accesul la informațiile relevante pentru prezentări

acordul managementului de a pune la dispoziția auditorului proiectul situațiilor financiare incluzând toate informațiile necesare pentru întocmirea acestora, indiferent dacă sunt obținute din interiorul sau din exteriorul entității, inclusiv toate informațiile relevante pentru întocmirea prezentărilor, și alte informații, dacă există

Aceste prevederi solicită modificarea conținutului cadru al contractului de prestări servicii de audit prin introducerea obligațiilor suplimentare pentru conducerea entității beneficiare.

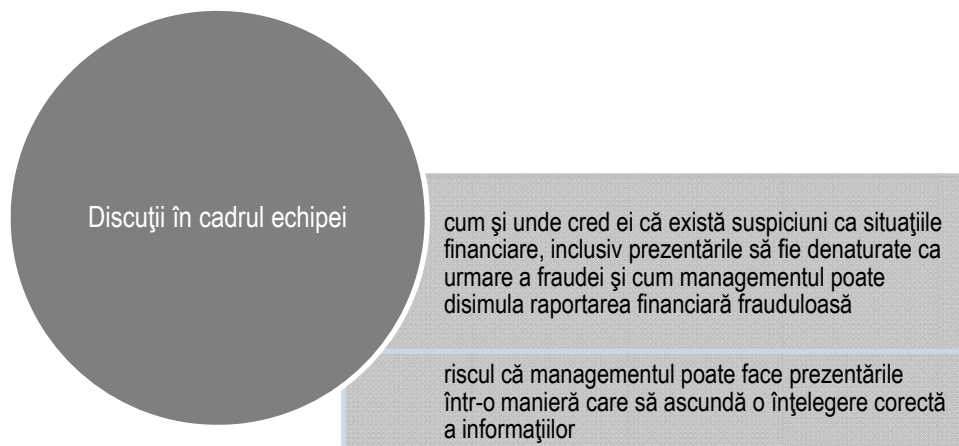
➤ ISA 240 „Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit al situațiilor financiare”

Materialul aplicativ prevede evaluarea situației dacă denaturarea intenționată a prezentării constituie fraudă. În acest sens, în legătură cu caracteristicile fraudei se

menționează că fraudă poate fi comisă de management, pe lângă controale, utilizând diferite tehnici în mod premeditat, precum omiterea, ascunderea sau denaturarea prezentărilor cerute de cadrul de raportare

financiară sau a acelor care sunt necesare pentru a se asigura o imagine fidelă.

Ca urmare, în cadrul discuțiilor periodice între membrii din echipa misiunii se pot include aspecte precum:

Foile de lucru ale auditorului care conțin chestionare privind fraudă vor fi completate prin extinderea examinărilor asupra aspectelor referitoare la prezentări. De asemenea, incidența fraudei asupra prezentărilor va fi evaluată încă din fazele inițiale ale auditului.

cu privire la situațiile financiare și prezentări în faza inițială a procesului de audit.

Astfel, când auditorul își planifică obiectivele și perioada auditului aspectele planificate pot include demersul planificat al auditorului pentru examinarea implicațiilor asupra componentelor individuale și prezentărilor ale oricărei modificări semnificative în cadrul de raportare financiară aplicabil sau în mediul entității, condițiilor financiare sau activităților. De asemenea, materialul introduce câteva aspecte ce pot fi adecvate a fi discutate cu cei însărcinați cu guvernanta:

➤ ISA 260 „Comunicarea cu persoanele însărcinate cu guvernanta”

În materialul explicativ au fost introduse referiri la comunicarea cu persoanele însărcinate cu guvernanta

Discuții cu cei însărcinați cu guvernanta

Acțiunile la modificarea standardelor contabile, practicilor de guvernare, prezentarea schimbărilor

Relevanța, credibilitatea, comparabilitatea și inteligibilitatea informațiilor prezentate în situațiile financiare

Luarea în calcul a posibilității că situațiile financiare pot fi distorsionate prin includerea de informații care nu sunt relevante sau care nu permit o înțelegere corectă a aspectelor prezentate

Comunicarea deschisă și constructivă despre aspectele calitative semnificative privind practicile contabile ale entității pot include observații (comentarii) despre adecvarea

politicilor contabile semnificative și a calității prezentării. Comunicarea va avea la bază documente transmise de către auditor încă din faza de planificare a misiunii.

➤ ISA 300 „Planificarea unui audit al situațiilor financiare”

Materialul aplicativ nou prevede favorizarea (încurajarea) auditorilor să examineze prezentările în fazele inițiale ale procesului de audit.

Astfel, când auditorul întocmește planul de audit, determinarea naturii, perioada și întinderea procedurilor planificate de evaluare a riscului și procedurile de audit suplimentare, când se referă la prezentări, are în vedere atât gama largă a informației, cât și nivelul detaliilor ce

pot fi conținute în aceste prezentări. Mai mult, anumite prezentări pot conține cu siguranță informații obținute din afara registrelor companiei sau filialelor sale care, de asemenea, afectează evaluarea riscurilor și natura și întinderea procedurilor ca răspuns la acestea.

Luarea în calcul a prezentărilor în faza inițială a auditului îl ajută pe auditor în acordarea importanței necesare acestora și în planificarea adecvată a timpului pentru ele, examinând prezentările în aceeași măsură ca și tranzacțiile, evenimentele și conturile.

Luarea în considerare a prezentărilor în faza inițială a auditului

- Prezentări noi sau revizuite cerute ca rezultat al schimbărilor în mediul entității, condițiilor financiare sau activităților (de ex. o schimbare în cerințele de identificare a segmentelor și a raportării informațiilor pe segmente ca urmare a unei combinări de afaceri semnificativă)
- Prezentări noi sau modificări rezultate din modificări în cadrul de raportare financiară
- Necesitatea implicării unui expert din partea auditorului, care să asiste la procedurile referitoare la prezentări particulare (de ex. prezentări referitoare la pensii sau la alte beneficii de pensionare)
- Aspecte referitoare la prezentări pe care auditorul dorește să le discute cu cei însărcinați cu guvernarea

Cu privire la stabilirea strategiei de audit, în materialul explicativ apar doi noi factori semnificativi:

- Schimbări în cadrul de raportare financiară aplicabil, cum sunt schimbări în standardele contabile care pot prevedea prezentări semnificative noi sau revizuite;
- Procedurile managementului utilizate pentru identificarea și întocmirea prezentărilor cerute de cadrul de raportare financiară aplicabil, inclusiv prezentări conținând informații obținute din afara entității și a filialelor sale.

Ca urmare a acestor prevederi, strategia de audit și planul de audit trebuie revizuite prin luarea în calcul a extinderii procedurilor de evaluare a riscurilor și a procedurilor de audit.

➤ ISA 315 „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său”

Cerințe și material aplicativ noi prin evidențierea nevoii de atenție la informația din prezentări obținută din afara registrelor entității și a filialelor sale, în procedura de planificare.

Între cerințele acestui standard, în legătură cu evaluarea mediului de control al entității se menționează că înțele-

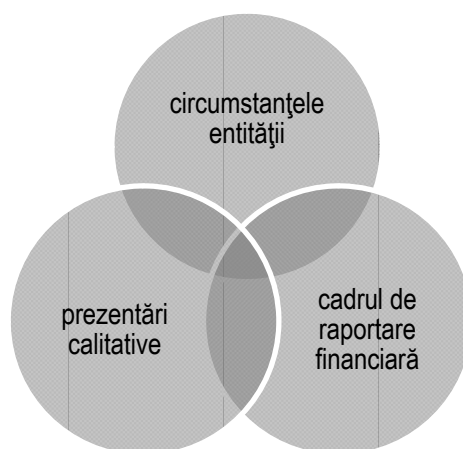
gerea sistemului informațional relevant pentru raportarea financiară trebuie să includă aspecte semnificative ale acestuia privind informațiile prezentate în situațiile financiare obținute atât din interiorul, cât și din exteriorul entității.

Înțelegerea entității și a mediului său stabilește un cadru de referință în care auditorul planifică auditul și exercită raționamentul profesional în cursul efectuării auditului, de exemplu, atunci când identifică zona referitoare la valori sau prezentări în situațiile financiare, atunci când pot fi necesare examinări speciale de audit.

➤ ISA 320 „Pragul de semnificație în planificarea și desfășurarea unui audit”

Modificările acestui standard privesc introducerea și materialul aplicativ prin care se pune în evidență importanța semnificației necesare pentru examinarea prezentărilor calitative.

Astfel, se menționează că identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă implică utilizarea raționamentului profesional pentru identificarea acelor clase de tranzacții, conturi și prezentări, inclusiv prezentări calitative, în care denaturările pot fi semnificative. Examinarea prezentărilor calitative concentrează în fața auditorului trei factori relevanți, interconectați:

Aceste prevederi conduc la o abordare mai extinsă a semnificației în audit, incluzând aspecte legate de calitatea prezentărilor. Aceasta înseamnă că pragul de semnificație, pe lângă exprimarea valorică, va putea fi apreciat și în funcție de natura informațiilor specifice entității.

➤ ISA 330 „Răspunsul auditorului la riscurile evaluate”

Au fost modificate cerințele și materialul aplicativ în sensul consolidării procedurilor referitoare la reconcilierea situațiilor financiare și examinarea prezentării adecvate în situațiile financiare

Astfel, la cerințe, cu privire la procedurile de fond cu privire la procesul de întocmire a situațiilor financiare, se menționează că acestea includ acceptarea sau punerea de acord a informației în situațiile financiare cu registrele contabile incluzând acceptarea și reconcilierea informației în prezentări, dacă informația este obținută din registrele entității sau ale filialelor sale sau din afara acestora.

Cu privire la prezentarea adecvată a situațiilor financiare, auditorul trebuie să efectueze proceduri de audit atunci când evaluează prezentarea de ansamblu a situațiilor financiare în conformitate cu cadrul de raportare financiară aplicabil.

PREZENTAREA ADECVATĂ A SITUAȚIILOR FINANCIARE

- Clasificarea și descrierea informațiilor financiare și tranzacțiilor, evenimentelor și condițiilor aferente
- Prezentarea, structura și conținutul situațiilor financiare

Evaluarea prezentării adecvate a situațiilor financiare, a structurii și conținutului situațiilor financiare include, de exemplu, examinarea terminologiei utilizate ca cerință a cadrului de raportare financiară aplicabil, nivelul de detaliu furnizat, agregarea sau dezagregarea valorilor și bazele de calcul a acestora.

➤ ISA 450 „Evaluarea denaturărilor identificate pe parcursul auditului”

Materialul aplicativ nou pune în evidență denaturările în prezentări care trebuie însumate și evaluate.

Standardul prezintă o ușoară modificare a definiției denaturării: „o diferență între valoarea raportată,

clasificarea, prezentarea sau divulgarea cerute pentru acel element de cadrul de raportare financiară”.

În acest sens se menționează în materialul explicativ că denaturările pot rezulta și dintr-o omisiune a unei valori sau prezentări, inclusiv prezentarea inadecvată sau incompletă, și acele prezentări cerute pentru a îndeplini cerințele cadrului de raportare financiară.

În legătură cu denaturările, sunt aduse în discuție denaturările în prezentare care pot fi evident ne semnificative, atât luate individual, cât și împreună, judecate în funcție de criteriile de mărime, natură sau circumstanțe. Denaturările în prezentări care nu sunt în mod evident ne semnificative trebuie însumate pentru a ajuta auditorul în evaluarea efectului acestora asupra prezentărilor relevante și a situațiilor financiare ca întreg.

➤ ISA 700 „Formarea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare”

În acest standard constatăm cerințe crescute și material aplicativ nou privind consolidarea procedurilor de audit pentru evaluarea situațiilor financiare.

În primul rând, referirea la situațiile financiare se prezintă astfel: „un set complet al situațiilor financiare cu scop general” (fără menționarea notelor aferente),

iar în continuare se menționează că cerințele cadrului de raportare financiară stabilesc prezentarea, structura și conținutul situațiilor financiare care alcătuiesc un set complet al acestora.

În ce privește cerințele, în legătură cu formarea opiniei se precizează că auditorul trebuie să evalueze dacă, în sensul cerințelor cadrului de raportare financiară aplicabil (cu referire directă doar la modificări):

FORMAREA OPINIEI

Situațiile financiare prezintă în mod adecvat politicile contabile semnificative selectate și aplicate. În această evaluare, auditorul trebuie să examineze relevanța politicilor contabile pentru entitate și dacă acestea sunt prezentate de o manieră inteligibilă

Informația prezentată în situațiile financiare este relevantă, credibilă, comparabilă și inteligibilă

Informația care trebuia inclusă este inclusă și dacă aceasta este clasificată, agregată și dezagregată adecvat

Prezentarea generală a situațiilor financiare este afectată prin includerea informației care nu este relevantă sau care ascunde înțelegerea corectă a aspectelor prezentate

În legătură cu prezentarea adecvată a politicilor contabile în situațiile financiare, în materialul aplicativ se menționează că, în evaluarea dacă situațiile financiare prezintă corespunzător politicile contabile semnificative,

selectate și aplicate, examinarea auditorului cuprinde aspecte ca:

PREZENTAREA ADECVATĂ A POLITICILOR CONTABILE

<p>Dacă toate prezentările semnificative referitoare la politicile contabile care sunt cerute a fi incluse de cadrul de raportare financiară au fost prezentate</p>	<p>Dacă informațiile privind politicile contabile semnificative sunt relevante și, ca urmare, reflectă cum criteriile de recunoaștere, măsurare și prezentare au fost aplicate claselor de tranzacții, conturilor și prezentărilor în situațiile financiare, în circumstanțele particulare ale entității și ale mediului său</p>	<p>Claritatea cu care politicile contabile semnificative sunt prezentate</p>
---	--	--

Auditorul examinează dacă informația prezentată în situațiile financiare este relevantă, credibilă, comparabilă

și inteligibilă. În legătură cu evaluarea inteligibilității situațiilor financiare, aceasta include aspecte precum:

INTELIGIBILITATE

Informația din situațiile financiare este prezentată într-o manieră clară și concisă

Locul prezentărilor semnificative pune în evidență importanța lor și dacă prezentările care sunt referențiate în cruce sunt prezentate în mod adecvat

De asemenea, auditorul evaluează dacă situațiile financiare furnizează prezentări

adecvate. Aceasta presupune examinarea unor aspecte precum:

Gradul în care informația prezentată este relevantă și specifică circumstanțelor entității

- Natura și întinderea activelor și datoriilor eventuale rezultate din tranzacții și evenimente care nu îndeplinesc criteriile de recunoaștere stabilite de cadrul de raportare financiară
- Natura și întinderea riscurilor de denaturare semnificativă rezultate din tranzacții și evenimente
- Metodele utilizate și premisele și raționamentele făcute, și modificările lor, care afectează valorile prezentate sau alte prezentări, inclusiv analizele de senzitivitate

Ca urmare a acestor aspecte, nu se modifică raportul de audit în ce privește conținutul cadru al acestuia, dar formarea opiniei se va baza în mare măsură pe evaluarea gradului în care prezentările conduc la înțelegerea corespunzătoare a informațiilor de către diferiți utilizatori ai situațiilor financiare.

Concluzii

Modificarea standardelor utilizate de auditor în cursul misiunilor de audit pune în față acestuia câteva provocări profesionale concrete. Este vorba, în primul rând, de noi abordări conceptuale, deoarece sunt operate câteva reformulări de definiții printre care și cea

esențială a „situațiilor financiare”. Aceasta înseamnă că auditorul trebuie să înțeleagă noul nivel al eșafodului conceptual care stă la baza standardelor profesionale. Răspunzând unor cerințe ale mediului de afaceri și schimbărilor intervenite în standardele de raportare financiară, modificarea standardelor profesionale ale auditorului creează pentru acesta responsabilități noi care îi influențează modul de abordare a misiunii de audit.

În al doilea rând, modificările operate se referă la aspecte procedurale care vor influența activitatea

auditorului în fiecare fază a efectuării misiunii și îl vor determina să își reconfigureze modul de documentare a misiunii.

Aceste provocări se încadrează în strategia pe care o urmează IFAC pentru a răspunde corespunzător la cerințele pe care diverșii utilizatori ai serviciilor profesionale, împreună cu modificarea standardelor de raportare în audit și cu modificarea ISA 720

„Responsabilitățile auditorului cu privire la alte informații din documentele care conțin situațiile financiare auditate”.

Bibliografie

1. McClure B., *The Importance of Corporate Transparency*, www.investopedia.com/articles/fundamental/03/121703.asp, accesat la 13 octombrie 2015
2. Mensah M. O., Nguyen V. H., Prattipati S. N., *Transparency in Financial Statements: A Conceptual Framework from a User Perspective*, în *The Journal of American Academy of Business*, Cambridge, vol. 9, nr. 1, Martie 2006
3. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements – Revised ISAs and Related Conforming Amendments*, Final Pronouncement, July 2015
4. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Staff Publication, July 2015
5. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Basis for Conclusions Prepared by Staff of the IAASB, July 2015
6. IFRS, *Conceptual Framework: Feedback on survey and Discussion Forum*, Agenda Paper 3I, Education Session, February 2013
7. IFRS, *Discussion Forum – Financial Reporting Disclosure*, Feedback Statement, May 2013

Suficiență și adecvare în aplicarea ISA 210

Prof. univ. dr. Laurențiu DOBROȚEANU,
Academia de Studii Economice București, România,
e-mail: laurentiu.dobroteanu@gmail.com

Auditor financiar Urania MOLDOVANU,
Ominaudit Consulting SRL, e-mail:
urania_moldovanu@yahoo.com

*Conf. univ. dr. Camelia Liliana
DOBROȚEANU,*
Academia de Studii Economice București, România,
e-mail: camelia.dobroteanu@gmail.com

Rezumat

La nivel internațional și european organismele de supraveghere a profesiei de audit capătă un rol tot mai important în asigurarea calității serviciilor de audit prin preluarea de la organismele profesionale a responsabilităților de derulare efectivă a inspecțiilor de calitate. Plecând de la aceste considerente, studiul de față, bazat pe o cercetare aplicativă, explică viziunea organismului autohton de supraveghere în ceea ce privește executarea acestor inspecții particularizate la nivelul ISA 210. Concluzia majoră a cercetării indică faptul că transferul de responsabilitate a execuției inspecțiilor implică totodată o schimbare semnificativă de abordare, având drept centru de greutate examinarea suficienței și adecvării documentației auditorilor care prestează servicii entităților de interes public.

Cuvinte-cheie: ISA 210, suficiență, adecvare, supraveghere, proceduri de inspecție, audit, CSIPPC, CAFR

Clasificare JEL: M420, M480

Introducere

Primul deceniu al secolului XXI a fost marcat în plan economic de falimente răsunătoare și crize financiare globale, care au zdruncinat încrederea în piețele financiare. Firesc, aceste cutremure economice au creat totodată premisele pentru germinarea a ceea ce azi se dorește a fi mecanisme mai bune de control al calității serviciilor prestate în favoarea interesului public circumscris piețelor financiare.

Dacă privim în urmă către începutul acestei decade, vom observa că eșecul companiilor globale Enron, Parmalat și altele asemenea, asociat cu cel al unuia dintre titanii pieței de audit – Arthur Andersen – a fost succedat, în planul auditului, de adoptarea de către Congresul American a Sarbanes-Oxley Act (SOX) și înființarea organismului Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Acest organism s-a născut cu menirea de a asigura, prin supravegherea exercitată, protecția intereselor investitorilor și a publicului în calitatea serviciilor de audit prestate pe piață¹. Contextul global în care operează actualmente entitățile economice a determinat ca exportul acestei inițiative americane la nivel regional și internațional să fie doar o chestiune de timp. Astfel, încet-încet, a urmat actorul principal în normalizarea internațională în materie de audit – Federația Internațională a Contabililor (IFAC) – care s-a restructurat și și-a înființat structura de supraveghere.

La nivel regional, deși Uniunea Europeană (UE), fără a rămâne în afara jocului, a avut inițial o abordare mai temperată, șocul crizei financiare globale de la finele decadei a determinat-o să accelereze ritmul în instituirea unei supravegheri solide asupra profesiei la nivelul țărilor membre². Înființarea European Group of Auditor's Oversight Bodies (EGAOB) a reprezentat unul dintre primii pași în această direcție, cu scopul de a susține eforturile de revizuire a directivei europene în materie de audit. Inflamarea piețelor financiare globale din timpul crizei economice, precum și emergența unor curente de opinie de tipul *too big to fail* asociate cabinetelor mari de audit au ridicat îngrijorări majore la nivelul UE privind credibilitatea profesiei, calitatea serviciilor și viabilitatea pieței de audit (EC, 2010). Astfel, în mai puțin de șase

ani, directiva de audit a suferit revizui semnificative, care au introdus o mutare a responsabilităților și exercitării supravegherii auditorilor entităților de interes public (AIP) de la organismele profesionale (OP) la organismele de supraveghere a profesiei de audit (OS). Totodată, se remarcă intensificarea activităților EGAOB atât ca număr de întruniri și arie tematică, dar mai ales calitativ, prin accentuarea presiunilor pentru instituirea unei supravegheri solide, efective și eficiente, care să permită asigurarea unei calități ridicate a serviciilor de audit din piață. Luând în considerare contextul actual în plan european din acest punct de vedere, apreciem că perspectivele constituirii unui organism european de supraveghere a profesiei de audit asemănător celui care activează în supravegherea sistemului financiar-bancar la nivelul UE – the Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) – sunt suficient de rezonabile³.

Pe fondul considerentelor expuse mai sus, studiul nostru prezintă, într-un caz particularizat la nivelul standardului ISA 210, o transpunere la nivel național a conceptelor de calitate/adecvare și cantitate/suficiență în aplicarea unor cerințe ale acestui standard. Întrucât derularea cercetării a implicat consultări constante cu oficialii Consiliului pentru Supravegherea în Interes Public a Profesiei Contabile din România (CSIPPC), precum și agrearea formală a concluziilor acesteia, studiul trasează liniile directe privind abordarea inspecțiilor de calitate ce urmează a fi derulate de către autoritatea de supraveghere sus-indicată.

Studiul este structurat în șase secțiuni, după cum urmează. În prima parte este prezentată succint o trecere în revistă a literaturii de specialitate relevante pentru aria de cercetare selectată. Urmează o secțiune dedicată expunerii metodologiei de cercetare utilizate pentru derularea studiului. Cea de-a treia secțiune aduce în prim plan cerințele cheie ale standardului ISA 210 în conjuncție cu abordarea conceptelor de suficiență și adecvare din perspectiva CSIPPC. Într-o secțiune distinctă se prezintă o serie de obiective de inspecție și proceduri circumscrise ISA 210, urmată de o exemplificare a aplicării procedurilor conform obiectivelor de inspecție vizate. În fine, studiul se încheie prin punctarea rezultatelor și concluziilor cercetării întreprinse.

¹ <http://pcaobus.org/Pages/default.aspx>, consultat la data de 22.09.2015

² http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/relations/10122008_egaob_report_en.pdf, consultat în 22.09.2015

³ [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/\\$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf), consultat în februarie 2015

Literatura de specialitate

În peisajul literaturii de specialitate relevante pentru tema noastră de cercetare se disting o seamă de studii care relevă, pe de o parte, rolul organismelor de supraveghere în creșterea calității auditului și, pe de altă parte, aspectele calitative și cantitative esențiale în securizarea calității ridicate a termenilor angajamentului de audit.

La nivelul UE, în 2006, Directiva 43 stabilea obligativitatea țărilor membre de a înființa organismele de supraveghere¹ a profesiei cărora le atribuia, printre altele, doar responsabilitatea finală asupra inspecțiilor de calitate, care puteau fi derulate în continuare de către organismele profesionale². Deși această prevedere reprezenta la momentul respectiv o schimbare majoră în piața auditului de pe bătrânul continent și, totodată, o aliniere la impulsul PCAOB propagat la nivel internațional, ea a frânat eficacitatea organismelor de supraveghere nou înființate prin faptul că acestea dețineau doar „cuțitul”, nu și „pâinea”.

Abia în anul 2014 execuția inspecțiilor de calitate la AIP a fost transferată de la organismele profesionale către autoritățile de supraveghere odată cu adoptarea Directivei europene 56 de modificare și completare a Directivei 43³. Stabilindu-se iunie 2016 ca termen de transpunere în legislațiile naționale ale țărilor membre⁴ a prevederilor Directivei 56, este prematur să se poată determina acum impactul pe care această schimbare l-ar produce în piață din punct de vedere al calității auditului. Excepție ar putea face țări precum Franța, Marea Britanie, Germania ș.a., al căror sistem era de mult timp compatibil cu cerințele directivelor. În cazul

acestora, adoptarea directivelor europene implică doar ajustări minore în legislația națională, în principal, care să permită extinderea ariei de aplicare a inspecțiilor derulate de organismele de supraveghere (FEE, 2015). Spre exemplu, potrivit raportului emis de Financial Reporting Council (FRC, 2015), calitatea auditului pe piața Marii Britanii a continuat să se îmbunătățească (67% față de 60% în exercițiul anterior) în cazul companiilor inspectate în 2014-2015.

Cercetările întreprinse de Carcello et al. (2011), De Fond (2010), Abernathy et al. (2013), Fuentes et al. (2010) abordează impactul pe care-l are instituirea inspecțiilor derulate de organismul de supraveghere asupra pieței de audit. Potrivit acestora, companiile au renunțat în timp la auditorii care au primit rapoarte de inspecție nefavorabile. Totodată, investitorii au devenit sensibili la rezultatele publicate în rapoartele de inspecție cu privire la auditorii verificați. Simultan, efectul inspecțiilor s-a resimțit și în ceea ce privește ieșirea de pe piață a unui număr semnificativ de auditori mici incapabili să se alinieze la cerințele de calitate ale serviciilor impuse (De Fond și Lennox, 2011).

Brandon Gipper et al. (2015) au examinat modul în care activitățile PCAOB afectează percepțiile investitorilor privind credibilitatea raportărilor financiare sau, mai exact, în ce măsură introducerea regimului de inspecții a generat un răspuns mai bun al pieței de capital la anunțurile de câștiguri neașteptate. Derulat pe baza utilizării unor variabile ex-ante și ex-post introducerii regimului de inspecții ale PCAOB pe piața americană, studiul confirmă teoria predictivă de creștere a credibilității raportărilor financiare și atașează un rol major inspecțiilor derulate de către organismul de supraveghere în acest sens.

Cu toate acestea, există și opinii care susțin că organismele de supraveghere joacă un rol limitat în dezvoltarea piețelor de capital, respectiv în creșterea credibilității raportărilor financiare (Gunny și Zhang, 2013; Lennox și Pittman, 2010). Într-un studiu derulat asupra unui eșantion cuprinzând 49 de țări, La Porta et al. (2006) împart rezultatele cercetării lor în două grupe în funcție de gradul de dezvoltare a piețelor financiare, trăgând concluzii sensibile diferite pentru fiecare. Astfel, în cazul țărilor care prezintă un grad ridicat de dezvoltare a piețelor financiare (măsurate prin raportul dintre capitalizarea pieței și PIB) rolul organismelor de supraveghere în creșterea credibilității este considerabil

¹ Prevederile Directivelor 43 și 56 vizează doar țările membre UE care nu instituieră voluntar organisme de supraveghere până la data adoptării lor și nu derulaseră inspecții de calitate.

² Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC (OJ L 157, 9.6.2006)

³ Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council Of 16 April 2014, par. 14-18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>

⁴ Până în august 2015 Spania figura ca singura țară care reușise să transpună în legislația proprie cerințele noii directive, <http://ec.europa.eu/finance/auditing/docs/reform/150826-table-ms-national-measures.pdf>

de mare, în timp ce pentru cealaltă grupă, situată sub media raportului considerat, rezultatele indică o influență neglijabilă. Totodată, studiul pune în lumină faptul că insuficiența personalului calificat din organisme de supraveghere din țările situate sub media considerată poate fi o cauză care să explice aceste diferențe dintre cele două grupe. În tot cazul, rezultatele studiului subliniază probabilitatea redusă de succes a unei strategii de dezvoltare a piețelor financiare bazate pe supravegherea publică în astfel de țări. Sundgren și Svastrom (2013) analizează impactul sancțiunilor aplicate de organismul de supraveghere suedez asupra auditorilor, testând corelațiile dintre sancțiunea aplicată și salariul auditorilor, relația cu clientul auditat, respectiv rapoartele de audit emise. Rezultatele studiului lor indică faptul că, în cazul auditorilor angajați în cabinetele Big Four, sancțiunile primite au condus la o scădere a salariului acestora. Cu toate acestea, potrivit studiului, după primirea sancțiunii, auditorii nu și-au pierdut clienții și nici nu s-a remarcat o îmbunătățire a calității raportului de audit.

În ceea ce privește cercetările recente legate de termenii angajamentului de audit, se remarcă o gamă mult mai restrânsă, în general tema fiind abordată indirect în contextul studiilor dedicate strategiei de audit de tip business-risk approach (BRA). Introdus în practica auditului în plan internațional pe la începutul anilor 2000, acest tip de abordare a angajamentului de audit BRA aducea o mutație semnificativă în planificarea angajamentului, plecând de la o cunoaștere aprofundată a mediului și a riscurilor de afaceri asociate clientului auditat (Curtis și Turley, 2007). În acest context, satisfacerea condițiilor de eficacitate mărită a auditului implică încorporarea în termenii angajamentului a unei realități bazate pe un raționament fundamentat pe probele solide colectate de auditori privitoare la evaluarea riscurilor afacerii clientului. Johnstone (2000) a analizat pe un eșantion format din 137 de parteneri de audit cu o experiență vastă, factorii care determină acceptarea angajamentului de audit. Rezultatele cercetării sale indică faptul că pe primul loc, ca practică, subiecții studiului utilizează pentru acceptarea angajamentelor relația dintre client și riscurile asociate acestuia ca mecanism de evaluare a riscului auditorului de a pierde angajamentul. Contrar așteptărilor, rezultatele studiului au arătat că auditorii nu utilizează strategii pro-actives de adaptare la riscuri (de exemplu, ajustarea tarifelor de audit, planificarea probelor necesare etc.) pentru a transforma clienții *inacceptabili* în *acceptabili*.

Kerler și Brandon (2010) testează corelația dintre termenii angajamentului (ca variabilă de măsurare a raționamentului și deciziei de acceptare a clientului) și importanța clientului, respectiv încrederea auditorului în angajamentul managementului de a-și asuma responsabilitățile prevăzute de ISA 210 ca precondiții de audit. Rezultatele studiului lor indică faptul că, în timp ce importanța clientului nu are impact asupra termenilor angajamentului, cealaltă variabilă - încrederea auditorului în managementul clientului - este pozitiv corelată cu acceptarea angajamentului. În convenirea termenilor angajamentului și acceptarea clientului, menținerea unui scepticism profesional al auditorului reprezintă o coordonată esențială care condiționează calitatea activității prestate de către auditori. Cu toate acestea scepticismul profesional rămâne un concept dificil de definit și măsurat. Hurtt et al. (2013) subliniază că, adesea, este greu să se determine dacă lipsa scepticismului profesional este cauza primară a deficiențelor auditului și, dacă este așa, care sunt factorii care conduc la lipsa de scepticism profesional. O problemă acută apare atunci când scepticismul profesional al auditorilor în acceptarea angajamentului este înlocuit cu încrederea auditorilor în clientul vizat (Kerler și Killough, 2009). Potrivit unui studiu empiric realizat de Emby și Davidson (1998), atunci când termenii angajamentului acordă clientului o putere economică relativ mai mare, auditorii sunt mai curând înclinați să nu insiste asupra conformității/fidelității divulgarilor informaționale din rapoartele financiare.

Metodologia de cercetare

Derularea studiului nostru s-a bazat pe un set de metode de combinate care se circumscriu cercetării de tip aplicativ. Totodată, trebuie subliniat că studiul de față face parte dintr-o cercetare mai amplă, care cuprinde întreg setul de standarde de audit emise de International Audit and Assurance Standards Board (IAASB) de la nivelul IFAC, ediția 2014.

Demersul a avut ca punct de pornire identificarea nevoilor punctuale ale CSIPPC în contextul alinierii legislației naționale la cerințele Directivei 56, mai precis, de preluare în viitorul apropiat a responsabilităților de executare a inspecțiilor de calitate asupra AIP. Documentarea științifică riguroasă implicată de inițierea unei astfel de cercetări a fost dublată apoi de colectarea unei baze de date informaționale prin intermediul unor serii de interviuri deschise și mese rotunde organizate

cu conducerea executivă a CSIPPC, cu membrii departamentului de monitorizare al CSIPPC, respectiv cu consultanții relevanți ai instituției. Informațiile, preponderent de ordin calitativ, astfel colectate, au fost supuse apoi unui proces de revizuire și rafinare, astfel încât acestea să poată fi prelucrate sub forma unui set de obiective și proceduri de inspecție atașate standardului de audit analizat (în cazul de față, ISA 210). Totodată, s-a urmărit asigurarea unei concordanțe cu metodologia de inspecție elaborată de European Audit Inspection Group (EAIG). Rezultatele acestei prelucrări au fost apoi din nou supuse unei serii de dezbateri deschise cu cei trei actori instituționali implicați, în urma cărora s-au operat ajustările necesare. Versiunea finală a rezultatelor parțiale ale cercetării – obiectivele și procedurile de inspecție atașate ISA 210 – a fost apoi dezbătută și aprobată în cadrul unei ședințe a comitetului tehnic al CSIPPC.

ISA 210 din perspectiva inspecțiilor de calitate

Prevederile standardului debutează cu stabilirea a două cerințe care condiționează simultan acceptarea, respectiv continuarea angajamentului de audit: în primul rând, este vorba despre satisfacerea condițiilor pentru audit și, în al doilea rând, despre existența unui acord mutual între auditor și client asupra termenilor angajamentului.

Deși ISA 210 precizează foarte clar ce se înțelege prin condițiile unui audit (utilizarea de către client a unui cadru de raportare financiară acceptabil și obținerea confirmării conducerii¹ clientului de respectare a responsabilităților sale în legătură cu auditul), aceste cerințe trebuie analizate în complexitatea lor. Pe de o parte, ne referim la faptul că determinarea gradului de acceptabilitate a cadrului de raportare financiară este o chestiune de raționament profesional al auditorului, raționament ce necesită a fi documentat cu probe de audit suficiente și adecvate. Altfel spus, în dosarele de angajament, inspectorii se așteaptă să identifice probe care să ateste preocuparea auditorului de a evalua într-o manieră corespunzătoare acceptabilitatea cadrului de

raportare utilizat de către clientul auditat (de exemplu, analiza cadrului legislativ aplicabil, examinarea condițiilor de eligibilitate pentru selectarea unui anumit cadru de raportare etc.). De asemenea, în mod firesc, probele astfel obținute trebuie să fie în concordanță cu concluzia desprinsă de către auditor pe baza lor (cu alte cuvinte, este nerezonabil ca auditorul să concluzioneze că condițiile de audit sunt satisfăcute atâta timp cât probele colectate dovedesc utilizarea de către client a unui cadru de raportare inadecvat). Totodată, trebuie spus că simpla indicare în dosarul de angajament a sintagmei *pe baza raționamentului profesional*, fără o documentare adecvată și convingătoare a acestuia, este privită drept inacceptabilă și nu dovedește utilizarea raționamentului profesional, respectiv conformarea auditorului în cauză cu cerințele ISA 210.

Pe de altă parte, caracteristicile de adecvare și suficiență a documentației auditorului în contextul inspecțiilor de calitate au o conexiune directă cu pragul de semnificație particularizat la acest nivel. Cu alte cuvinte, câte probe sunt suficiente, respectiv care probe sunt adecvate pentru a justifica raționamentul auditorului? Spre exemplu, în analizele și evaluările pe care le face pentru a determina acceptabilitatea cadrului de raportare utilizat de către client, este de așteptat ca auditorul să ia în considerare toți acei factori care prin natura, mărimea sau valoarea unei omisiuni ar determina ca raționamentul profesional să fie diferit sau semnificativ influențat.

Probleme sensibile apar atunci când cadrul de raportare utilizat de către client este impus prin legislație sau reglementări specifice, deși, în viziunea auditorului, acesta nu întrunește condițiile de acceptabilitate. Standardul permite auditorului acceptarea unui astfel de angajament sub rezerva că: (i) are acordul managementului de a face divulgări suplimentare în rapoartele financiare, cu scopul de a evita inducerea în eroare a utilizatorilor și (ii) în scrisoarea de angajament există o clauză care să indice faptul că raportul de audit va conține un paragraf de evidențiere care să atenționeze asupra divulgărilor suplimentare din rapoartele financiare, și (iii) auditorul nu utilizează în paragraful de opinie al raportului de audit sintagmele *prezintă cu fidelitate sub toate aspectele semnificative* sau *redau o imagine fidelă*, referitoare la rapoartele financiare auditate. Totodată, atunci când nici condițiile de mai sus nu sunt satisfăcute, dar auditorului i se impune prin lege acceptarea angajamentului, raportul de audit trebuie să prezinte o evaluare a efectului

¹ În contextul acestui studiu, prin conducerea clientului se subînțelege managementul executiv și, în cazul în care acesta nu este implicat în structurile de supraveghere, cei responsabili de governanța entității în cauză.

denaturărilor situațiilor financiare asupra raportului de audit, iar scrisoarea de angajament trebuie să conțină o referință corespunzătoare la aceste aspecte. Deși aceste prevederi sunt aplicabile în cazuri izolate în România, se impune totuși abordarea acestora din perspectiva inspecțiilor de calitate. Astfel, din punctul de vedere al suficienței probelor constituite de auditor, este vizată existența fizică a acestora conform cerințelor standardului. Referindu-ne la adecvarea probelor constituite în acest context, în inspecțiile de calitate vor fi examinate, spre exemplu, evaluarea realizată de către auditor a acceptabilității cadrului de raportare impus prin efectul legii, identificarea de către auditor a abaterilor cu efecte majore de denaturare a situațiilor financiare, rezonabilitatea divulgărilor clientului în problema respectivă, concordanța dintre rezultatele evaluărilor auditorului în acest caz specific și prevederile scrisorii de angajament și ale raportului de audit etc.

În ceea ce privește cea de-a doua componentă a condițiilor de audit – obținerea confirmării conducerii clientului de respectare a responsabilităților sale în legătură cu auditul – aceasta vizează în mod explicit latura cantitativă a documentației de audit, adică suficiența probelor în acest context. Prin urmare, auditorul trebuie să poată demonstra prin documentația existentă în dosarul de angajament faptul că a obținut confirmarea conducerii clientului privitoare la responsabilitățile sale:

(i) de elaborare a rapoartelor financiare; (ii) legate de controlul intern atașat procesului de raportare financiară; (iii) acordarea accesului nerestricționat al auditorului la înregistrări, documente, evidențe legate de elaborarea rapoartelor financiare, la informații suplimentare solicitate de auditori, respectiv la persoane din cadrul entității auditate. Adesea, satisfacerea acestei condiții este percepută drept suficientă dacă în termenii angajamentului se stipulează responsabilitățile sus-menționate. În timp ce din rațiuni practice o astfel de abordare este rezonabilă în cazul angajamentelor noi, în cazul angajamentelor recurente situația este diferită. În acest ultim caz, auditorul trebuie să facă dovada obținerii probelor de audit necesare care demonstrează îndeplinirea condițiilor de audit astfel încât să-i permită acestuia continuarea unui angajament pentru fiecare perioadă de raportare separat. De asemenea, este indicat să fie subliniat faptul că datarea probelor de audit referitoare la satisfacerea condițiilor de audit anterior datei scrisorii de angajament demonstrează conformitatea cu cerințele ISA 210 și reflectă o latură calitativă a documentației: relevanța probelor.

Deși poate fi ușor scăpat din vedere, paragraful 7 din ISA 210 adaugă o condiție la cele de mai sus referitoare la acceptarea angajamentului: impunerea unei limitări asupra ariei de aplicabilitate a activităților auditorului anterior acceptării angajamentului, limitare care ar conduce auditorul la imposibilitatea exprimării unei opinii, nu poate avea un alt rezultat decât cel de refuz de angajament. Evident că angajamentele potențiale care au fost declinate de către auditor nu fac obiectul inspecțiilor de calitate dat fiind faptul că, nefiind derulată nici o misiune de audit, nu există documentația aferentă. Corolarul paragrafului 7 din ISA 210 însă aduce în prim plan nevoia auditorului de a documenta lipsa unor limitări impuse care l-ar fi determinat pe auditor să decline angajamentul propus. Lipsa unei documentări adecvate în acest sens, sub pretextul că nu au existat astfel de limitări impuse, nu poate fi interpretată drept conformă cu cerințele standardului și aruncă o umbră de suspiciune asupra calității angajamentului respectiv. În consecință, este de așteptat ca probele din dosarul de audit, prin conținutul lor informațional, să releve de o manieră consecventă, pe de o parte, libertatea de acțiune a auditorului în contextul angajamentului acceptat și, pe de altă parte, evaluarea pertinentă a interferențelor clientului cu activitățile auditorului prin prisma impactului acestora asupra opiniei și a acceptării angajamentului.

Paragraful 10 al standardului prescrie conținutul minim *obligatoriu*¹ al scrisorii de angajament: (i) obiectivul și aria de întindere a angajamentului de audit; (ii) responsabilitățile auditorului; (iii) responsabilitățile conducerii; (iv) identificarea cadrului de raportare financiară aplicabil; (v) referințe la forma și conținutul oricăror rapoarte ce vor fi emise de auditor; (vi) o clauză referitoare la circumstanțele în care rapoartele pot diferi de forma și conținutul așteptat. În acest context, inspecțiile de calitate vor examina cu predilecție latura cantitativă a documentației, prin verificarea existenței tuturor clauzelor obligatorii în scrisoarea de angajament convenită de auditor cu clientul vizat. Din punct de vedere calitativ, este important ca suportul informațional

¹ Spre deosebire de cea de-a doua secțiune a standardului, dedicată materialului explicativ, unde paragrafele sunt redactate într-un limbaj care permite auditorului opțiunea pe baza raționamentului propriu, în prima secțiune a ISA 210 versiunea în limba engleză se utilizează (în contextul acestui paragraf) verbul *shall* care desemnează obligația de conformitate a auditorului cu cerințele expuse.

al scrisorii de angajament – probele de audit constituite până la momentul respectiv – să fie consecvent cu conținutul scrisorii de angajament.

În ceea ce privește auditurile recurente, standardul stipulează obligația auditorilor de a evalua fie circumstanțele care ar determina revizuirea termenilor inițiali ai angajamentului, fie necesitatea de reiterare a termenilor actuali ai acestuia în comunicarea cu clientul. Din nou, această prevedere a standardului se traduce prin obligația auditorului de a documenta oricare variantă aleasă dintre cele două, întrucât lipsa documentației cerute nu justifică realizarea evaluării respective și ridică semne de întrebare asupra conformității cu ISA 210 în cazul angajamentului în cauză. Probleme mai sensibile apar atunci când auditorului i se solicită schimbarea termenilor angajamentului inițial. Din punctul de vedere al probelor de audit, în primul rând, evaluarea de către auditor a acestei solicitări trebuie să releve rezonabilitatea cerinței clientului și a deciziei auditorului. În al doilea rând, apariția unui dezacord între auditor și client privitor la schimbarea termenilor angajamentului care nu se soldează cu retragerea auditorului din misiune impune, de asemenea, documentarea deciziei auditorului, probe de audit care vor fi examinate atât sub aspectul suficienței lor, dar mai ales al adecvării cu circumstanțele specifice cazului respectiv (de exemplu, a fost luat în considerare impactul tuturor factorilor relevanți? S-a examinat riscul de impunere a unei limitări mascate asupra ariei de întindere a auditului? S-a evaluat intenția mascată de a evita emiterea unei opinii nedorite de client? Rezultatele acestor evaluări sunt rezonabile și pertinente, respectiv în concordanță cu decizia auditorului? etc.) Acordul de schimbare a termenilor angajamentului se soldează evident cu o nouă scrisoare de angajament, caz în care, în contextul inspecțiilor de calitate, va fi urmărită în plus satisfacerea cerințelor de conținut obligatoriu al scrisorii.

Paragraful 21 din ISA 210 introduce o altă constrângere asupra acceptării angajamentului. Astfel, dacă prin efectul legii, raportul de audit are un conținut prescris semnificativ diferit de cel cerut de ISA, auditorului i se cere să evalueze riscul de dezinformare a utilizatorilor prin raportul de audit, precum și posibilitatea de a include divulgări suplimentare în raport menite să elimine efectul acestor denaturări. Dacă divulgările suplimentare nu pot elimina dezinformarea utilizatorilor, auditorul este obligat să decline angajamentul, cu

excepția cazului în care legea îi impune acceptarea lui. În această ultimă situație, auditorul nu are permisiunea de a utiliza sintagma referitoare la maniera de derulare a auditului *în conformitate cu standardele internaționale de audit*. Pentru angajamentele de audit acceptate în astfel de circumstanțe (din nou, cazuri izolate pentru România), documentația auditorului trebuie să conțină probe de audit care să ateste evaluările solicitate de paragraful 21 al ISA 210 și care să fundamenteze decizia auditorului. Totodată, în cadrul inspecțiilor de calitate se va urmări concordanța dintre decizia auditorului și conținutul informațional al raportului de audit.

Obiective și proceduri de inspecție circumscrise ISA 210

În baza cercetării derulate, pentru standardul ISA 210 au fost elaborate 19 obiective de inspecție, fiecărui obiectiv fiindu-i atașate una sau mai multe proceduri de inspecție în funcție de necesități. Dat fiind spațiul limitat dedicat acestui articol, în cele ce urmează vom expune doar o parte dintre acestea, fără a respecta o anumită ordine, cu titlu de exemplu, care să permită conturarea unei imagini cât mai clare cu privire la abordarea organismului de supraveghere autohton asupra inspecțiilor de calitate în contextul ISA 210. De asemenea, în exemplificarea noastră prezentăm pentru procedurile selectate atât instrucțiunile de aplicare a acestora, cât și suportul informațional ce va fi accesat în cadrul inspecțiilor de calitate.

Obiectiv 1: Evaluarea adecvării și suficienței documentației de audit privind acceptabilitatea cadrului de raportare financiară

Procedură: Inspectarea documentației auditorului privind determinarea acceptabilității cadrului de raportare financiară.

Instrucțiuni:

Înțelegerea analizei auditorului privind acceptabilitatea cadrului de raportare financiară **prin:**

- Examinarea documentației în care auditorul a analizat acceptabilitatea cadrului de raportare financiară aplicabil clientului, inclusiv prin luarea în considerare a criteriilor de mărime a companiei sau

grupului, prevăzute de reglementările naționale privind raportarea financiară, care condiționează auditarea situațiilor financiare ale entității;

- Discutarea (cu auditorul) factorilor relevanți considerați de către auditor în evaluarea adecvării cadrului de raportare financiară (cel puțin: natura entității, domeniul de activitate, guvernanta, act constitutiv, legislația aplicabilă, reglementări aplicabile, natura situațiilor financiare, set complet sau prescurtat al situațiilor financiare, scopul situațiilor financiare, identificarea utilizatorilor țintă, analiza politicilor contabile)
- Se corelează data întocmirii scrisorii de angajament cu data documentației de evaluare a adecvării cadrului de raportare financiară.

Suport informațional:

- Documentația din care reiese cadrul de raportare financiară aplicabil (inclusiv legislația relevantă și situațiile financiare ale exercițiului precedent);
- Documentația în care auditorul a analizat acceptabilitatea cadrului de raportare financiară aplicabil clientului;
- Scrisoarea de angajament (documentul oficial, semnat de părțile implicate).

Obiectiv 2: Evaluarea suficienței și adecvării documentației referitoare la analiza condițiilor de acceptare a angajamentului (prevăzute la paragraful 19), în cazul în care cadrul de raportare financiară este inacceptabil, dar impus prin legislație

Procedură: Inspectarea documentației auditorului privind analiza condițiilor de acceptare a angajamentului.

Instrucțiuni:

Evaluarea adecvării documentării de către auditor a analizei condițiilor de acceptare a angajamentului

prin:

- Identificarea condițiilor de acceptare a angajamentului

Procedură: Inspectarea documentației auditorului privind îndeplinirea condițiilor prevăzute în paragraful 19.

Instrucțiuni:

Evaluarea adecvării documentării de către auditor a îndeplinirii condițiilor prevăzute în paragraful 19 **prin:**

- Verificarea existenței acordului managementului cu privire la furnizarea de informații suplimentare în situațiile financiare;
- Verificarea documentării necesității introducerii paragrafului de observații în raportul de audit;
- Verificarea cerințelor legale privind utilizarea sintagmei „prezintă în mod fidel, sub toate aspectele semnificative” sau „oferă o imagine fidelă și corectă” și a adecvării utilizării sintagmei „auditul a fost efectuat în conformitate cu ISA”;
- Inspectarea existenței elementelor menționate mai sus în scrisoarea de angajament (este recomandat, dar nu este obligatoriu);
- Verificarea existenței paragrafului de observații în raportul de audit (dacă este cazul);
- Verificarea utilizării sintagmei „prezintă în mod fidel, sub toate aspectele semnificative” sau „oferă o imagine fidelă și corectă” și a sintagmei „auditul a fost efectuat în conformitate cu ISA” în raportul de audit (dacă este cazul).
- Scrisoarea de angajament (documentul oficial, semnat de părțile implicate).

Suport informațional:

- Documentația în care auditorul a analizat condițiile de acceptare a angajamentului
- Documentația din care reiese ce reglementări sunt aplicabile (inclusiv legislația relevantă);
- Documentația în care auditorul a analizat îndeplinirea condițiilor prevăzute la paragraful 19;
- Raportul de audit (oficial).

Obiectiv 3: Evaluarea suficienței și adecvării documentației referitoare la efectul denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit și a scrisorii de angajament, în cazul în care (i) cadrul de raportare financiară este inacceptabil și (ii) acceptarea angajamentului este impusă prin lege și (iii) condițiile prevăzute la paragraful 19 nu sunt îndeplinite

Procedură: Inspectarea documentației auditorului privind efectul denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit și a scrisorii de angajament.

Instrucțiuni:

Evaluarea adecvării documentării de către auditor a efectului denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit și a scrisorii de angajament.

prin:

- Verificarea rezonabilității analizei privind efectul denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit;
- Verificarea includerii clauzelor necesare în termenii angajamentului;
- Verificarea adecvării clauzelor incluse în termenii angajamentului;
- Verificarea adecvării analizei auditorului privind efectul denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit;
- Inspectarea adecvării terminologiei utilizate în raportul de audit ca urmare a denaturării situațiilor financiare.

Suport informațional:

- Documentul prin care auditorul a analizat efectul denaturării situațiilor financiare asupra raportului de audit și a scrisorii de angajament;
- Scrisoarea de angajament (documentul oficial, semnat de părțile implicate);
- Raportul de audit (oficial).

După cum se poate observa, în viziunea organismului de supraveghere, inspecțiile de calitate vor avea în vedere nu doar o examinare pur cantitativă – existența documentației cerute de standardele de audit în dosarele de angajament – ci și o abordare calitativă care vizează adecvarea, relevanța și credibilitatea documentației. Conceptele *suficiență și adecvare*, împrumutate din standardele internaționale de audit, reprezintă cheia de boltă a inspecțiilor de calitate ce urmează a fi derulate de organismul de supraveghere. Așa cum probele de audit colectate de către auditori trebuie să îndeplinească cele două caracteristici legate printr-o conjuncție copulativă, inspecțiile de calitate nu pot să defavorizeze nici una în detrimentul alteia atâta timp cât este urmărită creșterea calității serviciilor de audit. Trebuie subliniat faptul că se intenționează o trecere graduală către o astfel de abordare care să permită auditorilor o acomodare în timp la noile cerințe de calitate a serviciilor prestate.

Exemple de aplicare a procedurilor de inspecție

În această secțiune a studiului nostru ne-am propus să ilustrăm prin câteva exemple maniera în care se aplică un set de proceduri atașate unor obiective de inspecție aferente ISA 210 în contextul unei inspecții de calitate.

Exemplul 1 – Obiectiv: Evaluarea suficienței și adecvării documentației de audit în cazul identificării existenței unor prevederi conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile.

Ipoteză: Entitatea ale cărei situații financiare au fost auditate este o societate comercială, având obiectul de activitate principal în domeniul prestațiilor de servicii, care are obligația întocmirii situațiilor financiare conform OMFP 1802/2014. Având în vedere faptul că reglementările aprobate prin OMFP 1802/2014 sunt conforme cu Directiva nr. 34/2013 privind contabilitatea - act de referință în conducerea contabilității și întocmirea situațiilor financiare anuale, precum și inexistența altor reglementări naționale în domeniu, auditorul a concluzionat că OMFP 1802/2014 este un cadru general de raportare financiară acceptabil.

Sursa de date:

- Documentația auditorului privind identificarea existenței unor prevederi conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile (paragraful 18 din ISA 210): *Nu a fost întocmită de auditor*

Constatări :

Din analiza efectuată de echipa de inspecție asupra prevederilor OMFP¹ 1802/2014 comparativ cu unele reglementări opozabile privind cadrul de raportare contabilă IAS-IFRS², precum și a unor ISA-uri, s-a reținut existența unor prevederi conflictuale, prezentate în Tabelul 1.

¹ OMFP – acronim pentru Ordinul ministrului finanțelor publice

² IAS – acronim pentru International Accounting Standard (standard internațional de contabilitate); IFRS – acronim pentru International Financial Reporting Standard (standard internațional de raportare financiară)

Tabel 1. Prevederi conflictuale identificate între cadrele de raportare financiară OMFP 1802/2014 și IAS-IFRS

Cadru OMFP 1802/2014	Cadru IAS-IFRS
<p>1. <u>Punctul 96</u> (1) Costul de achiziție sau costul de producție al stocurilor din aceeași categorie și al tuturor elementelor fungibile se calculează prin aplicarea uneia din următoarele metode: a) metoda costului mediu ponderat CMP; b) metoda primul intrat-primul ieșit FIFO; c) metoda ultimul intrat-primul ieșit LIFO</p>	<p>1. IAS 2 „Stocuri”- paragraf 25 Costul stocurilor trebuie determinat cu ajutorul: - formulei FIFO (primul intrat –primul ieșit) sau - CMP (metoda costului mediu ponderat). Standardul nu permite utilizarea formulei LIFO, pentru determinarea costului stocurilor. Constatare: Metoda LIFO are impact asupra contului de profit și pierdere (vezi anexa N₁¹)</p>
<p>2. <u>Punctul 68</u> (1) Corectarea erorilor aferente exercițiilor financiare precedente nu determină modificarea situațiilor financiare ale acelor exerciții. (2) În cazul erorilor aferente exercițiilor financiare precedente, corectarea acestora nu presupune ajustarea informațiilor comparative prezentate în situațiile financiare.</p>	<p>2. IAS 8 „Politici contabile, modificări în estimările contabile și erori”- paragraf 43 O eroare a perioadei anterioare va fi corectată prin retratarea retroactivă, cu excepția cazului când sunt imposibil de determinat fie efectele specifice perioadei, fie efectul cumulativ al erorii. OMF 1802/2014 nu obligă entitatea să retrateze situațiile financiare ale exercițiului financiar precedent, chiar să contabilizeze erorile în exercițiul curent (vezi punctul 1.1 d). Constatare: Auditorul nu a cerut retratarea situațiilor financiare ale exercițiului anterior pentru stornările facturilor emise în acel exercițiu, nefiind obligat la acest lucru prin OMFP nr 1802/2014.</p>
<p>3. <u>Punctul 238</u> (2) Amortizarea imobilizărilor corporale se calculează începând cu luna următoare punerii în funcțiune și până la recuperarea integrală a valorii lor.</p>	<p>3. IAS 16 „Imobilizări corporale”- paragraf 55 Amortizarea unui activ începe când acesta este disponibil pentru folosință, adică atunci când se află în amplasamentul și condiția necesare pentru funcționarea sa în maniera dorită de conducere. Constatare: Imobilizările care nu necesită montaj (ex: mijloace auto, calculatoare) sunt disponibile din data achiziției/a facturii, perioada de 1-30 zile întârziere având impact asupra contului de profit și pierdere (vezi anexa N₂)</p>
<p>4. <u>Punctul 240</u> (1) Entitățile amortizează imobilizările corporale utilizând una dintre următoarele metode de amortizare: a) amortizarea liniară; b) amortizarea degresivă, c) amortizarea accelerată, d) amortizare calculată pe unitate de produs sau serviciu, atunci când natura imobilizării justifică utilizarea unei asemenea metode de amortizare. Se atrage însă atenția asupra faptului că „metoda de amortizare accelerată este mai puțin utilizată în scopuri contabile”.</p>	<p>4. IAS 16 „Imobilizări corporale”- Paragraf 62 Metodele de amortizare pentru alocarea sistematică a valorii amortizabile a unui activ pe durata sa de utilizare includ: - Metoda liniară; - Metoda de diminuare a soldului; - Metoda unităților de producție. Constatare: OMFP 1802/2014 continuă să recomande și metoda de amortizare accelerată, care constă în includerea, în primul an de funcționare, în cheltuielile de exploatare a unei amortizări de până la 50% din valoarea de intrare a imobilizării. Amortizările pentru exercițiile următoare sunt calculate la valoarea rămasă de amortizat, după regimul liniar, prin raportare la numărul de ani de utilizare rămași.</p>
<p>5. <u>Punctul 563(4)</u> „Auditorul statutar sau firma de audit: a) exprimă o opinie privind: (i) consecvența raportului administratorilor cu situațiile financiare pentru același exercițiu financiar; și (ii) întocmirea raportului administratorilor în conformitate cu cerințele legale aplicabile; b) declară dacă, pe baza cunoașterii și a înțelegerii dobândite în cursul auditului cu privire la entitate și la mediul acesteia, a identificat informații eronate semnificative prezentate în raportul administratorilor, indicând natura acestor informații eronate”.</p>	<p>5. IAS1 „Prezentarea situațiilor financiare”- paragraf 9: Multe entități prezintă, în afara situațiilor financiare, o analiză financiară efectuată de conducere, care descrie și explică caracteristicile principale ale performanței și poziției financiare ale entității, precum și principalele incertitudini cu care conducerea se confruntă. Rapoartele și situațiile prezentate în afara situațiilor financiare sunt în afara ariei de aplicabilitate a IFRS-urilor. ISA 700 „Formarea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare” - Punctul 38 „Alte responsabilități de prezentare” În cazul în care auditorul abordează alte responsabilități de raportare în raportul cu privire la situațiile financiare, care sunt suplimentare responsabilității auditorului conform ISA-urilor de a raporta cu privire la situațiile financiare, aceste alte responsabilități de raportare trebuie să fie abordate într-o secțiune distinctă, al cărui subtitlu va fi „Raport cu privire la alte dispoziții legale și de reglementare”</p>

¹ Anexele sunt numerotate cu titlu exemplificativ N₁ - N_n și ilustrează referințele pe care inspectorii le pot face la diverse suporturi informaționale întocmite de ei pe parcursul inspecțiilor (de exemplu aici, se face o trimitere la o anexă în care se prezintă o cuantificare a efectelor aplicării metodei LIFO asupra contului de profit și pierdere).

Concluzii:

- Auditorul nu a identificat existența unor prevederi conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile, care să necesite adoptarea unor măsuri de soluționare.
- Cu ocazia inspecției de calitate s-au constatat aspectele conflictuale prezentate mai sus, astfel:
 - Determinarea costului stocurilor prin metoda LIFO, nepermisă de IAS 2 „Stocuri”;
 - Corectarea erorilor fără retratarea informațiilor comparative prezentate în situațiile financiare, tratament nepermis de IAS 8 „Politici contabile, modificări în estimările contabile și erori”;
 - Calcularea amortizării imobilizărilor corporale din luna următoare punerii în funcțiune și nu de când acesta este disponibil pentru folosință, conform IAS 16 „Imobilizări corporale”;
 - Menținerea aplicării metodei de amortizare accelerată, care nu este prevăzută de IAS 16;
 - Solicitarea din partea auditorilor a unei opinii și a unei declarații referitoare la raportul administratorilor, în afara ariei de aplicabilitate a IFRS-urilor (IAS1) și ISA 700.
- Dacă se au în vedere aspectele conflictuale menționate în circumstanțele specifice acestui exemplu, ar rezulta că OMFP 1802/ 2014 reprezintă mai degrabă un cadru de raportare financiară prescris de lege, decât un cadru general de raportare financiară acceptabil.

Exemplul 2 – Obiectiv: Evaluarea suficienței și adecvării documentației privind necesitatea de a modifica sau nu opinia auditorului, în cazul nesoluționării prevederilor conflictuale prevăzute la paragraful 18 din ISA 210

Sursa de date:

- Documentația din care reiese analiza auditorului privind imposibilitatea soluționării prevederilor conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile: *Nu a fost întocmită de auditor*
- Documentația din care reiese analiza auditorului privind necesitatea modificării sau nu a opiniei de audit: *Nu a fost întocmită de auditor*
- Raportul de audit (oficial).

Constatări:

În dosarul de lucru al misiunii nu s-au identificat documente, foi de lucru, având ca obiect documentarea de către auditor a imposibilității soluționării prevederilor conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile, întrucât auditorul nu a semnalat astfel de aspecte, considerând că OMFP 1802/2014 este un cadru de raportare financiară acceptabil, anume un cadru de prezentare fidelă.

De asemenea, auditorul nu a prezentat nici motivațiile sale privind imposibilitatea soluționării acestor prevederi conflictuale și, în consecință, nu s-a putut evalua, cu ocazia inspecției de calitate, rezonabilitatea eventualelor motivații.

În dosarul de lucru al misiunii nu s-au identificat documente, foi de lucru, având ca obiect documentarea de către auditor a necesității modificării sau nu a opiniei de audit, pentru ca echipa de inspecție să poată evalua rezonabilitatea eventualelor motivații.

În dosarul de lucru al misiunii nu s-au identificat documente, foi de lucru, având ca obiect documentarea de către auditor a aplicării procedurilor descrise la paragraful 18 din ISA 210, potrivit cărora auditorul trebuie să discute cu membrii conducerii conflictele identificate între standardele de raportare financiară și cerințele reglementărilor legale și să stabilească dacă: (a) cerințele suplimentare pot fi îndeplinite prin prezentări suplimentare în situațiile financiare sau (b) descrierea cadrului de raportare financiară aplicabil în situațiile financiare poate fi modificată ca atare. În caz contrar, auditorul trebuie să modifice opinia de audit conform ISA 705 „Modificări ale opiniei auditorului independent”.

Auditorul nu a prezentat în scrisoarea de misiune necesitatea modificării opiniei. Raportul auditorului independent, anexat dosarului de audit al exercițiului, cuprinde o opinie nemodificată (fără rezerve).

Exemplul 3 – Obiectiv: Evaluarea suficienței și adecvării documentației privind luarea în considerare a factorilor care ar fi determinat neacceptarea misiunii.

Sursa de date:

- Documentația din care reiese analiza auditorului privind luarea în considerare a factorilor care ar fi determinat neacceptarea angajamentului;

- Corespondența cu clientul auditat;
- Scrisoarea de misiune (documentul oficial, semnat de părțile implicate).

Constatări:

Inspectarea documentației auditorului privind luarea în considerare a factorilor care ar fi determinat neacceptarea misiunii se efectuează prin evaluarea rezonabilității concluziilor auditorului legate de luarea în considerare a factorilor care ar fi determinat neacceptarea angajamentului, cum ar fi:

a) Limitarea ariei auditului în proiectul scrisorii de misiune

Din inspectarea documentației auditorului privind luarea în considerare a factorilor care ar fi determinat neacceptarea misiunii a rezultat că a existat o încercare de limitare a ariei auditului, care a fost soluționată conform ISA 210. Astfel, cu ocazia discuțiilor purtate pe proiectul scrisorii de misiune, conducerea a comunicat auditorului că nu este cazul să solicite confirmarea soldurilor înregistrate în tranzacțiile cu partenerii externi, conform cerințelor ISA 505 „Confirmări externe”.

Auditorul a considerat că limitarea va avea ca rezultat imposibilitatea exprimării unei opinii și, ca urmare, va fi nevoit să nu accepte misiunea, conform paragrafului 7 din ISA 210, comunicând aceasta conducerii. Ca răspuns, după cum reiese din documentația auditorului, clientul a renunțat la aceste limitări.

b) Neîntrunirea condițiilor preliminare ale unui audit:

i. Cadrul de raportare financiară inacceptabil:

Auditorul nu a identificat existența unor prevederi conflictuale între cadrul de raportare financiară și alte reglementări aplicabile, care să necesite adoptarea unor măsuri de soluționare. Ca urmare, auditorul a presupus că OMFP 1802/2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate reprezintă un cadrul de raportare acceptabil. Dacă se au în vedere aspectele conflictuale relevate cu ocazia inspecției și prezentate la exemplul 1, ar rezulta că OMFP 1802/2014 reprezintă mai degrabă un cadru de raportare financiară prescris de lege, decât un cadru general de raportare financiară acceptabil. În aceste circumstanțe, ar fi fost de așteptat ca auditorul să fi procedat potrivit cerințelor paragrafului 19 din ISA 210, astfel:

- Conducerea să accepte să ofere prezentări suplimentare în notele la situațiile financiare pentru a evita inducerea în eroare;

- Să se recunoască în termenii misiunii de audit faptul că:
 - Raportul de audit cu privire la situațiile financiare va avea încorporat un paragraf de observații care să atragă atenția utilizatorilor la prezentările suplimentare conform ISA 706
 - Opinia auditorului cu privire la situațiile financiare să nu includă expresii referitoare la „prezentarea fidelă”
- Opinia auditorului să fie formulată ca în cazul unui cadru general de conformitate, potrivit modelului nr 2 anexat la ISA 700, respectiv: „În opinia noastră, situațiile financiare ale entității ABC SA pentru exercițiul încheiat la 31.12.2015 sunt întocmite sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu OMFP 1802/2014”

ii. Dezacordul conducerii asupra responsabilităților

Potrivit cerințelor punctului 8 din ISA 210 dezacordul conducerii asupra responsabilităților îndreptățește auditorul să nu accepte misiunea de audit. Într-o primă instanță, conducerea și-a exprimat dorința de a nu mai include în contractul de prestări servicii responsabilitățile sale legate de audit, acestea fiind enunțate în cadrul general de raportare financiară OMFP 1802/2014. În această situație, auditorul a comunicat conducerii faptul că, în lipsa acordului pentru asumarea răspunderii, este inadecvat ca auditorul să accepte misiunea de audit, având în vedere faptul că nu va putea obține probe de audit adecvate. În final s-a emis acordul explicit pentru recunoașterea responsabilității.

Exemplul 4 – Obiectiv: Evaluarea adecvării și suficienței documentației de audit privind determinarea cadrului acceptabil de raportare financiară în condițiile în care acesta nu este impus prin lege sau de către un organism de reglementare general recunoscut.

Filiața entității din Republica Moldova aplică un cadru de raportare financiară recomandat de reglementările locale și nu de un organism de reglementare general recunoscut. Ca urmare a inspecției s-a constatat că cerințele stipulate la paragraful A10 din ISA 210 nu este aplicabil în cazul analizat întrucât, din calculul prezentat în anexa N₃, privind dimensiunea grupului la sfârșitul exercițiului curent, în conformitate cu OMFP 1802/2014, rezultă că acesta se încadrează în categoria de grup mic, ca urmare fiind exceptat de la obligația de a întocmi

situații financiare consolidate, pe care să le supună auditului. Cu titlu ilustrativ, prezentăm care ar fi procedurile aplicate în ipoteza consolidării situațiilor financiare ale celor două entități.

Sursa de date:

- Documentația din care reiese cadrul de raportare financiară aplicabil;
- Documentația în care auditorul a analizat condițiile de acceptare a angajamentului;
- Documentația în care auditorul a analizat acceptabilitatea cadrului de raportare financiară a clientului;

- Scrisoarea de angajament (documentul oficial, semnat de părțile implicate).

Constatări:

Pentru înțelegerea analizei auditorului privind acceptabilitatea cadrului de raportare financiară, în cazul filialei străine consolidate la nivelul grupului din România, ar trebui să se discute cu acesta asupra factorilor relevanți avuți în vedere în evaluarea adecvării cadrului de raportare financiară prezentați în **Tabelul 2**.

Tabel 2. Aspecte considerate în evaluarea acceptabilității cadrului de raportare financiară la o filială străină	
Referințe	Situația de fapt
Jurisdicția în care operează clientul de audit	Republica Moldova, România.
Natura entității	Societate cu răspundere limitată, cu capital privat;
Domeniul de activitate	Prestări servicii în domeniul financiar contabil;
Modul de guvernare	În sistem unitar; organ de conducere: Consiliul de Administrație;
Act constitutiv	Statutul aprobat de Adunarea Generală a Asociaților
Legislația aplicabilă	Reglementări contabile locale din Republica Moldova (convenție contabilă) Legea nr 845/03 01 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi; Legea nr 1134/02 04 1997 privind societățile pe acțiuni; Legea nr 135/04 06 2007 privind SRL; Codul Civil nr 1107-06 06 2002.
Natura situațiilor financiare	Set complet al situațiilor financiare cu scop general (5 componente): - Raport financiar; - Bilanțul contabil; - Raport de profit și pierdere; - Raport privind fluxul capitalului propriu; - Raport privind fluxul mijloacelor bănești
Scopul situațiilor financiare	Prezentarea resurselor sau obligațiilor entității la un moment dat în conformitate cu convenția contabilă aplicabilă
Identificarea utilizatorilor țintă	Adunarea Generală a Asociaților
Analiza politicilor contabile	Nu au fost prezentate auditorului politicile contabile ale filialei străine

În perspectiva îndeplinirii, în exercițiile viitoare, a criteriilor de consolidare a situațiilor financiare care sunt supuse auditării, cu ocazia inspecției de asigurare a calității s-ar putea face auditorului următoarele recomandări:

- a) Întocmirea documentației privind analiza convenției contabile utilizată de filială la elaborarea situațiilor financiare, sub aspectul întrunirii atributelor prevăzute de Anexa 2 și punctul A10 din ISA 210, pentru un cadru de raportare financiară acceptabil, respectiv:
- Relevanța informațiilor oferite de situațiile financiare pentru natura entității și pentru scopul situațiilor financiare;

- Exhaustivitatea, în sensul neomiterii tranzacțiilor, evenimentelor, soldurilor de conturi și documentelor care ar putea să afecteze concluziile bazate pe situațiile financiare;
- Credibilitatea informațiilor oferite de situațiile financiare, în sensul că acestea:
 - reflectă atât forma legală a tranzacțiilor și evenimentelor, cât și substanța economică a acestora;
 - au drept rezultat evaluări, măsurători, prezentări și descrieri rezonabile și consecvente atunci când sunt folosite în circumstanțe similare.

- Neutralitatea, contribuind la informații nepărtinitoare în situațiile financiare;
 - Inteligibilitatea informațiilor oferite de situațiile financiare, caracterul clar și cuprinzător al acestora în sensul nesupunerii lor unor interpretări care diferă semnificativ una de alta.
- b) Compararea convenției contabile cu cerințele unui cadru de raportare existent, considerat a fi acceptabil, spre exemplu cu OMFP 1802/2014, utilizat de societatea mamă, sau IAS-IFRS;
- c) Identificarea diferențelor dintre convenția contabilă și cadrul de raportare financiară luat în comparație, analiza motivelor existenței acestor diferențe și constatarea dacă aplicarea convenției contabile ar putea avea drept rezultat situații financiare care induc în eroare;
- d) Completarea, dacă acest lucru este posibil, a scrisorii misiunii cu rezultatele documentației de evaluare a adecvării cadrului de raportare financiară, pentru auditurile recurente;
- e) Corelarea datei întocmirii scrisorii de misiune cu data documentației de evaluare a adecvării cadrului de raportare financiară.

Rezultatele și concluziile studiului

Rezultatele complete ale cercetării cuprind o arie mult mai mare decât ne-am permis să ilustrăm în cadrul acestui studiu, din considerente de spațiu. Cu toate acestea, în viitor, ele vor face obiectul unei publicări integrale pentru a fi puse la dispoziția membrilor profesiei, astfel încât, prin diseminarea lor din timp, să se evite surprizele neplăcute, de altfel o practică devenită *aproape tradițională* în spațiul autohton. Se cuvine să subliniem totuși faptul că pe baza cercetării derulate se conturează două concluzii majore.

În primul rând, așa cum am arătat în secțiunile precedente, auditul în lume evoluează cel puțin din punctul de vedere al eforturilor de asigurare a unei calități a serviciilor la un nivel minim acceptabil. Fie că agreăm sau nu schimbările care ne așteaptă, direcția în care se îndreaptă Europa nu poate fi modificată și nici ignorată. Ca țară membră a UE,

România nu-și permite luxul de a sta deoparte. Ceea ce se poate face însă este anticiparea schimbării care dă timp de acomodare, de reflecție, de rafinare și adaptare, astfel încât șocurile să fie absorbite cât mai ușor. Astfel, transferul privind responsabilitatea și derularea inspecțiilor de calitate asupra AIP de la organismele profesionale la organismele de supraveghere nu este o decizie, o invenție sau un moft ale CSIPPC. Acest transfer se înscrie în tendințele internaționale și în obligațiile de conformare cu legislația europeană. Refuzul de a accepta o realitate evidentă nu conferă nicidecum avantaje nici profesiei, nici României.

În al doilea rând, vorbim despre schimbarea de optică asupra manierei în care vor fi abordate inspecțiile de calitate la AIP derulate de către CSIPPC odată ce transferul sus-menționat va fi perfectat. Am subliniat în studiul nostru faptul că asigurarea creșterii calității serviciilor de audit nu se poate realiza cu jumătăți de măsură. Atât suficiența, cât și adecvarea documentației de audit reprezintă pentru organismul de supraveghere coordonatele centrale ale derulării inspecțiilor de calitate. Așa cum indicam într-una din secțiunile precedente, această viziune va fi implementată gradual pentru a permite auditorilor o adaptare. Trebuie subliniat faptul că implementarea treptată nu se traduce prin sacrificarea unei coordonate în favoarea alteia, ci, mai curând, prin semnalarea abaterilor într-o primă etapă, urmată de sancționarea lor într-o etapă ulterioară, în funcție de gravitate.

Sunt multe provocări la orizont adresate deopotrivă profesiei și tuturor actorilor implicați în acest proces. Cert este că aceste provocări pot deveni în egală măsură noi oportunități pentru cei care au forța să accepte și să facă față schimbării. Organismul de supraveghere, conștient de misiunea dificilă ce îl așteaptă, își concentrează eforturile în această direcție. Acest studiu, la rândul său, se înscrie în gama eforturilor sale de a-și transparentiza politicile și procedurile, de a mediatiza viziunea sa în rândul membrilor profesiei, toate servind obiectivului său strategic de asigurare a creșterii calității serviciilor de audit din România.

Referințe bibliografice

1. Abernathy, J.L., Barnes, M., and Stefaniak, C. (2013), *A summary of 10 years of PCAOB research: What have we learned?*, Journal of Accounting Literature 32, 30-60.
2. Carcello, Joseph V.; Hollingsworth, Carl; Mastrolia, Stacy A. (2011), *The effect of PCAOB inspections on Big 4 audit quality*, Research in Accounting Regulation, Volume 23, Issue 2, October 2011, pag. 85-96
3. Curtis, E., Turley, S. (2007), *The business risk audit – A longitudinal case study of an audit engagement*, Accounting, Organizations and Society, 32 (2007) 439–461
4. De Fuentes, C., M. Illueca, and M. Cousuelo Pucheta-Martinez, M. (2010), *Disciplinary sanctions and audit quality: Empirical evidence from an external oversight system*, Working paper, Universitat de Valencia, <http://www.econ.upf.edu/docs/seminars/illueca.pdf>
5. DeFond, M.L. and Lennox, C.S. (2011), *The effect of SOX on small auditor exits and audit quality*, Journal of Accounting and Economics 52, 21-40.
6. DeFond, Mark L. (2010), *How should the auditors be audited? Comparing the PCAOB Inspections with the AICPA Peer Reviews*, Journal of Accounting and Economics, Volume 49, Issues 1–2, February 2010, pp. 104-108
7. Emby, Craig; Davidson, Ronald A. (1998), *The effects of engagement factors on auditor independence: Canadian evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation Volume 7, Issue 2, 1998, pp. 163–179
8. Gipper, Brandon; Leuz, Christian and Maffett, Mark (2015), *Public Audit Oversight and Reporting Credibility: Evidence from the PCAOB Inspection Regime*, NBER Working Paper No. 21530 September 2015, <http://www.nber.org/papers/w21530.pdf>,
9. Gunny, Katherine A.; Zhang, Tracey Chunqi (2013), *PCAOB inspection reports and audit quality*, Journal of Accounting and Public Policy, Volume 32, Issue 2, March–April 2013, pp. 136-160, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2012.11.002>, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278425412000968>
10. Hurr, R. Kathy; Brown-Liburd, Helen; Earley, Christine E. and Krishnamoorthy, Ganesh (2013), *Research on Auditor Professional Skepticism: Literature Synthesis and Opportunities for Future Research*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory: 2013, Vol. 32, No. Supplement 1, pp. 45-97
11. Johnstone, Karla M. (2000), *Client-Acceptance Decisions: Simultaneous Effects of Client Business Risk, Audit Risk, Auditor Business Risk, and Risk Adaptation*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory: March 2000, Vol. 19, No. 1, pp. 1-25.
12. Kerler III, William A.; Killough, Larry N. (2009), *The Effects of Satisfaction with a Client's Management During a Prior Audit Engagement, Trust, and Moral Reasoning on Auditors' Perceived Risk of Management Fraud*, Journal of Business Ethics, March 2009, Volume 85, Issue 2, pp 109-136
13. Kerler, William A.; Brandon, Duane M. (2010), *The effects of trust, client importance, and goal commitment on auditors' acceptance of client-preferred methods*, Advances in Accounting, Volume 26, Issue 2, December 2010, pp. 246-258
14. La Porta, R., Lopez-De_Silanes, F., and Shleifer, A. (2006), *What Works in Securities Laws?*, Journal of Finance 61-1, pp. 1-32, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6261.2006.00828.x/pdf>
15. Lennox, C. and Pittman, J. (2010), *Auditing the auditors: Evidence on the recent reforms to the external monitoring of audit firms*, Journal of Accounting and Economics 49, 84-103.
16. Sundgren, Stefan; Svanström, Tobias (2013), *The Effectiveness of the Public Oversight of Auditors - Evidence of the Effects of Disciplinary Sanctions on Auditors' Reporting, Client Portfolios and Salaries*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2408915
17. Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC, OJ L 157, 9.6.2006

18. Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014, par. 14-18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>
19. EC (2010), European Commission, Brussels, 13.10.2010 COM (2010) 561 Final Green Paper Audit Policy: Lessons from the Crisis, http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/green_paper_audit_en.pdf
20. FEE (2015), *Survey: Organisation of the public oversight of the audit profession in 23 European countries*, September 2015, http://www.fee.be/images/1506_Public_Oversight_Survey_third_publication.pdf
21. FRC (2015), *Audit Quality Inspections - Annual Report 2014/15*, <https://www.frc.org.uk/News-and-Events/FRC-Press/Press/2015/May/FRC-publishes-Audit-Quality-Inspections-Annual-Rep.aspx>
22. IAASB-IFAC, *ISA 2014, Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*, Part I, www.ifac.org
23. MFP, Ordin nr. 1802 din 29 decembrie 2014 -# Partea I pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, publicat în Monitorul Oficial nr. 963 din 30 decembrie 2014
24. http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/relations/10122008_egaob_report_en.pdf
25. <http://pcaobus.org/Pages/default.aspx>
26. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/\\$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf)

Studiu privind relația cu investitorii a companiilor din România care aplică principiile de governanță corporativă

Lector univ. dr. Ciprian APOSTOL,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România,
e-mail: ciprian.apostol@uaic.ro

Rezumat

Fenomenul cunoscut sub denumirea de „noua economie” a condus la schimbări multiple în ultimele decenii și a „creionat” o nouă realitate în care vechiul stil de viață și modul tehnic de producție industrial nu prea își mai găsesc loc. Obiectivul microeconomic al „noii economii” îl constituie maximizarea performanțelor globale ale companiilor. Pentru realizarea acestui deziderat, adoptarea și respectarea principiilor de governanță corporativă reprezintă elementul central din activitatea oricărei companii.

Accentuarea fenomenului de globalizare, totodată cu intensificarea concurenței de pe piețele internaționale a condus la multiple schimbări în activitatea economico-financiară a companiilor din întreaga lume, iar atragerea de noi investitori, precum și consolidarea relațiilor cu cei deja existenți reprezintă o preocupare majoră pentru conducerea corporativă.

Scopul cercetării este de a analiza relația cu investitorii a companiilor cotate la Bursa de Valori București și care aplică principiile de governanță corporativă. Metoda folosită în demersul întreprins o reprezintă observația neparticipativă, prin înregistrarea anumitor informații raportate în Declarația „Aplici sau Explici” de către fiecare companie din eșantionul ales, respectiv companiile listate și cotate la categoriile I, II și III. Studiul a fost efectuat pentru perioada 2011 – 2013.

Cuvinte-cheie: governanță corporativă, relația cu investitorii, Declarația „Aplici sau Explici”

Clasificarea JEL: G30, G32, G34, M42, M48

1. Introducere

Ultimele decenii de dezvoltare economico-financiară se caracterizează printr-o evoluție accentuată a unui nou fenomen, cunoscut sub denumirea de „noua economie”, care are ca obiectiv microeconomic maximizarea performanțelor globale ale companiilor.

Atragerea de noi investitori, precum și consolidarea relațiilor cu cei deja existenți se află printre principalele preocupări ale managementului companiilor, în contextul internaționalizării piețelor de capital, ca urmare a accentuării fenomenului de globalizare. Schimbările multiple și, totodată, rapide din activitatea economico-financiară a companiilor din întreaga lume au condus la necesitatea implementării principiilor de governanță corporativă, care nu reprezintă altceva decât pilonul de susținere a „noii economii”.

Odată cu integrarea în Uniunea Europeană, România urmărește îndeplinirea obiectivului fundamental de convergență economică și socială cu țările dezvoltate. Pentru realizarea acestui deziderat se impune atragerea de noi investitori pe piața românească, iar acest lucru presupune, printre altele, existența unei bune guvernante corporative și a unui audit de calitate, care să asigure transparența financiară și diseminarea informațiilor în cadrul companiilor.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Relația cu investitorii a fost, este și va fi o preocupare majoră pentru orice companie, motiv pentru i se acordă o atenție specială și în cadrul principiilor de governanță corporativă emise. Mai mult, o serie de definiții ale conceptului de governanță corporativă subliniază această idee:

- sistemul de conducere și control care împacă cel mai bine eficacitatea gestiunii cu protecția intereselor acționarilor (Cadbury, 1992);
- modalitatea prin care investitorii se asigură că își vor primi beneficiile care li se cuvin în urma investiției făcute (Shleifer și alții, 1997);
- managementul întregului sistem de relații între consiliu de conducere, management, acționari și alți stakeholderi (Stancu și alții, 2006);
- cadrul de gestionare a unei organizații, care se focalizează pe relația dintre stakeholderii interni și externi (Nistor și alții, 2014).

Astfel, se poate trage concluzia că, de fapt, guvernanta corporativă presupune o anumită organizare a elementelor de control care operează împreună pentru a regle-

menta relația dintre toți cei care au un interes în companie și, mai ales, relația cu investitorii, aspect tratat și în cadrul altor studii (Dicu, 2011; Grosu și alții, 2011 etc.).

3. Metodologia cercetării

Scopul cercetării este reprezentat de analiza gradului de implementare a politicilor de governanță corporativă cu privire la relația cu investitorii de către companiile cotate la Bursa de Valori București.

Metoda aplicată pentru realizarea studiului este **observația neparticipativă** prin preluarea de informații raportate în Declarația „Aplici sau Explici”.

S-a considerat relevantă pentru demersul întreprins **perioada analizată** cuprinsă între anii 2011 – 2013, deoarece întocmirea Declarației „Aplici sau Explici” a fost solicitată începând cu exercițiul financiar aferent anului 2010, iar pentru exercițiul financiar 2014 nu mai este obligatoriu de raportat, conform Noului Cod de Governanță Corporativă propus de Bursa de Valori București, care se află în dezbatere publică.

Sursa de date o constituie informațiile publice oferite de companii, fie pe site-ul propriu, fie postate pe website-ul Bursei de Valori București.

Eșantionul de companii analizate este constituit din cele listate și cotate la categoriile I, II și III, fiind eliminate societățile din categoria „nelistate”, deoarece acestea sunt mai puțin predispuse a respecta prevederile Bursei de Valori București și, prin urmare, există o mare probabilitate de a nu întocmi Declarația „Aplici sau Explici”.

4. Analiza respectării principiilor de governanță corporativă privind relația cu investitorii

Pentru realizarea studiului s-au folosit o serie de informații din Declarația „Aplici sau Explici” aferente domeniului cercetat, și anume (Achim, 2013):

1. Emitentul respectă drepturile deținătorilor de instrumente financiare emise de acesta?
2. Emitentul publică într-o secțiune dedicată a website-ului propriu detalii privind desfășurarea Adunării Generale a Acționarilor:
 - a) convocatorul Adunării Generale a Acționarilor?
 - b) materialele/documentele aferente ordinii de zi, precum și orice alte informații referitoare la subiectele ordinii de zi?
 - c) formularele de procură specială?

3. Emitentul a elaborat proceduri pentru desfășurarea ordonată și eficientă a lucrărilor Adunării Generale a Acționarilor, fără a prejudicia însă dreptul oricărui acționar de a-și exprima liber opinia asupra chestiunilor aflate în dezbatere?
4. Emitentul diseminează într-o secțiune dedicată de pe website-ul propriu drepturile acționarilor, precum și regulile și procedurile de participare la Adunarea Generală a Acționarilor?
5. Emitentul asigură informarea în timp util a tuturor acționarilor prin intermediul secțiunii dedicate a website-ului propriu:
 - a) privind deciziile luate în cadrul Adunării Generale a Acționarilor?

- b) privind rezultatul detaliat al votului?
6. Emitenții diseminează prin intermediul unei secțiuni speciale pe pagina proprie de web, ușor identificabilă și accesibilă, rapoarte curente/comunicate?
7. Există în cadrul companiei emitentului un departament/persoană specializat(ă) dedicat(ă) relației cu investitorii?

La fiecare din întrebările enumerate se pot obține răspunsuri de DA sau NU. Pentru răspunsurile negative se completează rubrica *Dacă NU atunci EXPLICIT*. Pentru fiecare răspuns DA se acordă câte 1 punct, iar pentru fiecare răspuns NU – 0 puncte.

În cadrul studiului întreprins, punctajul s-a calculat per întrebare, cumulat la nivelul eșantionului de companii analizate, iar rezultatele au fost sintetizate în Tabelul 1.

Tabel 1. Adoptarea principiilor de guvernanță corporativă aferente domeniului relația cu investitorii

Ani	Relația cu investitorii			
	Întrebări	Punctaje realizate	Punctaj maxim	Grad de adoptare a principiilor GC (%)
2011	Intrebarea 1:	61	62	98,39
	Intrebarea 2. a):	62	62	100,00
	Intrebarea 2. b):	62	62	100,00
	Intrebarea 2. c):	62	62	100,00
	Intrebarea 3:	50	62	80,65
	Intrebarea 4:	56	62	90,32
	Intrebarea 5. a):	61	62	98,39
	Intrebarea 5. b):	60	62	96,77
	Intrebarea 6:	62	62	100,00
	Intrebarea 7:	59	62	95,16
	Total:	595	620	95,97
2012	Intrebarea 1:	69	69	100,00
	Intrebarea 2. a):	69	69	100,00
	Intrebarea 2. b):	69	69	100,00
	Intrebarea 2. c):	69	69	100,00
	Intrebarea 3:	52	69	75,36
	Intrebarea 4:	58	69	84,06
	Intrebarea 5. a):	69	69	100,00
	Intrebarea 5. b):	65	69	94,20
	Intrebarea 6:	69	69	100,00
	Intrebarea 7:	67	69	97,10
	Total:	656	690	95,07
2013	Intrebarea 1:	74	74	100,00
	Intrebarea 2. a):	74	74	100,00
	Intrebarea 2. b):	74	74	100,00
	Intrebarea 2. c):	74	74	100,00
	Intrebarea 3:	57	74	77,03
	Intrebarea 4:	65	74	87,84
	Intrebarea 5. a):	74	74	100,00
	Intrebarea 5. b):	71	74	95,95
	Intrebarea 6:	74	74	100,00
	Intrebarea 7:	71	74	95,95
	Total:	708	740	95,68

Sursa: Prelucrări proprii.

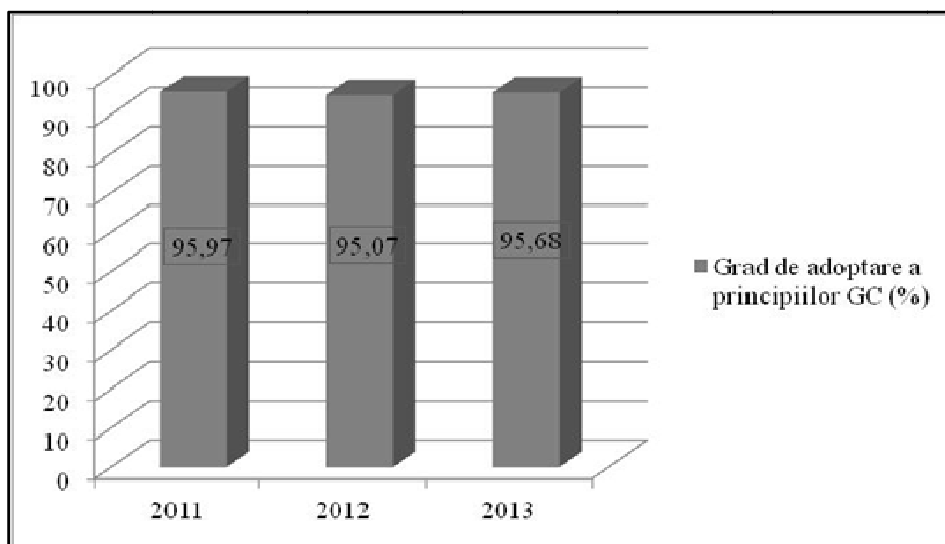
O primă observație care se poate face pe baza datelor din tabel se referă la creșterea numărului de companii care au implementat politicile de governanță corporativă, și anume 62 de companii în anul 2011, 69 – în anul 2012 (o creștere cu 11,29 %), respectiv 74 – în anul 2013 (o creștere cu 7,25 % față de anul 2012), ceea ce reflectă sporirea interesului pentru o guvernare eficientă.

Gradul de adoptare a principiilor de governanță corporativă cu privire la relația cu investitorii

înregistrează valori semnificative și aproximativ egale în perioada analizată, respectiv 95,97 % în anul 2011, 95,07 % în anul 2012 (o scădere nesemnificativă cu 0,94 % față de anul 2011) și 95,68 % în anul 2013 (o creștere cu 0,64 % față de anul 2012), procent care depășește media Uniunii Europene de 93 %. (Comisia Europeană, 2009)

În **Figura 1** este prezentat schematic gradul de adoptare a principiilor de governanță corporativă aferente domeniului relația cu investitorii.

Figura 1. Adoptarea principiilor de governanță corporativă în relația cu investitorii

Sursa: Prelucrări proprii

Cu o singură excepție (S.C. ARTEGO S.A. Târgu Jiu), în anul 2011, toate celelalte companii au declarat că respectă drepturile deținătorilor de instrumente financiare.

Toate companiile analizate publică pe website-ul propriu detalii referitoare la desfășurarea Adunării Generale a Acționarilor.

Cel mai mic grad de adoptare a principiilor de governanță corporativă se înregistrează la capitolul elaborării de proceduri pentru buna desfășurare a Adunării Generale a Acționarilor, astfel încât să nu fie încălcat dreptul de exprimare liberă al nici unui acționar. Astfel, 80,65 % din companii au respectat acest principiu în anul 2011, 75,36 % în anul 2012 (o scădere cu 6,56 % față de anul 2011) și 77,03 % în anul 2013 (o creștere cu 2,22 % față de anul 2012). Nerespectarea acestui principiu a fost explicat prin faptul că se aplică direct

procedurile legale de desfășurare a Adunării Generale a Acționarilor, respectiv Legea nr. 31/1990 și Actul Constitutiv al Societății sau că reprezintă o procedură în curs de aprobare.

Diseminarea informațiilor, pe website-ul propriu, referitoare la drepturile acționarilor, precum și la regulile și procedurile de participare la Adunarea Generală a Acționarilor se realizează de 90,32 % dintre companii în anul 2011, de 84,06 % dintre companii în anul 2012 (o scădere cu 6,93 % față de anul 2011) și de 87,84 % dintre companii în anul 2013 (o ușoară creștere cu 4,5 % față de anul 2012). Explicațiile de nerespectare a principiului constau în faptul că informațiile se regăsesc în convocatorul Adunării Generale a Acționarilor.

Cu excepția unei singure companii (S.C. ARTEGO S.A. Târgu Jiu), în anul 2011, toate celelalte au asigurat

informarea în timp util a acționarilor cu privire la deciziile luate în cadrul Adunării Generale a Acționarilor prin intermediul unei secțiuni dedicate de pe website-ul propriu. În schimb, informarea acționarilor cu privire la rezultatul detaliat al votului înregistrează un procent mai mic, respectiv: 96,77 % în anul 2011, 94,20 % în anul 2012 (o scădere cu 2,66 % față de anul 2011) și 95,95 % în anul 2013 (o majorare față de anul 2012 cu 1,86 %).

Toate companiile analizate publică pe website-ul propriu rapoarte curente/comunicate.

Majoritatea companiilor dețin un departament sau o persoană specializată în relația cu investitorii, respectiv: 95,16 % în anul 2011, 97,10 % în anul 2012 (cu 2,04 % mai mult decât în anul 2011) și 95,95 % în anul 2013 (cu 1,18 % mai puțin decât în anul 2011). Companiile care au declarat nerespectarea acestui principiu de guvernare corporativă, fie nu au completat rubrica *Dacă NU, atunci EXPLICIT*, fie au motivat prin lipsa de personal.

5. Concluzii și direcții viitoare de cercetare

Relația cu investitorii reprezintă o prioritate pentru managementul oricărei companii, motiv pentru care

ocupă un loc bine definit și în cadrul principiilor de guvernare corporativă, care conțin o serie de indicații, menite să asigure transparență în diseminarea informațiilor, astfel încât să se faciliteze accesul tuturor furnizorilor de capital la acestea. Toate aceste indicații au ca scop respectarea drepturilor investitorilor și reprezintă baza pentru consolidarea vechilor relații, dar, totodată, și pentru înfăptuirea de altele noi.

Și în cazul companiilor analizate se observă un grad mare de adoptare a principiilor cu privire la relația cu investitorii, în unele cazuri chiar de 100 %.

Limitele studiului constau în utilizarea doar a informațiilor din Declarația „Aplici sau Explici” ca reper pentru aprecierea aplicării principiilor guvernantei corporative în domeniul cercetat.

Direcțiile de cercetare viitoare vizează analiza prevederilor din noul Cod de Guvernare Corporativă ce urmează a fi elaborat de Bursa de Valori București cu privire la tema studiată, dar și modalitatea de implementare a acestora de către companiile din România, astfel încât să putem surprinde noile repere în asigurarea transparenței financiare și diseminarea informațiilor, care influențează relația cu investitorii.

Bibliografie

1. Achim, M. V., *Teoriile firmei și întreprinzătorul: reevaluări și perspective*, STUDII POST-DOCTORALE ÎN ECONOMIE. Disertații Post-Doctorale, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 729
2. Cadbury, A., *The Financial Aspects of Corporate Governance*, Gee and Co. Ltd., London, UK, 1992, p. 14
3. Dicu, R. M., *The transparency in the reporting of intellectual capital: between the management responsibility and the stakeholders' requirements*, în *Analele Universității din Oradea, seria Științe Economice*, Tomul XX, Nr. 1 iulie 2011, pp. 609-616
4. Grosu, M., Dicu, R. M., Mardiros, D. N., *Corporate Governance Principles: an evolutionary approach in terms of directors-managers relationship, in the developing economic context of 21st century*, Proceedings of the International Conference Accounting and Management Information Systems, The sixth Edition, 2011, pp. 593-612
5. Nistor, R., Beleiu, I., *Approaches regarding the dimensions of project governance*, în Proceedings of the 8th International Management Conference MANAGEMENT CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, București, 2014, p. 1026
6. Shleifer, A., Vishny, R. W., *A Survey of Corporate Governance*, in *The Journal of Finance*, no. 52, 1997, p. 737
7. Stancu, A., Orzan, M., *Responsabilitatea socială a companiilor românești – un pas pentru dezvoltarea durabilă*, în *Revista de Marketing on-line*, volumul 1, nr. 2, 2006, p. 50
8. <http://www.bvb.ro/>

Dimensiuni ale responsabili- tății sociale a auditorului, în condițiile practicării contabilității creative

Conf. univ. dr. Daniela-Neonila MARDIROS,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România,
e-mail: mardirosdanielajob@gmail.com

Lect. univ. dr. Roxana Manuela DICU,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România,
e-mail: rm.dicu@yahoo.com

Conf. univ. dr. Maria GROSU,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România,
e-mail: maria_lia24@yahoo.com

Rezumat

Economia de piață presupune competiție, în care riscul este o permanență, fie că facem referire la entitățile care raportează, fie la investitorii și creditorii acestora. „Cine nu riscă, nu câștigă”, iată deviza asumării părții negative a oricărui business. Pragmatismul omului de afaceri, evitarea pe cât posibil a riscului și obținerea profitului reprezintă coordonatele oricărui mediu economic de succes, în cadrul căruia informația contabilă este elementul central al procesului decizional. Astfel, crizele economice pe care societatea umană le traversează periodic devin, indiscutabil, și „crize de informare”. O informare insuficientă, inexactă, cosmetizată, nerelevantă sau neverificată a generat numeroase fenomene de declin economic și dezvoltă utilizatorului circumspect sentimentul precauției, al amânării deciziei sau al evitării acesteia. Rolul auditorului este esențial, prin faptul că sporește sentimentul de încredere al utilizatorilor în informația publicată de companii, atâta timp cât are un comportament deontologic și nu își compromite imaginea. În această lucrare, autorii și-au propus să analizeze poziția auditorului și responsabilitatea socială a acestuia în raport cu utilizatorii informației auditate, în cazul în care el se confruntă cu practici creative, dimensiunile deontologice ale comportamentului auditorului, precum și riscul pe care și-l asumă acesta în caz de detectare/nedetectare a tehnicilor și rezultatelor contabilității creative.

Cuvinte-cheie: contabilitate creativă, risc de audit, deontologie, responsabilitate socială a auditului

Clasificare JEL: M14, M41, M42

1. Introducere

Contabilitatea are drept scop reprezentarea realității organizaționale, reflectată în poziție financiară, performanță și fluxuri de numerar. Standardele și reglementările contabile sunt rezultatele normalizării practicii contabile. Acestea conțin definiții ale conceptelor care au rolul de a ghida practicienii în aplicarea raționamentului profesional. Totul se bazează pe aptitudinile profesionistului contabil, care își utilizează cunoștințele și experiența în domeniu, combinate cu o doză optimă de ingeniozitate, dar, de asemenea, cu lacunele din legislație, în scopul de a prezenta profit maximizat sau rezultat pe acțiune maxim, în scopul de a îmbunătăți imaginea și lichiditatea companiei sau pur și simplu pentru a reduce costurile sau gradul de îndatorare (Groșanu, Răchișan și Berinde, 2012). În aceste cazuri, raționamentul profesional are un impact major asupra sumelor raportate, fiind marcate de o doză mai mare sau mai mică de subiectivism și creativitate.

Creativitatea în contabilitate înseamnă utilizarea flexibilității reglementărilor contabile cu scopul gestionării evaluării și prezentării elementelor în situațiile financiare, astfel încât **ele să servească intereselor entității și nu utilizatorilor**. O astfel de abordare se regăsește în teoria și practica de specialitate sub titulatura de contabilitate creativă. Astfel, *contabilitatea devine, dintr-o construcție intelectuală, respectiv o reprezentare fidelă în cifre a entității, o imagine a unei realități alternative, optimiste, care are drept scop îmbunătățirea imaginii unei situații deja existente*. De aceea, **validarea rezultatului obținut în contabilitate** se face prin referință la un cadru de norme care reglementează producerea și difuzarea informației contabile, norme ce trebuie respectate atât ca formă, dar mai ales ca fond. Rolul auditorului este de a exprima o opinie avizată asupra informației difuzate public de către companii, atrăgând atenția asupra oricăror informații manipulate care pot duce la modificarea deciziilor utilizatorilor. În acest mod, el trebuie să se manifeste *responsabil* în raport cu destinatarii informației asupra căreia auditorul își exprimă opinia.

2. Metodologia de cercetare

Secolul actual a fost marcat de o serie de scandaluri financiare, extrem de mediatizate și care au adus în centrul atenției profesia contabilă și pe cea de auditor. Acestea au avut ca punct comun fraudă ascunsă în

informațiile financiar-contabile auditate. Din acel moment, s-a pus mai pregnant problema demarcației între licit și ilicit, ca dimensiuni ale creativității în activitatea financiar-contabilă. În lucrarea de față, ne propunem să analizăm, utilizând *metoda descriptivă*, poziția auditorului și responsabilitatea socială a acestuia în raport cu utilizatorii informației auditate, în cazul în care el se confruntă cu astfel de practici, dimensiunile deontologice ale comportamentului său, precum și riscul pe care și-l asumă în caz de detectare/nedetectare a tehnicilor și rezultatelor contabilității creative. Pentru evaluarea riscului de audit am avut în vedere prevederile Ghidului pentru un audit de calitate, editat de Camera Auditorilor Financiari din România.

În consecință, punctul de plecare al prezentului studiu îl reprezintă familiarizarea celor interesați cu problematica și controversesele pe care le ridică identificarea unor practici de contabilitate creativă, pentru un auditor care își desfășoară activitatea cu obiectivitate și bună credință. În plus, dorim să analizăm relația auditor-client de audit, posibilele direcții de acțiune, dar și efectele comportamentului auditorului, atât asupra acestuia, cât și asupra entității auditate, dintr-o perspectivă critică.

3. Care ar trebui să fie comportamentul auditorului în raport cu practicile contabilității creative?

Aplicarea unei politici contabile în limitele marjelor de libertate oferite de normalizare nu are nimic criticabil. Din contră, a fi profesionist contabil impune o bună cunoaștere a legislației și oferirea de soluții care țin de domeniu și care conduc la decizii optimizate ale managementului. În plus, orice opțiune pentru o metodă sau politică contabilă trebuie justificată în notele explicative la situațiile financiare anuale.

În acest moment al discuției, trebuie să ne întrebăm: de ce este importantă contabilitatea? Este ea un organism viu, care se adaptează la evoluția mediului economic, sau este o știință exactă, care ar trebui să ne ofere răspunsuri precise din punct de vedere matematic? Există profesori care atribuie contabilității atribute ce țin de știință, artă și joc social (Horomnea, 2013). În acest context, cuvântul creativitate are conotații pozitive, reflectând versatilitatea și capacitatea de a progresa a contabilității, care trebuie să se adapteze la evoluția

mediului economic global. Situația devine evident contestabilă atunci când managerii sau conducerea întreprinderii caută, în mod mai mult sau mai puțin deliberat, să înșele utilizatorii, folosind contabilitatea creativă, moment în care „virtuțile” profesioniștilor contabili și auditori sunt puse sub semnul întrebării, atât din perspectiva producerii informației financiar-contabile, cât și a validării acesteia.

În cazurile de contabilitate creativă devenite subiect de media, de cele mai multe ori s-a pus problema unor informații prezentate public de companii ale căror raportări financiar-contabile au trecut testul validării prin audit. În acest context, intervin în discuție **atitudinea și rolul auditorului**: implicarea în **identificarea, limitarea sau eradicarea** practicilor de contabilitate creativă ar trebui să fie caracterizată de *responsabilitate și permanență*, în condițiile în care auditorul își desfășoară activitatea în condiții de *independență, imparțialitate, corectitudine, competență și credibilitate* (Balaciu și al., 2012).

În cazul în care auditorul **identifică**, în cadrul misiunii, elemente ce țin de contabilitatea creativă, care îi sunt **opțiunile**? Astfel, *dacă auditorul nu are legătură cu raportarea manipulată, ci își desfășoară activitatea în condiții deontologice*, acesta are două soluții:

- să emită raportul de audit cu o opinie modificată, care poate fi: cu rezerve, contrară sau imposibilitatea exprimării unei opinii. În acest caz, relația dintre entitate și auditor se poate deteriora pe termen lung. Dar interesul pe care auditorul îl protejează nu este cel al entităților angajatoare, ci al utilizatorilor situațiilor financiare și, din acest motiv, el trebuie să fie total independent de client, evitând astfel ca această profesie să devină una comercială, lipsită de etică. Auditul devine, astfel, *o cerință și o datorie*, în același timp, *o responsabilitate* față de cei care cred în independența și în deontologia auditorilor, ca principii fundamentale de desfășurare a misiunii de audit;
- să se retragă din misiune, în felul acesta evitând apariția riscului profesional. Această ultimă afirmație este consolidată de faptul că recuzarea este interpretată ca o dovadă a unui comportament responsabil, după cum vom detalia în cuprinsul prezentei lucrări.

Limitarea, respectiv **eradicarea** tehnicilor de contabilitate creativă se poate realiza în două direcții:

- prima constă în aplicarea mijloacelor de control disciplinare, care mențin încrederea publicului și nu afectează imaginea publică a auditorului, în sensul compromiterii imaginii acestuia. Acestea ar trebui să limiteze în mod explicit practicile de contabilitate creativă;
- a doua soluție face apel la serviciile de non-audit permise, cum este cazul revizuirii situațiilor financiare interimare. O interdicție impusă auditorului de a nu presta aceste servicii ar fi inutilă în menținerea independenței sale. Interdicția furnizării lor ar submina capacitatea companiilor și a acționarilor de a iniția tranzacții eficiente, în care asigurarea oferită de auditor sau orice alt element al tranzacției ar fi considerat relevant. Ar afecta, de asemenea, o parte a sistemului de supraveghere în anumite sectoare cheie ale economiei (Federația Europeană a Contabililor, 2011).

Conform opiniei autorilor Mitchell și Sikka (2005), auditorul este emitentul opiniei care să garanteze calitatea informațiilor din situațiile financiare, având în același timp o misiune ingrată: pe de o parte, el trebuie să fie implicat și să fie obiectiv, iar, pe de altă parte, în cazul practicilor creative sau la limita legalității, el ar trebui să se poziționeze *împotriva companiei pe care trebuie să o auditeze*. Orice abatere de la independență sau ignorarea practicilor creative are, după cum istoria a arătat, consecințe asupra întregii profesii:

- incapacitatea auditorilor de a identifica erorile, intenționată sau nu, permite publicarea unor rapoarte anuale care nu mai sunt calitative, prin urmare nu mai servesc scopului de informare a utilizatorilor și de sprijinire a procesului decizional al acestora;
- reputația profesiei de auditor are de suferit în urma prezentării în mass media a unor cazuri de încălcare a principiilor deontologice. În aceste situații, o blamare publică a procesului de audit poate fi considerată normală. Încălcarea principiilor deontologice de către un auditor conduce la un scepticism orientat spre întreaga profesie contabilă. Angajamentul de protejare a interesului public, considerat un element de profesionalism, devine o variabilă nulă, care conduce în mod implicit la opinia generală conform căreia codul de etică a fost încălcat;
- restabilirea încrederii publicului în rezultatele muncii auditorilor nu are o soluție imediată, ci

necesită o abordare pe termen lung, prin care profesia să-și demonstreze interesul pentru binele public, respectând Codul Etic al Profesioniștilor Contabili și, implicit, principiile fundamentale pe care acesta le impune: *integritate, obiectivitate, independență, competență profesională și atenție cuvenită, confidențialitate, comportament profesional* (Codul Etic al Profesioniștilor Contabili, 2013).

În concluzie, relația dintre contabilitatea creativă și audit este una **fundamental negativă**: practicarea contabilității creative afectează imaginea profesiei de auditor, rezultând o neîncredere generalizată în informațiile auditate și un risc profesional ridicat, iar auditul, fiind permisiv în identificarea practicilor de contabilitate creativă, inhibă și duce în derizoriu laturile pozitive ale acesteia, care aduc progres în bunele practici și în evoluția reglementărilor.

Responsabilitatea profesioniștilor auditori reprezintă un concept unic în lumea economică. Deși invizibilă, ea are o putere enormă, fiind asimilată *imparțialității și integrității*. Calculul contabil determină valoarea elementelor în contabilitate, distribuirea rezultatului, averea, operațiunile pe piețele de capital, fluxurile de investiții etc. În acest context, practicile de audit **legitimează informațiile calitative oferite de companii, rolul auditului fiind de a limita și de a exprima o opinie doar cu privire la acele raportări care permit profesiei să afirme că misiunea s-a desfășurat în condiții de independență și obiectivitate**. Practicarea contabilității creative a permis derapaje, atât de la reglementările legale în vigoare, cât și de la codurile de etică, punând sub semnul întrebării deontologia profesiei.

4. Care este riscul la care se supune auditorul, în cazul (ne)identificării tehnicilor de contabilitate creativă?

Nu există un consens asupra ideii de impact negativ al creativității în activitatea contabilă. Linia dintre licit și ilicit în contabilitate este una foarte sensibilă, în special în contextul actual, al aplicării reglementărilor legale insuficient supuse analizei mediului de afaceri, celui academic și altor persoane interesate. Faptul că tehnicile contabilității creative se înscriu în limitele legii,

exploatându-i lacunele, impune din partea auditorului o delimitare între permis și interzis.

Rolul auditorului devine astfel pe cât de important, pe atât de ingrat. Unde începe și unde se încheie creativitatea în contabilitate? Care este responsabilitatea auditorului în cazul identificării acestor practici și care sunt implicațiile nedetectării lor? În contextul în care el trebuie să se manifeste *responsabil și în conformitate cu Codul de Etică*, vom lua în considerare riscul de audit cu toate componentele acestuia și implicațiile contabilității creative asupra dimensiunilor riscului, având în vedere că opinia de audit trebuie să ofere *un grad rezonabil de asigurare cu privire la calitatea informațiilor financiar-contabile auditate*. Prin urmare, devine de la sine înțeles faptul că auditorii ar trebui să menționeze în raportul lor orice practici contabile aflate la limita legalității, dar care aduc prejudicii persoanelor interesate de raportările financiare auditate, sub forma dezinformării sau a fundamentării insuficiente/incorecte a procesului decizional.

Auditorii acceptă un anumit nivel de risc sau incertitudine în cursul îndeplinirii funcției de audit. Dacă auditorul recunoaște că există o anumită incertitudine în ceea ce privește temeinicia probelor, o anumită incertitudine privind eficacitatea controlului intern al unui client sau privind prezentarea unei imagini fidele de către situațiile financiare, atunci el extinde eșantionul pentru a culege probe de audit suficiente, care să infirme bănuielile sale. Având în vedere limitele inerente ale auditului, **există inevitabil un risc ca unele informații ce țin de contabilitatea creativă să nu fie identificate**. Totuși, atunci când auditorul are indicii pe baza cărora presupune existența unor astfel de informații ce conduc la inexactități semnificative, el trebuie să extindă procedurile sale de examinare în scopul confirmării sau infirmării constatărilor sale. În acest context, **neidentificarea ingineriilor ce țin de contabilitatea creativă poate avea incidență asupra riscului profesional**. Acesta reprezintă riscul ca auditorul financiar să emită un raport care să inducă în eroare utilizatorii acestuia, în condițiile în care reglementările în domeniu, respectiv Standardele Internaționale de Audit, au fost respectate. În continuare trecem în revistă câteva aspecte care caracterizează riscul de audit și componentele acestuia: riscul inerent, riscul de control și riscul de nedetectare.

Riscul inerent reprezintă o măsură a aprecierii pe care o face auditorul privind probabilitatea existenței unor

prezentări eronate semnificative într-un segment supus auditului, înainte de a estima eficacitatea mecanismelor controlului intern. El este direct proporțional cu cantitatea de informații probante. În cazul unui risc inerent mare se recomandă creșterea cantității de probe de acumulat și numirea de auditori cu experiență pentru auditarea sferei respective în același timp cu verificarea temeinică a foilor de lucru întocmite de către aceștia.

În urma evaluării controlului intern al entității, se determină **riscul de control**, care reprezintă o măsură a aprecierii pe care o face auditorul privind probabilitatea ca erorile cu o valoare depășind limita tolerabilă dintr-un segment să nu fie prevăzute sau detectate prin mecanismele de control intern aplicate de către client. De fapt, acest risc ține de entitate și nu de auditor. El permite o apreciere a eficacității controlului intern al clientului în ceea ce privește prevenirea sau detectarea erorilor. Având în vedere natura contabilității creative, în cazul în care auditorul detectează astfel de tehnici, considerăm că riscul de control ar trebui să fie mai mare decât în absența acestora, având în vedere că ele au trecut testul acestei forme de verificare.

Riscul de nedetectare reprezintă riscul ca probele de audit aferente unui eșantion să nu permită detectarea unor erori sau abateri a căror valoare depășește limita tolerabilă, în cazul în care asemenea abateri sau erori există. Considerăm că probabilitatea ca elemente ale tehnicilor de contabilitate creativă să nu fie identificate este substanțială. Cu toate acestea, auditorul poate diminua riscul de nedetectare a acestor tehnici, în primul rând, printr-o bună cunoaștere a legislației în domeniul financiar-contabil, dar și în domeniul de activitate al clientului de audit. De asemenea, el trebuie să analizeze mai atent și să includă în probele de audit elemente ce

influențează rezultatul raportat în contul de profit și pierdere, respectiv venituri și cheltuieli cu valoare semnificativă, care ar putea conduce la modificări de substanță ale acestuia. În plus, auditorul trebuie să se informeze cu privire la relațiile clientului cu investitorii actuali și potențiali, care ar putea determina manipulări ale situațiilor financiare ale entității economice, pentru a le face mai atrăgătoare. Nu în ultimul rând, auditorul trebuie să evalueze procedurile de control intern și să stabilească dacă aceste proceduri au identificat tehnici ale contabilității creative care să conducă la alterarea deciziilor utilizatorilor.

Riscul de audit acceptabil reprezintă o măsură a gradului în care auditorul este dispus să accepte faptul că situațiile financiare ar putea fi semnificativ eronate după închiderea auditului și emiterea unei opinii fără rezerve și reprezintă produsul riscurilor anterior menționate.

Când auditorul determină un nivel scăzut al riscului de audit acceptabil, înseamnă că el își asumă faptul că situațiile financiare nu sunt semnificativ eronate. Un risc zero ar însemna certitudine perfectă, iar un risc de 100% ar însemna incertitudine absolută. În literatura de specialitate se consideră că întotdeauna va exista un risc de audit, dar care este de dorit să nu depășească 5%. Astfel, asigurarea dată de către auditor este una rezonabilă, fiind complementul riscului de audit, adică în jurul a 95%. Așadar, auditorul nu poate garanta absența totală a erorilor semnificative.

În **Tabelul 1** vom prezenta un model de estimare a riscului pentru patru situații care ar putea interveni în ceea ce privește practicarea ingineriilor contabile.

Tabel 1. Estimarea riscului de audit în cazul practicării/nepracticării tehnicilor de contabilitate creativă				
Situația auditorului / Riscuri	Cazul 1: Descoperă tehnici și le raportează	Cazul 2: Descoperă tehnici și nu le raportează	Cazul 3: Nu descoperă tehnici, dar ele există	Cazul 4: Nu descoperă tehnici pentru că nu există
Risc inerent (RI)	Ridicat - 1,25	Ridicat - 1,25	Ridicat - 1,25	Mediu - 1,75
Risc de control (RC)	Ridicat - 1	Ridicat - 1	Ridicat - 1	Scăzut - 5
Risc de nedetectare nelegat de eșantionare (RNNE)	Scăzut - 3	Scăzut - 3	Ridicat - 1	Scăzut - 3
Riscul de audit (RA) (RIxRCxRNNE)	Mediu spre Ridicat - 3,75	Ridicat - 3,75	Ridicat - 1,25	Mediu spre scăzut - 26,25

Sursa: Prelucrare și interpretare proprie, după recomandările din „Ghid pentru un audit de calitate” (2012)

În condițiile adoptării noii forme de evaluare a riscului de audit, prezentată în lucrarea menționată (1 – risc foarte ridicat, 5 – risc foarte scăzut, pentru riscul inerent; 1 – ridicat, 5 – scăzut, pentru riscul de control și 1 – ridicat, 3 – scăzut, pentru riscul de nedetectare) și apelând la raționamentul profesional, observăm că cel mai ridicat grad de încredere se regăsește în dreptul celei de-a patra variante, care, de altfel, este și cea considerată corectă, atât din punctul de vedere al auditorului, cât și al clientului de audit. Am considerat *riscul de audit mediu spre ridicat*, atunci când auditorul descoperă tehnici de contabilitate creativă și le raportează, ceea ce înseamnă că opinia acestuia este susținută de probe de audit temeinice. În al doilea caz, când auditorul descoperă tehnici de contabilitate creativă și nu le raportează, *riscul de audit estimat este același ca valoare*, dar riscul profesional al auditorului este mult mai mare. În al treilea caz, se consideră că există suspiciuni în ceea ce privește practicile de contabilitate creativă, *riscurile estimate sunt mari*, astfel încât auditorul emite opinia, eventual cu menționarea unui paragraf de observații în această privință. În ultimul caz, observăm că valoarea riscului de audit se îndepărtează mult de 5, ceea ce înseamnă că *riscurile estimate de către auditor sunt medii sau scăzute*. Se poate întâmpla acest lucru atunci când misiunea auditorului este recurentă și acesta cunoaște foarte bine entitatea-client.

Utilizatorii externi și deciziile luate de aceștia depind în mare măsură de situațiile financiare ale clientului. Din acest motiv, este potrivit ca riscul de audit acceptabil să fie diminuat. Cum situațiile financiare sunt un factor determinant, ar putea rezulta pagube sociale mari dacă o prezentare semnificativ eronată în aceste documente de sinteză ar rămâne nedescoperită.

Este unanim recunoscut faptul că nu este posibil, mai ales din motive de costuri și eficacitate, să se obțină o asigurare absolută asupra faptului că în situațiile financiare anuale nu sunt erori, oricare ar fi sistemul adoptat de întreprindere și oricare ar fi procedurile adoptate de auditor. *Riscul de audit constă în faptul că erori semnificative pot exista în situațiile financiare anuale și auditorul, nedescoperindu-le, formulează o opinie eronată*. El trebuie însă să conceapă misiunea astfel încât să obțină o asigurare rezonabilă că nu există riscuri semnificative în situațiile financiare anuale și să limiteze astfel riscul de audit la un nivel minim acceptabil. În acest scop, auditorul trebuie să aibă în vedere trei factori (Arens și Loebbecke, 2003):

personalul, utilizatorii cărora le este destinat raportul de audit și care, pe fondul crizei economice și al scandalurilor financiare, și-au mărit pretențiile și sunt mult mai circumspecți, și costurile, care trebuie să fie competitive și comparative cu restul pieței.

Considerăm că, în cazul unei entități care practică tehnici de contabilitate creativă, riscul de audit este **ridicat**. Avem în vedere, pe de o parte, **riscul profesional** al auditorului, care își desfășoară misiunea în conformitate cu reglementările emise de Camera Auditorilor Financiari în domeniu, acestea fiind respectate cu profesionalism. Pe de altă parte, în astfel de cazuri, și **riscul de nedetectare** poate fi foarte ridicat, mai ales în cazul în care, deși își efectuează misiunea cu respectarea Codului de conduită etică și profesională, auditorul nu reușește să identifice ingineriile contabile.

5. Responsabilitatea socială a auditului - condiție a calității misiunii de audit

Prin natura activității pe care o desfășoară, auditorii sunt cei care trebuie să garanteze *respectarea legii în sine, dar și a spiritului acesteia*. Nu este un rol ușor, având în vedere că, în multe cazuri, auditorul se găsește într-un conflict de interese, când în realitate el ar trebui să fie un mediator.

Actul de mediere pe care îl presupune activitatea de audit, aflată la congruența intereselor mai multor categorii de utilizatori ai informației certificate, a condus la multiple discuții pe baza ideii de **responsabilitate socială a auditului**, ca parte a unei abordări mai complexe, regăsite sub titulatura de *contabilitate, audit și raportare socială și etică (SEAAR – Social and ethical accounting, auditing and reporting)*. În această abordare, avem în vedere faptul că rapoartele de audit sunt destinate utilizatorilor în sens larg, prin urmare nu avem în vedere doar investitorii.

În sens larg, auditul social cuprinde acele analize publice (mai mult sau mai puțin sistematice) ale unor companii, care vizează responsabilitatea socială a acestora, efectuate de către organisme independente, în mod obișnuit fără aprobarea entităților vizate (Belal, 2002). El este complementar auditului financiar. Scopul este de a promova idealurile de democrație, responsabilitate și transparență în mediul economic și de afaceri.

În contextul de față, dorim să avem în vedere impactul social al raportului de audit asupra deciziilor utilizatorilor, precum și responsabilitatea profesionistului în raport cu opinia de audit pe care și-o asumă. Considerăm că relația auditor - entitate auditată poate fi analizată din perspectiva responsabilității sociale, pornind de la următoarele teorii:

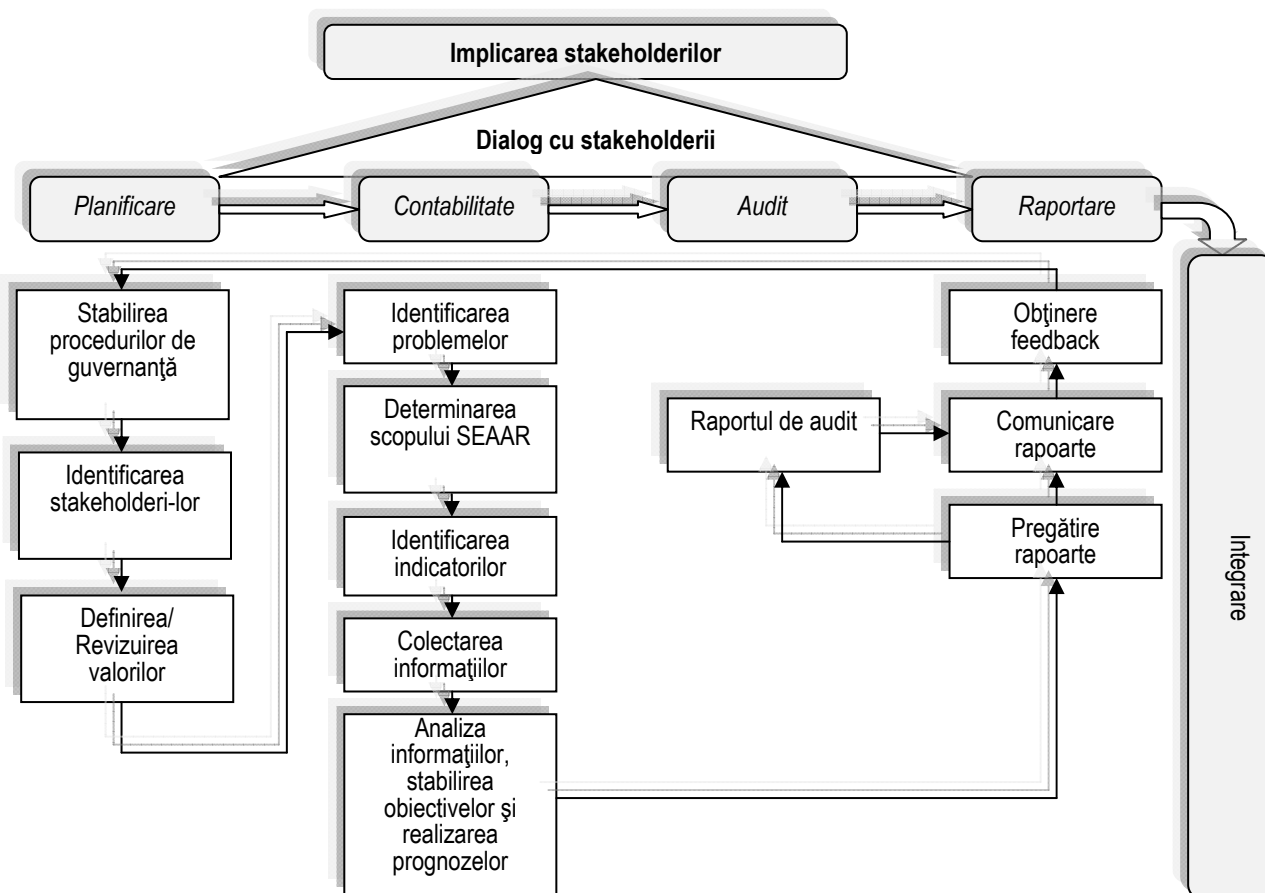
- **managementul utilizatorilor** (*stakeholders management*) – entitățile sunt interesate de informarea utilizatorilor cheie (de cele mai multe ori investitori strategici). În acest caz, auditorul, dacă își desfășoară misiunea în condiții deontologice, va sesiza eventualele inginerii contabile care sunt în măsură să influențeze procesul decizional;
- **responsabilitatea socială față de utilizatori** (*stakeholders accountability*) – în acest caz, entitățile

au o atitudine morală față de utilizatori. Prin urmare, auditorul trebuie să sesizeze neregulile, iar entitățile vor avea în vedere recomandările acestuia.

Deontologia trebuie să fie o constantă a vieții unei entități economice. Pornind de la aceste considerente, o serie de autori (Belal, 2002; Owen et al., 2001; Ferrell, Fraedrich și Ferrell, 2015) apreciază că auditul social și etic se aplică, mai curând, primei teorii decât celei de-a doua, deoarece, în teoria privind managementul utilizatorilor, auditorul poate fi influențat să întocmească un raport de audit fără rezerve, deși realitatea contravine acestei stări de fapt.

În **Figura 1** propunem un cadru pentru integrarea dimensiunii sociale a auditului în procesul de raportare responsabilă către stakeholderi.

Figura 1. Integrarea responsabilității sociale a auditului în procesul de raportare financiară

Sursa: Gao, S., Zhang, J., *Stakeholder engagement, social auditing and corporate sustainability*, Business Process Management Journal, Volume 12, Issue 6, 2006, pp. 722-740

Conform **Figurii 1**, responsabilitatea socială a auditorilor se manifestă prin implicarea stakeholderilor în procesul de prelucrare contabilă, auditare și raportare a informației financiar-contabile. *Scopul acestei abordări este de a limita sau chiar desființa linia care delimitează entitatea, ca instrument al pieței, de entitatea văzută ca structură cu implicații sociale, aflată în dialog permanent cu părțile interesate.*

Alți autori (Peercher, Solomon și Trotman, 2013) propun un cadru conceptual privind responsabilitatea auditorilor, pe care îl dezvoltă în două direcții și patru dimensiuni, pe care vom încerca să le adaptăm la specificul României:

- *recompensă vs. pedeapsă.* Un auditor este recompensat dacă detectează fraudă sau se retrage, dacă el consideră că situațiile financiare anuale nu corespund caracteristicilor calitative (cum este cazul practicării contabilității creative). La polul opus, pedeapsa poate lua următoarele forme: risc profesional ridicat, sancțiuni și penalizări din partea organelor competente (în cazul României, Camera Auditorilor Financiari, prin intermediul controlului de calitate), inspecții privind asigurarea calității (Departamentul de Monitorizare și Competență Profesională - DMCP);
- *responsabilitatea rezultatului misiunii de audit vs. responsabilitatea raționamentului de audit.* Prin intermediul raportului de audit, ca rezultat al misiunii de audit, întocmit în condiții de deontologie, auditorul trebuie să facă dovada responsabilității sociale față de utilizatori. Astfel, el va prezenta, în mod obiectiv, toate constatările rezultate în urma auditului. Responsabilitatea raționamentului ține de aplicarea unor proceduri optime, alegerea unui eșantion reprezentativ, dar și de manifestarea unui grad ridicat de scepticism vizavi de propria judecată.

Considerăm că ar trebui acordată o atenție sporită responsabilității sociale a auditorului, ea având un dublu efect benefic: împiedică, pe de o parte, deteriorarea imaginii auditorului, iar, pe de altă parte, restabilește încrederea utilizatorilor și a publicului în general în actul de audit.

6. Concluzii

Auditul financiar a constituit și constituie cheia de boltă pentru probitatea și credibilitatea tranzacțiilor economice. În condițiile în care **profesionistul contabil** este creatorul informațiilor care să corespundă atributului de **calitative**, **auditorul** este cel care trebuie să valideze calitatea informațiilor sau, în caz contrar, să identifice practicile de contabilitate creativă care pot influența în mod negativ deciziile utilizatorilor.

Independența auditorului, principiu fundamental de etică, poate fi descrisă drept capacitatea acestuia de a prezenta iregularitățile constatate în raportul de audit, fiind un element indispensabil în garantarea „obiectivității” informației contabile destinate terților, în mod special investitorilor. Însă, adesea, managerii, care sunt gestionarii capitalului furnizat de acționari și clienții auditorului, caută să câștige încrederea investitorilor, publicând o informație contabilă față de care a fost exprimată opinia unui auditor, însă care este viciată de unele inginerii contabile, cunoscute ca tehnici de contabilitate creativă. Într-un asemenea caz, auditorul este supus unui risc mai mare decât în mod obișnuit. Avem în vedere două situații. Prima, aferentă nedectării tehnicilor creative, conduce la risc profesional ridicat, punându-se sub semnul întrebării modul în care profesionistul derulează misiunea de audit. A doua situație este una care impune încălcarea principiilor deontologice, după cum au demonstrat scandalurile financiare. În acest caz, auditorul descoperă sau este conștient de practicarea ingineriilor contabile, însă trebuie să aleagă între situația de a-și pierde un client, reprezentat de managerul firmei, și conservarea reputației sale față de investitori. Ținând însă seama de dimensiunea socială a responsabilității auditorului în raport cu utilizatorii, ideea de opțiune este exclusă, activitatea auditorului fiind clar direcționată spre cea de-a doua alternativă.

În prezent, se manifestă o atenție deosebită pentru implicarea stakeholderilor în activitatea entităților și pentru dezvoltarea raportărilor integrate ale acestora. Performanța devine astfel un concept multidimensional (financiar, etic, social, filantropic), care nu depinde doar de cifrele contabilității, ci este influențată major de relația entității cu partenerii cheie. Prin urmare, este de dorit ca auditul, acționând etic, să devină un mediator al relației dintre cele două părți.

Bibliografie

1. Arens, A., Loebbecke, J., *Audit - o abordare integrată*, Ediția a opta, Editura ARC, Chișinău, Rep. Moldova, 2003, p. 215.
2. Balaciu, D., Bogdan, V., Meșter, I., Gherai, D., *Empirical evidence of Romanian auditors' behaviour regarding creative accounting practices*, Accounting and Management Information Systems, Vol. 11, No.2, 2012, pp. 213-238.
3. Belal, A.R., *Stakeholder accountability or stakeholder management: A review of UK's firms' social and ethical accounting, auditing and reporting (SEAAR) practices*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Volume 9, pp. 8-25.
4. Ferrell, O.C., Fraedrich, J., Ferrell, L., *Business ethics: Ethical decision making and cases*, 10th edition, Cengage Learning, 2015.
5. Gao, S., Zhang, J., *Stakeholder engagement, social auditing and corporate sustainability*, Business Process Management Journal, Volume 12, Issue 6, 2006, pp. 722-740
6. Groșanu, A., Răchișan, P., Berinde, S., *International research regarding creative accounting*, Analele Universității din Oradea, Seria Științe economice, tomul XXI, nr. 2, 2012, pp. 668-674.
7. Hanlon, G., *The commercialisation of accountancy: flexible accumulation and the transformation of the service class*, Macmillan, London, 1994.
8. McMillan, K. P., *Trust and the virtues: a solution to the accounting scandals?*, Critical Perspectives on Accounting, vol. 15, 2004, pp. 943-953.
9. Mitchell, A., Sikka, P., *Taming the corporations*, Association for Accountancy & Business Affairs, 2005, p. 8
10. Owen, D.L., Swift, T.A., Hunt, K., *Questioning the role of stakeholder engagement in social and ethical accounting, auditing and reporting*, Accounting forum, Volume 25, Item 3, 2001, pp. 264-282.
11. Peercher, M.E., Solomon, I., Trotman, K., *An accountability framework for financial statement auditors and related research questions*, Accounting, Organizations and Society, Volume 38, Issue 8, 2013, pp. 596-620.
12. Camera Auditorilor Financiari din România, *Ghid pentru un audit de calitate*, Print Group SRL, 2012.
13. Consiliul pentru Standarde Internaționale de Etică pentru Contabili, *Codul Etic al Profesioniștilor Contabili*, Tradus și republicat de Camera Auditorilor Financiari din România, Ediția 2013, disponibil online la adresa <http://www.cafr.ro/sectiune.php?id=990>
14. Federația Europeană a Contabililor, *Furnizarea de servicii non-audit clienților*, Document de informare, iunie 2011, disponibil online la adresa <http://www.cafr.ro/uploads/1%20Furnizarea%20de%20servicii%20non-audit%20clientilor%20RO%20aug%202011-6885.pdf>

Evaluarea viitorilor profesioniști contabili – între clasic și online

Prof. univ. dr. Mădălina DUMITRU,
e-mail: madalina.dumitru@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Liliana FELEAGĂ,
e-mail: liliana.feleaga@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Cătălina GORGAN,
e-mail: catalina.gorgan@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Bogdan Ștefan IONESCU,
e-mail: bogdan.ionescu@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Andrei STANCIU,
e-mail: andreis@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Aurelia ȘTEFĂNESCU,
e-mail: aurelia.stefanescu@cig.ase.ro

Academia de Studii Economice din București, România

Rezumat

Evaluarea reprezintă o componentă esențială a procesului educațional. Odată cu evoluția tehnologiilor informatice s-au dezvoltat noi metode de evaluare. Una dintre acestea este evaluarea prin intermediul platformelor online. În cadrul acestui studiu s-au analizat pentru un eșantion de studenți ai Facultății de Contabilitate și Informatică de Gestiune – Academia de Studii Economice din București diferențele între notele obținute la competiția online desfășurată în cadrul proiectului „Armonizare prin inovare în domeniul evaluării cunoștințelor în domeniul de studii contabilitate” și cele obținute la examenul clasic. În acest sens, au fost efectuate două tipuri de cercetări, respectiv realizarea de comparații între notele obținute la concurs și cele obținute la examen și s-au analizat rezultatele obținute de studenți pe teme propuse în fișa disciplinei, respectiv în tematica pentru concurs. Rezultatele au arătat că distribuția notelor obținute la concursul online a fost mai apropiată de o distribuție normală. Studenții au rezolvat corect în procent mai mic subiectele propuse din teme specifice disciplinei de concurs față de subiectele propuse din capitole predate și la alte discipline.

Cuvinte-cheie: evaluarea online, evaluare tradițională, contabilitate, fișa disciplinei, concurs

Clasificare JEL: M41, I21

Introducere

Printre principalele tendințe înregistrate în învățământul superior la nivel internațional, cu impact vizibil asupra dezvoltării strategice a învățământului superior românesc se numără: creșterea importanței acordată învățământului centrat pe student, promovarea caracterului inter-, trans- și multidisciplinar al actului educațional; creșterea importanței acordată dezvoltării competențelor transversale, creșterea rolului tehnologiei informației în procesul educațional și, nu în ultimul rând, creșterea eficienței metodelor de evaluare a cunoștințelor.

Evaluarea reprezintă un element esențial al procesului educațional. În ultimii ani au apărut multe schimbări în acest domeniu. Una dintre ele vizează evaluarea prin intermediul platformelor online. O astfel de platformă a fost implementată în anul 2014 în cadrul Facultății de Contabilitate și Informatică de Gestiune (CIG), din Academia de Studii Economice din București (ASE), ca rezultat al proiectului de tip grant POSDRU *Armonizare prin inovare în evaluarea cunoștințelor în domeniul de studii contabilitate*. Platforma a fost folosită în primul an de peste 1.000 de studenți, reprezentând aproximativ 50% din studenții facultății. Obiectivul final al implementării acestui sistem este susținerea unor examene online. Înainte de a face acest lucru însă, s-a decis efectuarea unui experiment sub forma organizării unui concurs cu premii la mai multe discipline din planul de învățământ pe platforma online. Competiția s-a desfășurat, pentru fiecare disciplină, în două etape eliminatorii, iar premiile au fost acordate studenților cu cele mai bune performanțe (punctaje obținute) la etapa finală. Subiectele de concurs au fost realizate dintr-o tematică prestabilită de cadre didactice titulare de la Academia de Studii Economice din București, Universitatea de Vest din Timișoara și Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj Napoca.

În urma concursului s-au analizat rezultatele obținute de studenți în mediul online, efectuându-se comparații cu cele obținute în cadrul examenelor tradiționale. Rezultatele acestor cercetări sunt prezentate în cadrul acestui articol.

Studiul vizează două analize, pe de o parte, o serie de comparații între rezultatele obținute la concurs și cele obținute la examen, iar, pe de altă parte, o analiză a rezultatelor studenților obținute la concurs, prin defalcarea pe teme.

Articolul este structurat astfel: prima parte este destinată revizuirii literaturii, axându-ne pe rezultatele altor cercetări ce vizează evaluarea online. În secțiunea următoare am descris metodologia cercetării. Lucrarea continuă cu rezultatele obținute în cadrul acestui studiu și se încheie cu concluziile desprinse.

1. Revizuirea literaturii

De-a lungul timpului au fost dezvoltate multe forme de evaluare, fiecare cu avantajele și dezavantajele ei. Se utilizează preponderent următoarele metode: evaluarea scrisă, evaluarea orală, evaluarea practică (pe calculator). Ipoteza pe care se fundamentează evaluarea și implementarea bunelor practici în domeniul procesului de evaluare a cunoștințelor este dată de axioma conform căreia "calitatea comunicării educaționale reprezintă un factor cheie în procesul de învățare" (Houart, 2009).

Evaluarea scrisă apreciază portofoliul de cunoștințe și abilități acumulate de către studenți și abilitatea acestora de a rezolva diverse studii de caz prin raportare la criteriile unitare privind: momentul și durata desfășurării examenului, structura și punctajul subiectelor, obiectivitatea și independența față de cadrul didactic (prin utilizarea tezei cu colț închis). Cele mai folosite tipuri de aplicații în cadrul acestei forme de examinare sunt întrebările cu răspuns deschis și întrebările cu răspunsuri unice sau multiple.

Evaluarea orală are în vedere cunoștințele acumulate de către studenți atât din punct de vedere calitativ, dar și cantitativ. Prin interacțiunea directă dintre student și cadrul didactic, examenul oral se caracterizează printr-un grad ridicat de flexibilitate, deoarece întrebările adresate de cadrul didactic pot fi adaptate în raport de răspunsurile studentului. Cadrul didactic îl poate ajuta pe student cu întrebări suplimentare atunci când se află în impas, dar îi poate solicita studentului să-și motiveze răspunsul la o anumită întrebare. De asemenea, prin dialogul cadru didactic-student, examinatorul își poate da seama nu doar de „ce știe” studentul, ci și de modul în care gândește, modul de exprimare, raționamentul aplicat și rezolvarea propusă de student pentru cazuri specifice diferite de cele întâlnite pe parcursul instruirii (Dumitru et al, 2015).

În prezent, multe organisme internaționale din domeniul contabilității folosesc *platforme de evaluare online*. De

exemplu, începând cu anul 2014, pentru obținerea unei calificări la ACCA, candidații susțin patru examene la calculator (F1, F2, F3 și F4). În cazul CIMA (Chartered Institute of Management Accountants) atât certificatul în contabilitatea afacerilor, cât și examenele pentru calificarea profesională se susțin la calculator. Pe de altă parte, aceste instrumente informatice sunt din ce în ce mai utilizate în universități (University of Tasmania, The National University of Singapore, University of Bedfordshire etc.). Platformele de evaluare online permit dezvoltarea, administrarea și evaluarea testelor și comunicarea rezultatelor. Testul practic (pe calculator) dat studenților pe platforme de evaluare on-line adaugă valoare procesului de evaluare din următoarele perspective: oferă un grad ridicat de obiectivitate în procesul de notare; rezultatul se comunică studentului instantaneu; studentul primește rezolvarea subiectelor și răspunsurile corecte într-un timp foarte scurt (Buchanan, 2000); acceptă rezolvarea oricărui tip de aplicație, permițând evaluarea gândirii integrate și critice (Quellmalz și Pellegrino, 2009); atenuează trăirile emoționale ale studenților înainte de începerea examenului; momentul începerii și terminării examenului este ferm și omogen; permite studenților întoarcerea la soluțiile precedente; elimină încercările de fraudare a examenului; este eficientă în evaluarea unui număr mare de studenți (Temitayo, Adigun și Oke, 2013).

Profesorul este cel care trebuie să aibă abilitatea de a alege metoda de evaluare adecvată pentru un anumit scop. Aceasta ar putea depinde de competența care se testează. Nicio formă de evaluare nu este intrinsec superioară celorlalte. În schimb, pentru desfășurarea unei evaluări corecte se recomandă implementarea unui sistem de control al calității ce include un proces atent de revizuire și de analiză a întrebărilor (Schuwirth și Vleuten, 2004). Pentru a putea înlocui evaluările tradiționale cu cele la calculator trebuie stabilit dacă acestea din urmă sunt fiabile. Klein (2008) concluzionează că notele acordate de calculator sunt comparabile cu cele acordate de profesori, putând fi folosite doar primele.

Bunele practici europene de evaluare în domeniul științelor socio-umane postulează acțiuni și demersuri care să confere actului educațional o valoare adăugată în procesul de dobândire a cunoștințelor (Brauer, 2011). Principalele axe pe care se articulează bunele practici europene pot fi sintetizate în cele ce urmează (Nicol, 2007):

- Ajutor în clarificarea a ceea ce înseamnă performanță educațională (obiective, criterii, standarde, competențe, abilități). Conform bunelor practici, nu există în mintea studenților o corelație între conținutul evaluărilor și obiectivele curriculei. De aceea, pentru fiecare curs, iar în cadrul acestuia pentru fiecare lecție, ar trebuie prezentate obiectivele și capacitățile dobândite în disciplina predată sau seminarizată. În plus, recomandă eliminarea diferențelor între exigențele anunțate studenților la începutul semestrelor de studii și exigențele efective – care intervin în momentul susținerii evaluărilor (Daele, 2009)
- Abordarea de tip "timp și efort" centrată pe sarcini de învățare provocatoare. În acest sens, apare întrebarea în ce măsură evaluările încurajează în mod regulat studiul în profunzime, decât învățarea superficială?
- Furnizarea cu acuratețe a informațiilor de feedback în procesul de învățare, care să ajute studenții în procesul de identificare a propriilor greșeli și chiar de autoevaluare.
- Încurajarea atitudinilor motivaționale pozitive în procesul de învățare și creșterea respectului de sine, altfel spus „în ce măsură evaluările cadrelor didactice activează motivația studenților de a învăța?”
- Încurajarea interacțiunii și a dialogului centrat pe învățare.
- Facilitarea și încurajarea autoevaluării și a judecării (procesului de reflecție) în procesul de învățare, prin care profesorii trebuie să-și răspundă în ce măsură există oportunități formale de reflecție, de judecată, de autoevaluare sau de evaluare „inter pares” la disciplina predată sau seminarizată?
- Facilitarea implicării studenților în luarea deciziilor cu privire la politicile și practicile de evaluare.
- Sprijinirea dezvoltării comunităților de învățare.
- Motivarea profesorilor evaluatori să-și adapteze conținutul curriculei la nevoile studenților.

În România, în domeniul de studii „contabilitate” procesul educațional este caracterizat prin elemente precum: participarea activă a studenților la procesul de învățământ, o responsabilizare a studentului în ceea ce privește propria pregătire universitară și profesională, o

mai mare autonomie a acestuia în procesul de învățare. Acțiunea triangulată a vectorilor enumerați se caracterizează printr-o mai mare interdependență între profesor și student, ambii fiind supuși procesului de învățare continuă, profesorul având rolul principal de a facilita și direcționa învățarea.

Reforma învățământului superior prin adoptarea sistemului „Bologna” s-a derulat în principal la nivel instituțional. Din punctul de vedere al resursei umane implicate în actul educațional există foarte multe indicii care dovedesc faptul că procesul se regăsește la nivelul primilor pași (Gorga, 2009). Paradigmele noii logici instituționale în domeniul educației trebuie să producă mutații și în planul conștiinței furnizorilor de educație, în coroborare cu schimbarea opticilor de evaluare a cunoștințelor prin noi instrumente și metode.

Studiul nostru completează literatura în domeniu cu o comparație între rezultatele obținute de un eșantion de studenți în urma unei examinări clasice, respectiv a uneia asistate de calculator.

2. Metodologia cercetării

Studiul nostru se bazează pe rezultatele obținute de un eșantion de 210 studenți la examene susținute în scris și pe cele obținute de aceleași persoane la un concurs organizat prin intermediul unei platforme online.

Studenții erau înmatriculați la programul de studii de licență sau de masterat la CIG, din cadrul ASE sau la facultățile de contabilitate de la Universitatea de Vest din Timișoara și la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. În această lucrare am analizat doar rezultatele studenților din ASE.

Examenele s-au desfășurat în principal în anul universitar 2014-2015 (excepție făcând trei studenți, care au susținut examenul în 2014 și 2013). Competiția a avut loc în perioada mai – iunie 2015. Au fost vizate cinci discipline de concurs. Conform regulamentului competiției, un student a participat la o singură disciplină de concurs. Situația studenților care au participat la fiecare secțiune este prezentată în Tabelul 1.

Tabel 1. Situația studenților pentru fiecare disciplină

NC	Disciplina	Număr studenți participanți
1.	Baze de date	79
2.	Contabilitate financiară	15
3.	Contabilitate managerială	40
4.	Contabilitate publică	27
5.	Introducere în contabilitate	49

Sursa: prelucrările autorilor

Concursul s-a desfășurat în două etape. Regulamentul competiției a prevăzut faptul că primii 10 studenți de la fiecare secțiune în ordinea punctajului obținut se calificau în etapa a doua. Dacă doi studenți aveau același punctaj erau departajați în funcție de timpul de rezolvare. Punctajul obținut în etapa întâi nu era luat în calcul pentru stabilirea ierarhiei după etapa a doua. În cadrul acestui studiu am analizat doar rezultatele obținute de studenți în cadrul primei etape.

Variabilele care au fost luate în considerare au fost: nota obținută la etapa I a concursului, nota obținută la examen, tema în care se încadrează subiectul de concurs.

Punctajele obținute la concurs au fost extrase de pe platforma olka.ase.ro, iar notele obținute de studenți la examene au fost extrase din sistemul informatic al ASE.

Prelucrarea preliminară a rezultatelor obținute la concurs respectiv examen s-a realizat cu ajutorul Microsoft

Excel. Analiza comparativă a fost realizată utilizând IBM SPSS Statistics. Pentru analiza comparativă a datelor au fost utilizate îndeosebi metode ale statisticii descriptive. Analiza corelațiilor dintre notele obținute la concurs și cele de la examen a fost realizată pe baza coeficientului de corelație Pearson.

Cercetarea noastră a fost realizată pentru fiecare disciplină de concurs în parte. Am efectuat două tipuri de analize, respectiv:

1. Analiza comparativă între rezultatele obținute de către studenți la concurs și cele obținute la examenele din sesiune la nivelul celor cinci discipline, în scopul de a determina gradul de corelație între examinarea pe platformă și cea în format clasic;
2. Analiza rezultatelor studenților prin defalcarea pe teme (capitole de materie) a fiecărui test din concurs,

în vederea identificării punctelor slabe și a punctelor forte în pregătirea studenților în momentul concursului.

3. Rezultatele studiului

3.1. Analiza comparativă între rezultatele obținute la concurs și cele obținute la examen

Pentru prima etapă a concursului au fost concepute 18 subiecte pentru fiecare disciplină.

Fiecare subiect a fost notat cu 5 puncte. În total, punctajul maxim ce putea fi obținut de către un candidat a fost de 90 de puncte (corespunzător notei 10).

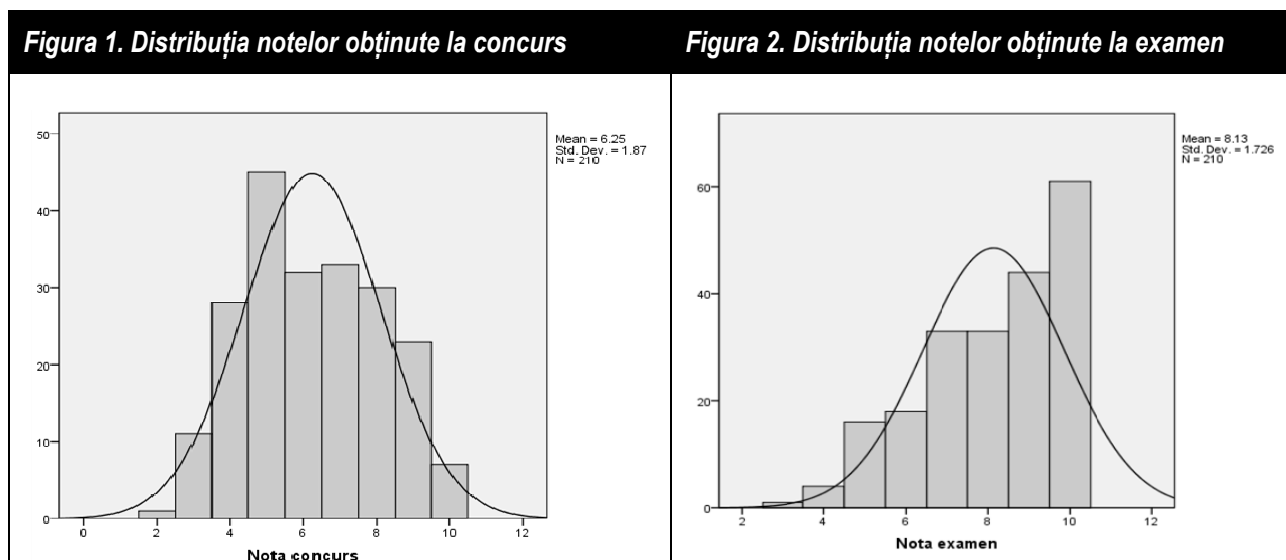
Pentru a realiza o analiză cât mai completă, am efectuat în primul rând o comparație pe ansamblu pentru cele cinci discipline, între rezultatele obținute de studenți în cadrul competiției, pe platforma online și rezultatele obținute la examene. Situația este prezentată în Tabelul 2:

Tabel 2. Analiza comparativă rezultate concurs versus rezultate examen

	Concurs	Examen	Diferența
Valid	210	210	
Media	6,25	8,13	-1,89
Mediana	6,00	8,50	-2,50
Nota cea mai frecventă	5	10	
Abaterea standard	1,870	1,726	
Nota minimă	2	3	-1,00
Nota maximă	10	10	0,00

Sursa: prelucrările autorilor, utilizând instrumentul informatic SPSS

Grafic, distribuția notelor este sintetizată în graficele din figurile 1 și 2:

Sursa: prelucrare proprie, utilizând instrumentul informatic SPSS

Se observă, că per total, distribuția notelor obținute la concurs este mai apropiată de cea normală, cu o medie de 6,25, în timp ce media la examen pentru întregul

eșanțion a fost de 8,13.

Analiza corelației dintre notele de la concurs și cele de la examen este sintetizată în **Tabelul 3**.

Tabel 3. Analiza corelației pentru întregul eșanțion

		Concurs	Examen
Concurs	Pearson Correlation	1	.480**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	210	210
Examen	Pearson Correlation	.480**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	210	210

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Sursa: prelucrare proprie, utilizând instrumentul informatic SPSS

Analiza corelației dintre notele de la concurs și cele de la examen, determinată utilizând coeficientul de corelație Pearson, relevă o corelație pozitivă de intensitate

moderată. La nivelul fiecărei discipline de concurs rezultatele analizei corelației dintre notele la concurs și cele de la examen sunt sintetizate în **Tabelul 4**:

Tabel 4. Analiza corelației pentru fiecare disciplină

Disciplina	N	Coeficient de corelație Pearson
Baze de date	79	0,592**
Contabilitate financiară	15	0,703**
Contabilitate managerială	40	0,468**
Contabilitate publică	27	0,673**
Introducere în contabilitate	49	0,727**

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Sursa: prelucrare proprie, utilizând instrumentul informatic SPSS

Valorile coeficientului de corelație Pearson indică o corelație pozitivă de intensitate mare între notele de la concurs și cele de la examen pentru patru discipline (Introducere în contabilitate, Contabilitate financiară, Contabilitate publică, Baze de date) și o corelație pozitivă de intensitate moderată pentru disciplina Contabilitate managerială.

Analiza comparativă a fost realizată și pe fiecare disciplină de concurs în parte. Rezultatele studiului ne indică în cazul tuturor celor cinci discipline analizate o distribuție a notelor obținute la concurs mai apropiată de cea normală, față de cea a notelor obținute la examen (**Tabelele 5 și 6**).

La disciplina *Baze de date* notele obținute atât la concurs, cât și la examen sunt cuprinse între 3 și 10. Cu toate acestea, la concurs, cel mai frecvent studenții au obținut nota 5, pe când la examen nota 7. Media notelor la examen (7,09) a fost mai mare decât media notelor obținute la concurs (5,76) cu 1,33.

La disciplina Contabilitate financiară notele obținute la concurs sunt cuprinse între 2 și 8, în timp ce cele obținute la examen sunt între 5 și 10. La examen, nota cu frecvența cea mai ridicată este 10, iar la concurs este doar 7. De asemenea, între media notelor la cele două probe este o diferență foarte mare: la examen este 8,20, iar la concurs 5,67.

Tabel 5. Statistica rezultatelor obținute la concurs și examen

Discipline/ Indicator	Baze de date		Contabilitate financiară		Contabilitate managerială		Contabilitate publică		Introducere în contabilitate	
	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**
Valid	79	79	15	15	40	40	27	27	49	49
Media	5,76	7,09	5,67	8,20	4,93	9,33	7,30	8,70	7,71	8,51
Mediana	5,00	7,00	6,00	10,00	5,00	10,00	7,00	9,00	8,00	9,00
Nota cea mai frecventă	5	7	7	10	5	10	8	9	8	10
Abaterea standard	1,806	1,554	1,799	2,145	1,071	0,971	1,325	1,137	1,528	1,709
Nota minimă	3	3	2	5	3	7	5	6	5	5
Nota maximă	10	10	8	10	7	10	9	10	10	10

RC: Rezultate concurs
RE: Rezultate examen

Sursa: prelucrare proprie, utilizând instrumentul informatic SPSS

Tabel 6. Statistica rezultatelor obținute la concurs și examen

Indicator	Baze de date	Contabilitate financiară conform reglementărilor europene	Contabilitate managerială	Contabilitate publică	Introducere în contabilitate
Δ Media (RE-RC)	-1,33	-2,53	-4,40	-1,40	-0,80
Δ Nota minima	2	-3	-4	-1	0
Δ Nota maximă	0	-2	-3	-1	0

Sursa: prelucrare proprie utilizând instrumentul informatic SPSS

La disciplina *Contabilitate managerială* media notelor obținute la concurs este 4,93, cu 4,40 puncte mai mică decât cea obținută de studenți la examen. Nota minimă obținută la etapa I este 3, în timp ce nota minimă obținută la examen a fost 7, în timp ce nota maximă primită de un student la etapa I a fost 7, în timp ce nota maximă primită de studenții din acest eșantion la examen a fost 10. Cea mai mică diferență obținută de un student între nota de la examen și nota de la etapa I a fost de 2 puncte, în timp ce cea mai mare diferență a fost de 7 puncte.

Media notelor obținute la concurs la disciplina *Contabilitate publică* este cu 1,4 puncte mai mică decât cea obținută de studenți la examen. Nota minimă obținută de studenți este 5, în timp ce nota minimă obținută la examen a fost 6. Nota maximă primită la concurs a fost 9, în timp ce nota maximă primită de

studenții din acest eșantion la examen a fost 10. Cea mai mică diferență obținută de un student între nota de la examen și nota de la etapa I a concursului a fost de 2 puncte, iar cea mai mare diferență a fost de 3 puncte.

La disciplina *Introducere în contabilitate* notele obținute la concurs sunt cuprinse între 5 și 10, cea mai frecventă fiind nota 8 (14 apariții). Media notelor obținute de toți participanții la concurs este de 7,71. Notele obținute la examen sunt cuprinse tot între 5 și 10, distribuția acestora neapropiindu-se de distribuția normală. Iese în evidență frecvența mare de apariție a notelor foarte mari (nota 9 – 13 apariții și nota 10 – 19 apariții). Media notelor obținute la examen de toți participanții la concurs este de 8,51.

Pentru a explica diferențele dintre notele obținute la concurs și cele de la examen am identificat atât cauze generale, valabile în cazul tuturor disciplinelor de

concurs, cât și cauze particulare, specifice anumitor discipline. Motivele înregistrării diferențelor mari între cele două categorii de note sunt prezentate în continuare.

➤ Nivelul de dificultate al subiectelor elaborate pentru concurs

Nivelul de dificultate în cazul subiectelor de la concurs a fost mai ridicat, deoarece, pornindu-se de la premisa că la acesta s-au înscris studenții mai buni, s-a încercat formularea subiectelor astfel încât să se poată face diferența între ei. La examenul din sesiunea obișnuită scopul subiectelor a constat în verificarea însușirii unor competențe de către toți studenții. De exemplu, la contabilitate publică, subiectele de la concurs au inclus elemente sensibile, care impuneau cunoștințe solide referitoare la această disciplină.

➤ Perioada de desfășurare a concursului

Momentul desfășurării unui eveniment poate influența rezultatele cu care se finalizează acesta. Astfel, în mod normal, un examen are loc la scurt timp după încheierea cursurilor și seminariilor desfășurate pe parcursul unui semestru, moment în care studenții au încă proaspete cunoștințele dobândite. Concursul s-a desfășurat însă în momente diferite pentru fiecare disciplină în parte.

Pentru disciplinele Baze de date, Contabilitate managerială și Contabilitate publică concursul a avut loc cu aproximativ două săptămâni înainte de încheierea perioadei de studiu a disciplinei, în timp ce examenul din sesiunea obișnuită s-a desfășurat imediat după încheierea acestei perioade. În cazul acestor discipline experiența dobândită de studenți la cele două etape ale concursului, împreună cu faptul că examenul a fost calibrat pe coordonatele structurale ale tematicii date la concurs, au constituit un plus de valoare la verificarea cunoștințelor prin examen, ducând la rezultate mai bune.

Pentru disciplina Introducere în contabilitate și pentru 80% dintre participanții la secțiunea Contabilitate financiară examenul a avut loc în februarie 2015. Pentru 20% dintre participanții la secțiunea Contabilitate financiară examenul a fost susținut în februarie 2014, respectiv februarie 2013. În schimb, concursul a avut loc în mai 2015, adică la mai multe luni de la examen, perioadă în care o parte dintre cunoștințe se puteau estompa, prin neutilizare. În cazul disciplinelor predate în semestrul 1, este posibil ca din diferite motive (lipsa timpului, miza concursului etc.) studenții să nu fi fost

dispuși la efortul de reînvățare a întregii materii studiate cu trei luni în urmă, cu atât mai mult cu cât Etapa I a concursului a avut loc în perioada dinaintea sesiunii.

Comun celor cinci discipline este faptul că perioada de desfășurare a concursului s-a suprapus cu perioada de pre-sesiune în care studenții au avut verificări la mai multe discipline și s-au mobilizat mai greu să învețe pentru concurs. Examenul a avut loc în sesiune, studenții având înainte de examen câteva zile dedicate pregătirii acestuia.

➤ Miza etapei I a concursului

În lipsa premiilor în etapa 1 (nota obținută la etapa I a contat doar pentru calificarea la etapa a II-a), studenții au considerat că nu merită efortul să recapituleze materia, ei bazându-se pentru calificarea în etapa a doua doar pe cunoștințele pe care erau siguri că le stăpânesc. Scopul studenților a fost să se califice în etapa următoare, nu neapărat să obțină un punctaj foarte bun. Altfel spus, miza pentru etapa 1 a concursului era indefinit mai mică decât cea a examenului, nota obținută la cel din urmă fiind luată în calcul pentru acordarea bursei de studiu, de performanță sau excelență, pentru schimbul ERASMUS, pentru un loc în cămin, pentru media cerută de unii angajatori etc.

Participarea studenților la concurs a avut la bază exclusiv decizia acestora, fără vreo preselectie, motivația lor fiind calificarea în etapa a doua a concursului și, complementar, evaluarea cunoștințelor acumulate înainte de examen.

Unii dintre studenții care au luat note mari la examen (în cazul disciplinelor Contabilitate financiară și Introducere în contabilitate) și ar fi avut potențial să obțină rezultate excelente la concurs nu au dorit să participe la acest eveniment, ei preferând să se concentreze pe pregătirea la disciplinele din semestrul 2 în vederea menținerii pe poziții fruntașe în clasamentele realizate la nivel de an de studiu. În plus, unii dintre studenți, deși ar fi dorit, nu au putut participa la concurs fiind plecați în perioada respectivă cu burse ERASMUS. De asemenea, o parte dintre studenți au trebuit să aleagă una dintre disciplinele la care și-ar fi dorit să participe.

➤ Eterogenitatea subiectelor

Subiectele incluse în testul aferent concursului au avut un caracter eterogen, la elaborarea acestora participând

un grup de cadre didactice din centre universitare diferite. În cadrul examenului desfășurat în sesiune, subiectele sunt elaborate în principiu de către cadrele didactice care au predat disciplina respectivă, subiectele respectând formatul problemelor dezbătute și limbajul utilizat la curs și seminar.

Subiectele propuse la concurs pot avea un format diferit, exprimări diferite față de cele cu care sunt obișnuiți studenții din ASE sau pot insista pe teme care nu au fost aprofundate în cadrul activității desfășurate în cadrul semestrului. Diferențele au fost mai mari în cazul subiectelor elaborate de cadrele didactice de la celelalte universități, subiecte realizate pe baza unor materiale bibliografice la care studenții din ASE au avut acces mai greu.

➤ Tipul concursului

De multe ori, înainte de examen, studenții beneficiază de un curs în cadrul căruia li se explică cu titlu de

exemplu, structura unui bilet de examinare. În cazul concursului, studenții nu au fost familiarizați cu tipurile de subiecte pe care le-au primit.

Mai mult, concursul s-a desfășurat pe platforma online, cele mai multe dintre subiecte au fost tip grilă, iar studenții nu erau familiarizați cu acest sistem de evaluare.

➤ Structura testului de concurs

Studenții participanți la competiție nu au fost anunțați cu privire la structura testului, acesta cuprinzând pe lângă întrebările grilă cu un singur răspuns corect și întrebări de următoarele tipuri: grilă cu răspunsuri multiple, asocieri între elemente, test exact (tastare în spații libere), potrivire elemente în spații libere (studentul alege dintr-o lista de elemente date)

Tabelul 7.

Tabel.7. Structura pe tipuri de subiecte					
Tip de subiect (corectat automat de sistem)	Număr de întrebări din fiecare tip pe fiecare disciplină de concurs				
	Introducere în contabilitate	Contabilitate financiară	Contabilitate managerială	Contabilitate publică	Baze de date
Grilă cu un singur răspuns corect	10	12	12	12	9
Grilă cu răspunsuri multiple	6	6	6	6	6
Asocieri între elemente	2				1
Test exact	-	-	-	-	1
Potrivire elemente în spații libere	-	-	-	-	1

Sursa: prelucrare proprie

Existența unor întrebări de tip grilă cu mai multe răspunsuri corecte a pus în dificultate studenții. Dacă în cazul unor întrebări de tip grilă cu un singur răspuns corect, acesta poate fi obținut și prin eliminarea variantelor improbabile, rezolvarea grilelor cu mai multe răspunsuri corecte nu oferă acest avantaj. Răspunsurile corecte multiple la unele subiecte nu au fost sesizate, studenții necunoscând din formularea enunțului numărul de răspunsuri ce trebuie bifate.

Astfel, au fost grile care aveau un singur răspuns corect și pentru care ei au ales două răspunsuri sau invers, grile care aveau mai multe răspunsuri corecte și pentru care ei au ales doar unul.

Tabelul 8 sprijină afirmațiile de mai sus, procentul de răspunsuri corecte în cazul grilelor cu un singur răspuns corect fiind mai mare decât în cazul celorlalte tipuri de întrebări.

Tabel 8. Sinteza răspunsuri corecte pe tip de întrebări

Tip de subiect (corectat automat de sistem)	Disciplina de concurs				
	Introducere în contabilitate	Contabilitate financiară	Contabilitate managerială	Contabilitate publică	Baze de date
Grilă cu un singur răspuns corect	63%	55%	45%	73%	48%
Grilă cu răspunsuri multiple	57%	39%	30%	49%	34%
Asocieri între elemente	57%	-	-	-	43%
Test exact	-	-	-	-	62%
Potrivire elemente în spații libere	-	-	-	-	77%

Sursa: prelucrare proprie

3.2. Analiza rezultatelor studenților prin defalcarea pe teme (capitole de materie)

Subiectele elaborate în cadrul concursului au fost grupate pe teme propuse în fișa disciplinei,

respectiv în tematica pentru concurs. Procentul mediu de răspunsuri corecte pentru fiecare disciplină este evidențiat în **Tabelul 9**.

Tabel 9. Sinteza răspunsuri corecte pe tip de întrebări

Discipline	Teme	Număr subiecte de concurs	Procent mediu de răspunsuri corecte (%)
Baze de date	Concepte generale ale modelului relațional	4	48,75
	Proiectarea bazelor de date prin Normalizare	4	54,50
	Interogarea bazelor de date prin QBE	4	39,75
	Interogarea bazelor de date prin limbajul SQL	6	40,50
Contabilitate financiară	Imobilizări corporale	5	46,20
	Operații cu terții și stocuri	5	59,80
	Provizioane pentru riscuri și cheltuieli	3	69,50
	Principii contabile	2	57,33
	Operații legate de capital	2	19,50
	Venituri de exploatare	1	13,00
Contabilitate managerială	Cadrul conceptual al contabilității manageriale	3	30,67
	Cheltuielile. Tipuri de costuri	6	56,17
	Cheltuielile indirecte	6	36,50
	Sisteme contabile de înregistrare a costurilor	3	27,33
Contabilitate publică	Sistemul bugetar	2	46
	Organizarea contabilității în instituțiile publice	3	61,33
	Finanțarea instituțiilor publice	2	87
	Active fixe: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate	2	62
	Active curente: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate	5	63,80
	Datorii: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate	1	85
	Capitaluri proprii: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate	1	35
	Cheltuieli și venituri: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate	2	85
Introducere în contabilitate	Rapoartele financiare	3	58,33
	Sistemul de contabilitate în partidă dublă	3	59,22
	Sistemul informațional contabil	3	68,33
	Recunoașterea în contabilitate a tranzacțiilor și evenimentelor	9	59,00

Sursa: prelucrare proprie

Dintre temele abordate prin întrebările din cadrul concursului pentru disciplina *Baze de date* se detașează prin procentul mai mare de răspunsuri corecte (54,50%) tema *Proiectarea bazelor de date prin normalizare*.

Aproape jumătate dintre studenți (48%) au dat răspunsuri corecte la tema ce tratează conceptele generale ale modelului relațional de organizare a datelor. Celelalte două teme, considerate mai tehnice, mai apropiate de instrumentul de implementare a bazelor de date (*SQL și QBE*) au avut procente mai mici de răspunsuri corecte, explicabile prin contextul individual în care au fost formulate întrebările.

În cadrul disciplinei Contabilitate financiară se remarcă faptul că studenții au rezolvat corect într-un procent mai mare subiectele legate de *Provizioane pentru riscuri și cheltuieli*, urmate de cele privind *Operațiile cu terți și stocuri și Imobilizările corporale*. Cele mai puține răspunsuri corecte au fost înregistrate pentru subiectele legate de *Venituri din exploatare și Operații de capital*. Această situație poate fi explicată de mai mulți factori:

- principiile de recunoaștere și evaluare a provizioanelor se discută și fixează încă de la disciplina *Introducere în contabilitate*, aprofundându-se apoi la Contabilitate financiară conform IFRS și la Contabilitate financiară conform reglementărilor europene; în plus, pentru această temă regulile sunt foarte clare, nefiind necesare prea multe interpretări care să ducă la abordări și soluții diferite de la un specialist la altul;
- operațiile cu terți și stocurile reprezintă o temă amplu dezbătută pe parcursul seminariilor și cursurilor de Contabilitate financiară conform reglementărilor europene, iar *Operațiile cu stocuri* au fost analizate și în anul întâi, în contextul standardului IAS 2, la disciplina Contabilitate financiară conform IFRS; ca urmare, subiectele din această categorie nu ridică probleme speciale pentru studenții facultății noastre;
- imobilizările corporale, deși reprezintă o temă discutată la mai multe discipline (*Introducere în contabilitate*, Contabilitate financiară conform IFRS și Contabilitate financiară conform reglementărilor europene), ea poate ridica probleme studenților deoarece implică aspecte complexe de recunoaștere și evaluare;
- operațiile privind veniturile și operațiile legate de capital se dezvoltă pe scurt la disciplina *Introducere în contabilitate*, parțial la Contabilitate financiară conform IFRS (IAS 18 *Veniturile*) și

destul de puțin în contextul disciplinei Contabilitate financiară a reglementărilor europene, ceea ce arată lipsă de exercițiu pentru studenți, pe aceste teme.

În ceea ce privește disciplina Contabilitate managerială studenții au rezolvat corect într-un procent mai mare subiectele din cadrul capitolului *Cheltuielile*. *Tipuri de costuri*. Cele mai puține răspunsuri corecte au fost înregistrate pentru capitolul *Sisteme contabile de înregistrare a costurilor*. Acest lucru poate fi explicat, pe de o parte, prin faptul că în contabilitate managerială înregistrările nu sunt considerate importante și tema nu se aprofundează la curs și la seminar, iar, pe de altă parte, înregistrarea costurilor reprezintă o temă specifică acestei discipline, nemaifiind tratată la alte materii, în timp ce noțiuni aferente temei *Cheltuielile*. *Tipuri de costuri* mai sunt predate la discipline precum contabilitate financiară sau economie.

Studenții care au participat la concursul de Contabilitate publică au rezolvat corect într-un procent mai mare subiectele din cadrul temei *Finanțarea instituțiilor publice*. Deși acestea au fost elaborate de cadre didactice de la Universitatea de Vest din Timișoara, corectitudinea rezolvării lor poate fi explicată prin următoarele: tema se studiază la începutul semestrului și se corelează cu temele următoare pe tot parcursul acestuia, ceea ce a permis aprofundarea sa; tema reflectă o particularitate fundamentală a instituțiilor publice. La polul opus se situează tema *Capitaluri proprii: concepte, clasificare, evaluare și recunoaștere în contabilitate* din sfera căreia studenții au rezolvat corect cel mai mic procent de subiecte. Și aceste subiecte au fost elaborate de cadre didactice de la Universitatea de Vest din Timișoara, însă procentul redus de răspunsuri corecte poate avea următoarele argumente: dificultatea conceptuală; gradul redus de semnificație a temei pentru instituțiile publice; confuzia cu conceptele specifice sectorului privat; subiect cu răspunsuri multiple.

Dintre temele abordate prin întrebările din cadrul concursului pentru disciplina *Introducere în contabilitate* se detașează tema *Sistemul de contabilitate în partidă dublă*, la care s-au primit cele mai multe răspunsuri corecte. Considerăm că această situație apare deoarece problematica temei *Sistemul de contabilitate în partidă dublă* este comună tuturor disciplinelor de contabilitate financiară, fiind inevitabil abordat în cadrul studiului acestora. Mai mult, studenții nu pot promova examenele la nicio disciplină de contabilitate fără a cunoaște conținutul acestei teme. Cele mai puține răspunsuri corecte au fost înregistrate pentru tema *Rapoartele*

financiare. O posibilă cauză ar putea fi formularea acestor subiecte puțin diferit de cea cu care s-au întâlnit studenții în cadrul cursurilor și seminariilor la ASE.

4. Concluzii

Cercetarea efectuată la nivelul literaturii de specialitate relevă corelația dintre tipologia formelor de evaluare și rezultatele obținute de către studenți, dar și necesitatea adoptării unor ghiduri de bune practici care să confere omogenitate, relevanță și comparabilitate procesului de evaluare a cunoștințelor studenților.

Din perspectiva analizei notelor obținute de către studenții CIG la cinci discipline în cadrul unui concurs desfășurat pe o platformă online și a examenului scris, rezultatele au evidențiat faptul că distribuția notelor obținute la concurs este mai apropiată de cea normală. Din acest punct de vedere, considerăm că, evaluarea pe platforma online reprezintă, cel puțin în privința rezultatelor analizate prin acest studiu, o metodă de evaluare mai fidelă.

În ceea ce privește analiza rezultatelor obținute de către studenți pe temele fiecărei discipline, aceasta a relevat faptul că notele sunt influențate și de factori temporali, de nouitatea temei etc. De exemplu, s-a remarcat că, la toate cele cinci discipline de concurs s-au obținut note

mai mari la temele predate la începutul semestrului sau la cele care au legătură cu alte discipline. La polul opus, notele mai mici au fost înregistrate și la teme cărora li s-a atribuit un grad redus de importanță.

În concluzie, studiul nostru a evidențiat cauzele diferențelor obținute între evaluarea asistată de calculator și evaluarea scrisă. Astfel, considerăm că, în prezent, evaluarea scrisă în domeniul de studii *contabilitate* poate fi înlocuită sau completată de evaluarea asistată de calculator, aceasta conducând la obținerea unor rezultate obiective și relevante pentru studenți.

Cu privire la limitele cercetării, considerăm că una din limitele ce afectează comparabilitatea rezultatelor formelor de evaluare este faptul că s-a analizat un număr redus de discipline. Însă, este cunoscut faptul că disciplinele analizate sunt relevante în cadrul portofoliului specific domeniului de studii contabilitate.

Recunoaștere

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/156/1.2/G/133202 cu titlul „Armonizare prin inovare în evaluarea cunoștințelor în domeniul contabilitate”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin intermediul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

Bibliografie

- Buchanan, T. (2000), *The Efficacy of a World Wide Web Mediated Formative Assessment*, Journal of Computer Assisted Learning, vol. 16, pp. 193-200
- Daele, A. (2009), *Stratégies d'évaluation dans l'enseignement supérieur*, AIPU-Suisse Conference 2009
- Brauer, M. (2011), *Enseigner à l'université: Conseils pratiques, astuces, méthodes pédagogiques*, Armand Colin
- Dumitru, M., Feleagă, L., Gorgan, C., Ionescu, B., Stanciu, A., Ștefănescu, A., Bliidișel, R., Bunget, O., Muller, V.O., Mustață, R. (2015), *Ghid de bune practici de evaluare și testare unitară a cunoștințelor și abilităților specifice competențelor domeniului de studii contabilitate*, Editura ASE
- Gorga, A. (2009). *Les politiques universitaires suisse et roumaine à l'épreuve des instruments de la qualité dans le cadre du processus de Bologne*. Thèse de doctorat en Sciences de l'Éducation, Université de Genève.
- Houart, M. (2009), *Étude de la communication pédagogique à l'université à travers les notes et les acquis des étudiants à l'issue du cours magistral de chimie*. Thèse de doctorat en Sciences, Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix, Namur.
- Klein, S. (2008), in *Probability and Statistics: Essays in Honor of David A. Freedman*, D. Nolan, T. Speed, Eds. (Institute of Mathematical Statistics, Beachwood, OH), vol. 2, pp. 76-89
- Nicol, D. (2007), *Principles of good assessment and feedback: Theory and practice*, REAP International Online Conference on Assessment Design for Learner Responsibility, 29th-31st May, 2007.
- Quellmalz, E.S., Pellegrino, W. (2009), *Technology and Testing*, Science, vol. 323, pag. 75-79
- Schuwirth, L.W.T., van der Vleuten, C.P.M. (2004), *Different written assessment methods: what can be said about their strengths and weaknesses?*, Medical Education, 38: 974-979
- Temitayo, F.M., Adigun, A.A., Oke, A.O. (2013), *Computer-based test (CBT) system for university academic enterprise examination*, International Journal of Scientific & Technology Research, volume 2, issue 8, pag. 336-342

Bilanț editorial „Audit Financiar” 2015

Anul 2015 a fost primul în care revista „Audit Financiar”, editată de Camera Auditorilor Financieri din România, a apărut în versiune bilingvă - română/engleză - fiind postată integral pe site-ul propriu www.revista.cafr.ro și devenind astfel accesibilă tuturor persoanelor interesate.

Revista are o bună vizibilitate externă, fiind indexată în patru baze de date internaționale (ProQuest, Ebsco, Cabell's și Ulrich's), din care trei sunt recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

În edițiile apărute în acest an au fost publicate 72 de articole de cercetare științifică din domeniul auditului financiar, precum și din domenii anexe: contabilitate, guvernanta corporativă, IT, analiză financiară, raportare integrată etc.

Articolele au purtat 131 semnături, aparținând îndeosebi unor cadre didactice și cercetători științifici din centre universitare de prestigiu din România și din străinătate. Astfel, în paginile revistei au semnat **Alain BURLAUD**, de la Conservatorul Național de Arte și Meserii din Paris, **Claude SIMON**, de la ESCP Europe, **Edward J. LUSK** și **Michael HALPERIN**, de la Universitatea din Pennsylvania, SUA, **Lukas LÖHLEIN**, de la Universitatea din Luxemburg.

Revista a oferit, de asemenea, șanse de afirmare unor doctoranzi sau masteranzi, precum și altor persoane cu preocupări științifice în domeniu, însemnând, în total, 36 de semnături.

Pentru realizarea la un nivel calitativ a revistei, o contribuție importantă au avut-o membri ai Consiliului Științific de Evaluare al revistei, care au examinat cu atenție și profesionalism articolele propuse spre publicare și au formulat observații și recomandări pertinente autorilor pentru perfecționarea lucrărilor. În anul 2015 au efectuat revizuire/evaluări: prof. univ. dr. **Veronel AVRAM** – Universitatea din Craiova; conf. univ. dr. **Daniel BOTEZ** – Universitatea din Bacău; prof. univ. dr. **Ovidiu BUNGET** – Universitatea de Vest din Timișoara; conf. univ. dr. **Carmen Giorgiana BONACI** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; lect. univ. dr. **Vasile CARDOȘ** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; prof. univ. dr.

Tatiana DĂNESCU – Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș; conf. univ. dr. **Alin DUMITRESCU** - Universitatea de Vest din Timișoara; prof. univ. dr. **Mădălina DUMITRU** - Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Nicoleta FARCANE** – Universitatea de Vest, Timișoara; prof. univ. dr. **Liliana FELEAGĂ** – Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Niculae FELEAGĂ** – Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Iuliana GEORGESCU** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; conf. univ. dr. **Maria GROȘU** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; lect. univ. dr. **Ionel Alin IENCIU** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; dr. **Nicoleta Maria IENCIU** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; prof. univ. dr. **Elisabeta JABA** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; prof. univ. dr. **Maria MANOLESCU** – Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Magdalena MIHAI** – Universitatea din Craiova; prof. univ. dr. **Ion MIHĂILESCU** – Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești; prof. univ. dr. **Marilena MIRONIUC** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; prof. univ. dr. **Ana MORARIU** – Academia de Studii Economice, București; conf. univ. dr. **Mirela PĂUNESCU** – Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU** – Academia de Studii Economice, București; asist. univ. dr. **Ioan-Bogdan ROBU** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; prof. univ. dr. **Victoria STANCIU** – Academia de Studii Economice, București; dr. **Georgeta ȘPAN** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; prof. univ. dr. **Aurelia ȘTEFĂNESCU** – Academia de Studii Economice, București; prof. univ. dr. **Neculai TABĂRĂ** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; prof. univ. dr. **Adriana TIRON TUDOR** – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

Redacția revistei „Audit Financiar” este recunoscătoare Consiliului Camerei Auditorilor Financieri din România și Colegiului Editorial Științific al revistei, pentru sprijinul acordat în elaborarea și aplicarea politicii editoriale și în editarea efectivă a celor 12 numere ale publicației.

*Redacția revistei „Audit Financiar”,
decembrie 2015*

audit FINANCIAR

Year XIII, No. 132 - 12/2015

12/2015

**The New Audit
Transparency
Requirements,
Possible Effects
and Solutions**

**Sufficiency and Appropriateness in
Application of ISA 210 Requirements**

**Investor Relations of Companies
Applying the Principles of Corporate
Governance**

**Social Responsibility of the Auditor,
in the Practice of Creative
Accounting**

**The Assessment of the Future
Professional Accountants -
Between Classic and Online**

Editorial Balance. Journal's Awards 2015

Scientific Editorial Board

- Professor **Dinu AIRINEI**, Ph. D. – "Al. I. Cuza" University, Iași
Professor **Veronel AVRAM**, Ph. D. – Craiova University
Professor **Sorin BRICIU**, Ph. D. – "1 Decembrie 1918" University, Alba Iulia
Professor **Ovidiu BUNGET**, Ph. D. – Universitatea de Vest din Timișoara
Professor **Alain BURLAUD**, Ph. D. – The National Conservatory of Arts and Crafts, Paris
Professor **Tatiana DĂNESCU**, Ph. D. – "Petru Maior" University, Târgu Mureș
Associate Prof. **Lilia GRIGOROI**, Ph. D. – Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău
Professor **David HILLIER**, Ph. D. – Leeds University Business School, United Kingdom
Professor **Allan HODGSON**, Ph. D. – University of Queensland, Australia
Professor **Emil HOROMNEA**, Ph. D. – "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași
Professor **Robin JARVIS**, Ph. D. – Brunel University, United Kingdom
Professor **Maria MANOLESCU**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Professor **Dumitru MATIȘ**, Ph. D. – "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Ion MIHĂILESCU**, Ph. D. – "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești
Professor **Ana MORARIU**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Associate Prof. **Mirela PĂUNESCU**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Associate Prof. **Irimie Emil POPA**, Ph. D. – "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Vasile RĂILEANU**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Professor **Ion STANCU**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Professor **Donna STREET**, Ph. D. – Dayton University, USA
Professor **Ioan TALPOȘ**, Ph. D. – West University, Timișoara
Professor **Eugeniu ȚURLEA**, Ph. D. – Bucharest University of Economic Studies
Professor **Iulian VĂCĂREL**, Ph. D. – Member of the Romanian Academy

All rights of this edition are reserved to the Chamber of Financial Auditors of Romania (CAFR). Reproduction, even partially, on any support, and the sale are prohibited without prior consent of the CAFR, being subjects to the stipulations of the copyright law.

Important for Authors!

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in MS Office Word format, in black-and-white.

The authors are kindly requested to comply with the following:

- the language the article is drafted is English
- the optimal size of the article is: 7-10 pages with 2000 signs/page, spaces included;
- the article must mention the title, the research methodology used, authors' contributions and the references;
- an Abstract is compulsory, which must be written at the 3rd person plural, presenting the subject of the research, the main problems and authors' contributions;
- 4-5 key words;
- JEL Classifications.

Tables and graphs are developed in black and white up to 6 shades of gray and sent also separately, if they were elaborated in MS Office Excel.

The review of the articles is performed by members of the Scientific Assessment Council of „Financial Audit” Journal, by means of the „double-blind review” method, that is, the reviewers do not know the names of the authors, nor the authors do know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: • innovative input, topicality, importance and relevance for the subject matter; • the quality of the research methodology; • clarity and pertinence of the presentation and argumentation; • the relevance of the bibliographic sources used; • contribution made to the research in the area. The resolution of the Scientific Assessment Council of the journal can be: acceptance; acceptance with revisions; rejection. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Assessment Council are published.

More details on our website www.revista.cafr.ro, sections „Reviews” and „Manuscripts”.

audit
FINANCIAR

12/2015

Monthly Journal published by the
**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

67-69 Sirenelor Street, District 5,
cod 050855, Bucharest, OP 5,
CP 83

Scientific Director:

Professor **Pavel NĂSTASE**, Ph. D.

Editorial Director:

Corneliu CĂRLAN, Ph. D.

Editor in Chief:

Cristiana RUS

Editorial Assistant: **Cristina RADU**

DTP: **Nicolae LOGIN**

*The Scientific Editorial Board and
the editorial technical team shall
take no responsibility for the content
of the articles published in the
journal.*

International Databases:

<http://www.ulrichsweb.com>;

<http://www.proquest.com>;

www.ebscohost.com;

www.cabells.com

*The journal is indexed in 3
databases acknowledged by the
National Council for Certification of
Universities' Titles, Diplomas and
Certificates of Romania.*

OSIM Trademark no. M2010 07387

**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

Phone: (021) 410.74.43 extension 120;

Fax: (021) 410.03.48;

E-mail: revista@cafr.ro;

<http://revista.cafr.ro>

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Printing: Universal Color SA,
Str. Victoriei, Complex Fortuna-
Parter, Pitești, jud. Argeș,
tel: +40 248 215 788
e-mail: universal@universalcolor.ro

Prospective Research on New Audit Transparency Requirements, Possible Effects and Solutions to Practical Issues

Associate Prof. Daniel BOTEZ, Ph.D.
„Vasile Alecsandri” University, Bacau, Romania,
e-mail: daniel6331@yahoo.com

Abstract

A study conducted in 2011, aimed at both preparers and users of financial statements and other parties concerned with financial reporting, including auditors, highlighted ongoing issues regarding the transparency of financial information and the need of a framework for the transparency of this information.

As a consequence, IFAC (International Federation of Accountants) responded with the change of certain provisions in a number of international standards on auditing, considered relevant for transparency assurance. Some changes refer to the redefinition of certain concepts, but most of them affect professional practices as they are revising/complementing provisions comprised in the application and other explanatory materials.

The present research comprises analyses and expresses its comments on the effect of these revisions on auditors' professional practices, with a focus on Romanian auditors.

Keywords: *transparency, disclosure, ISAs, professional practices, financial reporting, audit of financial statements.*

JEL Classification: M42

Introduction

In 2011, a consultancy agency revealed, following a study, that the majority of users of financial statements deem necessary a conceptual framework to support transparency and to ensure that financial information are relevant to investors and, in the same time, to reduce preparers' responsibility.

In January 2013, IASB (International Accounting Standards Board) launched a discussion forum on transparency in financial statements to support the dialogue between users, preparers, standard-setters, auditors and regulators. This discussion was designed to allow these parties and other stakeholders to present a clearer view of the transparency issue.

By this forum¹, IASB sought to:

- Explore the findings on how disclosures can be improved and simplified within the framework of current transparency requirements;
- Promote a dialogue between financial reporting interested parties;
- Give a clear view on the „transparency issue” and its causes.

Following this discussion forum, in May 2013 IASB issued a publication² revealing its wish to act as a catalyst for a collective action of preparers of financial statements, of accounting standard-setters and regulators legally enforcing them and also showed its concern on the qualitative and quantitative information transparency, in the area of financial reporting. Three lines of action were determined:

1. Revision of IAS 1 „Presentation of financial statements”
2. Publication of an application guidance or educational material focussing on the threshold
3. The execution of a separate project on transparency and research reassessment on the presentation of financial statements

In the same time, IASB issued its proposed amendments to IAS 7 „Statement of Cash Flows” and IAS 8 „Accounting Policies, Changes in Accounting

Estimates and Errors”. Amendments to IAS 7 refer to the reconciliation of debts related to financial activities, and those to IAS 8 to the distinction between changes in accounting policies and changes in accounting estimates.

IASB also promotes research projects having as their object the significance, transparency principles and revision of standards in terms of transparency.

For a certain time, concerns regarding the transparency of information disclosed in financial statements are subject to professional research. For example, the findings of a study revealed that there are various levels of transparency: the transparency of transactions and events occupies the first level, then there is the second level of transparency of accounting methods and the third one, that of transparency of estimates carried out by management. The fourth level comprises the transparency of the firm's economic substance based on the selection and application principles, the fifth one relates to transparency of forecasts and the sixth one, the last, comprises the integrated transparency of financial statements (Mensah, Nguyen, Prattipati, 2006).

Research methodology

The purpose of our research is to identify new audit practices, possible effects, as well as solutions following the revision of professional standards.

In the beginning, we have studied the information published by the IFRS (International Financial Reporting Standards) Foundation on its concerns regarding financial statements disclosures and proposed revisions to the financial reporting standards.

Afterwards, we have analysed certain revisions of professional standards focussing on the auditor, based on the documents issued by IFAC. Their consideration allowed us to get an understanding of the changes, in their complexity and in full. Thus, we were able to summarize the changes and make some comments on the change of auditor's attitude and on his professional practices.

Certain issues on the terminology used

Throughout our research, we have noticed the use of both terms of *transparency* and *disclosure*, to define the

¹ IFRS, *Conceptual Framework: Feedback on survey and Discussion Forum*, Agenda Paper 31, Education Session, February 2013

² IFRS, *Discussion Forum – Financial Reporting Disclosure*, Feedback Statement, May 2013

quality of the presentation of information in financial statements. The first is extensively used in scientific papers, the second one in professional standards. The term *transparent* can be used to describe the high quality of financial statements. Its synonyms, relevant for financial reporting, are *easy understanding*, *very clear*, *sincere* or *impartial* (Mc Clure).

In our efforts to explain the term used in professional standards and raised in this research, *disclosure*, we have extracted the definitions below from well-known dictionaries or websites:

- Longman Exams Dictionary: Disclosure – revelation, exposure, presentation – a secret that someone tells people, or the act of telling this secret.
- Merriam-Webster: the act of making something known : the act of disclosing something.
- BusinessDictionary.com: Accounting: statutory or good faith revelation (communication) of a material fact on a financial statement or in the accompanying notes; Audit: compulsory reporting of all positive and negative information about the audited firm in an audit report.
- Accountingtools.com: Accounting: additional information attached to an entity's financial statements, usually as explanation for activities which have significantly influenced the entity's financial results.

When trying to translate the term *disclosure* into Romanian, we noticed that most dictionaries mention one or both meanings of *revelation* („divulgare”) or *exposure* („dezvăluire”), which also confirms the general meaning of the English word. However, we consider that in Romanian, the terms of revelation and exposure refer to something, as an information, that someone, an entity, wishes to keep confidential, but is obliged to reveal. This meaning also implies the wish of that person or entity to reveal as little as possible of that information or nothing at all. What should be noted is that these terms, revelation or exposure, also imply a relatively secret part of the information made public by its owner, due to a legal obligation. Going further, we may consider that, in case of financial reporting, the preparers of financial information have the interest to disclose very few pieces of information they consider confidential. In our opinion, this is not the meaning and purpose of

reviewing professional standards, following by an increased need of additional information. We need to base our judgements on the premise that owners of financial statements are fully open to offer all and every information necessary to the various types of users.

In this regard, we believe that the best translation of this term is that used until now in the translation of professional standards, namely *disclosure* (“*prezentare*”). We also base our opinion on the definition contained in the revised International Standard on Audit ISA 200 „Overall objectives of the independent auditor and the conduct of an audit in accordance with international standards on auditing”, more precisely¹: „Disclosures comprise explanatory or descriptive information, set out as required, expressly permitted or otherwise allowed by the applicable financial reporting framework, on the face of a financial statements, or in the notes, or incorporated therein by cross-reference”. That is why, throughout this study, the English term of *disclosure* is translated into Romanian and used as *prezentare/prezentări*.

Rate of changes to the standards on professional practices

Financial statements become progressively more complex and this is why adequate, relevant and high quality disclosures are increasingly important for the users of financial statements. There are currently no requirements to include in the financial statements a wide range of disclosures, more extensive than regular ones, to cover various scopes, qualitative disclosures and explanations. Different financial reporting frameworks may impose different disclosure requirements, but the preparers of financial statements can deem necessary to supplement these requirements by additional disclosures, designed to achieve a fair presentation.

In July 2015, IAASB (the International Auditing and Assurance Standards Board) published the final

¹ ISA 200 „Obiective generale ale auditorului într-o misiune de audit al situațiilor financiare”, pct. 13, lit. f, în IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements – Revised ISAs and Related Conforming Amendments*, Final Pronouncement, July 2015

pronouncement on revised international standards on auditing, as a consequence of reassessing the role and significance of financial statements disclosures. These revised standards are effective on or before 15 December 2016.

The review of disclosures is an integral part of an audit engagement. It is important in all the stages of an audit, when the auditor also concludes on disclosures. The ISAs (International Standards on Auditing) set up the significance of disclosures when the auditor is obtaining an understanding of the entity and its environment, including its internal control, is assessing risk and response to assessed risks, is collecting and evaluating evidence, is forming an opinion, including when evaluating the disclosure and fair view given by the financial statements.

The review of disclosures becomes more complex when disclosures are wider. Their aim is to provide more quality information in the disclosures, on the application of disclosure requirements during audit planning, identification and assessment of material misstatement risks, obtaining of sufficient appropriate audit evidence and forming an opinion.

Given the complexity and significance of disclosures, audit quality is ensured if the auditor takes certain measures¹:

- Makes necessary account of disclosures within the audit process;
- Adequately considers management's means of preparing the information in the disclosures, which implies understanding the IT system and business model, including the issues of that system, relevant to the information disclosed in the financial statements, obtained from within or outside the entity, from the registers and controls relevant for audit;
- Acknowledges changes regarding disclosures, including qualitative disclosures when material misstatements risks are identified or when identified misstatements are evaluated;
- Considers disclosures related to the entity's own facts and circumstances, based on auditor's

knowledge on the entity and the evidence obtained when the overall presentation of the financial statements was assessed.

It is very likely that disclosures need to be broader when the business model and entity's transactions are more complex. In this case, auditor's assessment is also more significant. As is known, there are also financial reporting frameworks for small and medium-sized entities comprising less extensive requirements on disclosures.

Financial statements disclosures usually include:

- Significant accounting policies;
- Components of positions in the financial statements;
- Judgements and reasons;
- Models used, including forecasts and data obtained from within the entity (foreign exchange rate, interest rate)
- Financial exposure to risk and uncertainties resulted from the recognition or derecognition of resources and obligations;
- Significant uncertainties on entity's going concern;
- Disclosure of related parties;
- The failure to recognise (derecognition on) assets and liabilities;
- Pro forma financial information;
- Description of internal processes;
- Disclosure of fair value for a registered value using different measurement bases;
- Required disclosures to ensure the disclosure objectives in the financial reporting framework.

Below are the main changes to the professional standards and our comments thereof:

- ISA 200 „Overall Objectives of the Independent Auditor and the Conduct of an Audit in Accordance with International Standards on Auditing”

The standard introduces a revised definition of the term „financial statements” and the explanatory material is developed.

¹ IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Staff Publication, July 2015, para. 7

Current definition

- A structured representation of historical financial information, including related notes, intended to communicate an entity's economic resources or obligations at a point in time or the changes therein for a period of time in accordance with a financial reporting framework. The related notes ordinarily comprise a summary of significant accounting policies and other explanatory information.

Modified definition

- A structured representation of historical financial information, *including disclosures*, intended to communicate an entity's economic resources or obligations at a point in time, or the changes therein for a period of time, in accordance with a financial reporting framework. *Disclosures comprise explanatory or descriptive information, set as required, expressly permitted or otherwise allowed by the applicable financial reporting framework, on the face of the financial statement, or in the notes, or incorporated therein by cross-reference.*

It is noted that the term „disclosures” was introduced instead of „related notes”, in accordance with the judgement having lead to the revised standards, and its definition.

The Explanatory Material affirms that explanatory or descriptive information are integrated in the financial statements by means of the applicable financial reporting framework, by cross-reference to information comprised in other documents, such as a management report or the risk report. Incorporated or integrated by cross-reference means the cross-reference in financial statements or other documents, but not in the information from a single financial statement.

Cross references assist users in understanding why some disclosures are repeated in various documents and represent a means to reduce repetition and to direct the reader to the section comprising additional information on the respective issue.

➤ ISA 210 „Agreeing the Terms of Audit Engagements”

The Application and Other explanatory Material requires again that management provides disclosures information from the early stage of the audit process. Thus, in the framework wording of an engagement letter, among the illustrations of issues covered by the letter, a new illustration and a revised illustration are included:

management will provide access to all information considered relevant to the preparation of the financial statements, including access to information relevant to disclosures

the agreement of the management to make available to the auditor draft financial statements, including all information relevant to their preparation, whether obtained from within or outside the entity, including all information relevant to the preparation of disclosures, and other information, if any

These provisions require the revision of the framework contract for the provision of audit services, by the introduction of additional obligations for the management of the beneficiary entity.

➤ ISA 240 „The Auditor’s responsibilities relating to fraud in an audit of financial statements”

The Explanatory Material requires evaluating the situation when the intentional misstatement of the disclosure constitutes fraud. In this case, in relation to

the characteristics of fraud, it is mentioned that fraud can be committed by management overriding controls, using such techniques intentionally, as omitting, obscuring or misstating disclosures required by the financial reporting

framework, or disclosures necessary to achieve fair presentation.

Consequently, regular discussions among the members of the engagement team can include matters such as:

Auditor's working sheets comprising fraud questionnaires shall be filled in by extending the assessments of matters regarding disclosures. Also, the occurrence of disclosures fraud can be evaluated from the early stages of audit.

➤ ISA 260 „Communication with those charged with governance”

The Application and Other Explanatory Material introduces references to the communication with those

charged with governance on the financial statements and the disclosures in the early stage of audit.

Thus, when the auditor plans his objectives and audit timeframe, planned issues can include the auditor's planned approach to addressing the implications on the individual statements and the disclosures of any significant changes within the financial reporting framework or in the entity's environment, financial condition or activities. This section of the standard also introduces certain matters that may adequately be discussed with those charged with governance:

Open and constructive communication on significant qualitative matters regarding the accounting practices of

the entity can include observations (comments) on the appropriateness of significant accounting policies and

the quality of the disclosure. The communication shall be based on documents submitted by the auditor ever since the planning of the engagement.

➤ ISA 300 „Planning an audit of financial statements”

The new Application material requires promoting (encouraging) auditors to examine disclosures in the early audit stages.

Thus, when the auditor prepares the audit plan, determining the nature, timing and extent of planned risk assessment procedures and further audit procedures, as

they relate to disclosures, he takes into consideration both the wide range of information and the level of detail that may be encompassed in those disclosures. Further, certain disclosures may contain information that is obtained from outside of the general and subsidiary ledgers, which may also affect the assessed risks and the nature, timing and extent of audit procedures in response to them.

Consideration of disclosures early in the audit helps the auditor in giving appropriate attention to, and planning adequate time for, addressing disclosures in the same way as classes of transactions, events and account balances.

Consideration of disclosures early in the audit

- New or revised disclosures required as a result of changes in the entity's environment, financial condition or activities (for e.g., a change in the required identification of segments and reporting of segment information arising from a significant business combination)
- New or revised disclosures arising from changes in the financial reporting framework
- The need for the involvement of an auditor's expert to assist with audit procedures related to particular disclosures (for e.g., disclosures related to pension or other retirement benefits)
- Matters regarding disclosures that the auditor may wish to discuss with those charged with governance

On establishing the audit strategy, the explanatory material reveals two new significant factors:

- Changes within the applicable financial reporting framework, such as changes in accounting standards, which may involve significant new or revised disclosures;
- Management's procedures used to identify and prepare the disclosures required by the applicable financial reporting framework, including disclosures containing information that is obtained from outside of the entity and its subsidiaries.

As a result of these provisions, audit strategy and audit plan need to be revised by considering the extension of risk assessment and audit procedures.

➤ ISA 315 „Identifying and assessing the risks of material misstatement through understanding the entity and its environment”

New requirements and application and explanatory materials highlight the need to consider disclosure information obtained from outside the registers of the entity and its subsidiaries, in the planning procedure.

Among the requirements of this standard, in relation to the assessment of the entity's internal control, it is mentioned that the understanding of the information

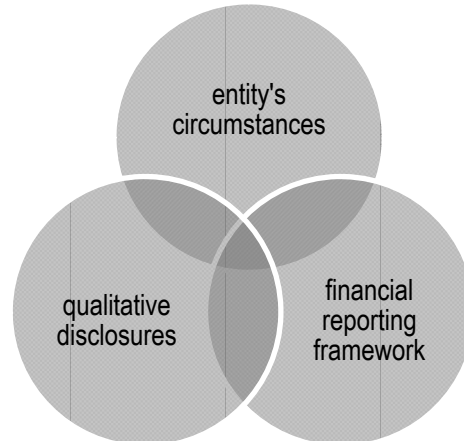
system relevant to financial reporting needs to include significant aspects on the information disclosed in the financial statements that is obtained both from within and outside the entity.

The understanding of the entity and its environment sets up a framework for the auditor to plan the audit and exercise his professional judgement during the audit, for example when he identifies the field related to amounts or disclosures in the financial statements, when special audit assessments may be required.

➤ ISA 320 „Materiality in planning and performing an audit”

The changes to this standard relate to the sections on Introduction and Application and Other Explanatory Material, where it is highlighted the importance of significance necessary to examine qualitative disclosures.

Thus, the identification and assessment of material misstatement risks involve the use of professional judgement to identify those classes of transactions, account balances and disclosures, including qualitative disclosures, where disclosure can be material. The consideration of qualitative disclosures reveals three relevant inter-connected factors to the auditor:

These provisions lead to a more extensive approach to audit materiality, including matters related to the quality of disclosures. This means that performance materiality, besides expressing a value, will also be able to be measured depending on the nature of information specific to the entity.

➤ ISA 330 „The auditor’s responses to assessed risks”

The requirements and application material were revised, in order to consolidate procedures related to the reconciliation of financial statements and the assessment of adequate disclosures in the financial statements

Thus, in the Requirements section, concerning the substantive procedures on the financial statements closing process, it is noted that they include agreeing or reconciling information in the financial statements with the accounting records, including agreeing or reconciling information in disclosures, whether such information is obtained from within or outside of the general and subsidiary ledgers.

On the adequacy of disclosure of financial information, the auditor needs to perform audit procedures when evaluating the overall presentation of the financial statements, in accordance with the applicable financial reporting framework.

ADEQUACY OF FINANCIAL STATEMENTS

- Classification and description of financial information and the underlying transactions, events and conditions
- Presentation, structure and content of financial statements

Evaluating the appropriate presentation, arrangement and content of financial statements includes, for example, the consideration of the terminology used, as required by the applicable financial reporting framework, level of detail provided, the aggregation and disaggregation of amounts and the bases of amounts set forth.

➤ ISA 450 „Evaluation of misstatements identified during the audit”

The Application material underlines again the misstatements in the disclosures, which need to be aggregated and evaluated.

The standard comprises a slight change in the definition of misstatement: „a difference between the reported amount, classification, presentation, or disclosure that is required for that item by the financial reporting framework”.

In this regards, the Explanatory material states that misstatements may also result from an omission of an amount or disclosure, including inadequate or incomplete disclosures, and those disclosures required to meet the requirements of the financial reporting framework.

In relation to misstatements, are discussed those misstatements in disclosures that may be clearly trivial

whether taken individually or in aggregate, judged based on their size, nature or circumstances. Misstatements in disclosures that are not clearly trivial shall be accumulated to assist the auditor in evaluating their effect on the relevant disclosures and the financial statements as a whole.

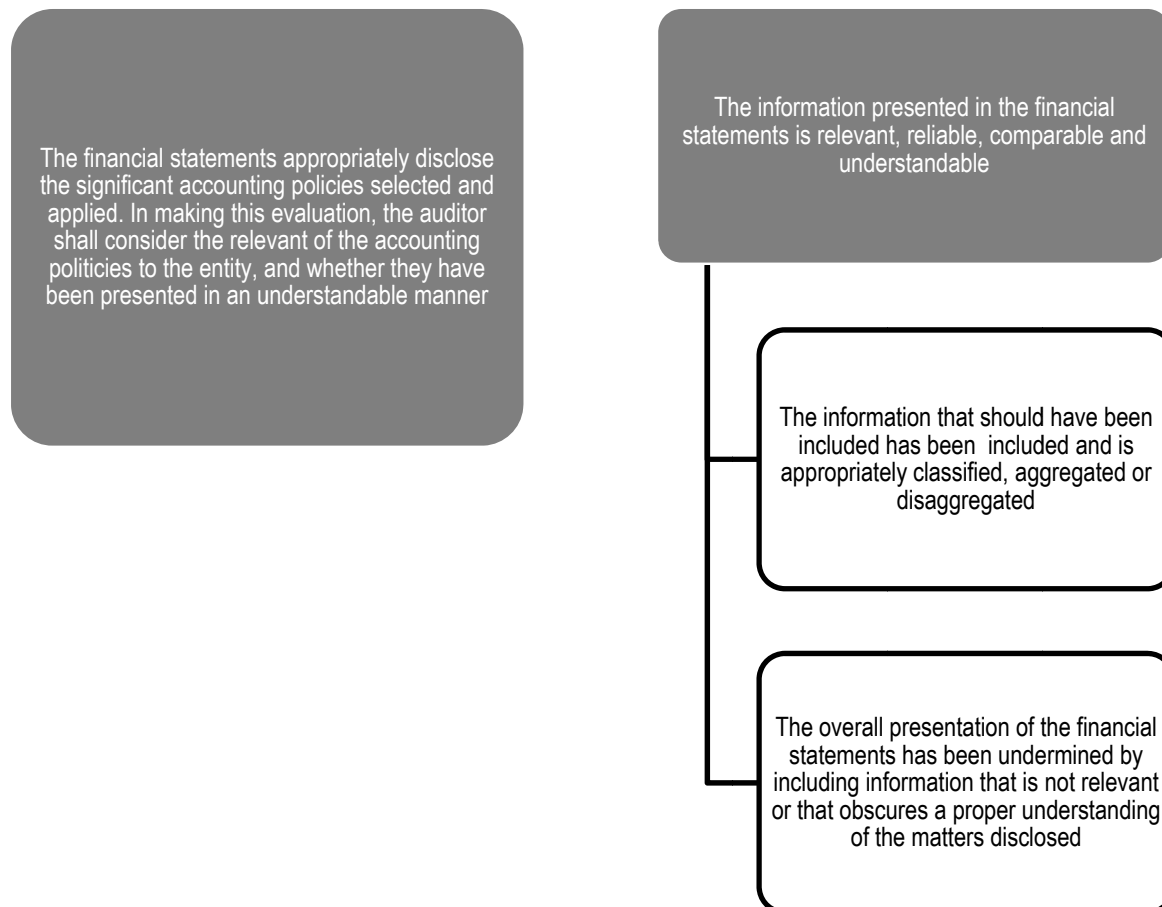
➤ ISA 700 „Forming an opinion and reporting on financial statements”

In this standard we noticed increased Requirements and new Application material on the consolidation of audit procedures for the evaluation of financial statements.

First of all, the reference to financial statements means: „a complete set of general purpose financial statements” (without mentioning the related notes), and afterwards it is noted that the requirements of the financial reporting framework determine the presentation, structure and content of financial statements which constitute a complete set of financial statements.

In what regards the requirements, in relation to forming an opinion, the standards state that the auditor shall evaluate whether, in view of the requirements of the applicable financial reporting framework (only referring directly to the changes):

FORMING THE OPINION

In view of the appropriate disclosure of accounting policies in the financial statements, the Application material states that in evaluating whether the financial

statements appropriately disclose the significant accounting policies selected and applied, the auditor’s consideration includes matters such as:

APPROPRIATE DISCLOSURE OF ACCOUNTING POLICIES

Whether all disclosures related to the significant accounting policies that are required to be included by the applicable financial reporting framework have been disclosed

Whether the information about the significant accounting policies that has been disclosed is relevant and therefore reflects how the recognition, measurement and presentation criteries in the applicable financial reporting framework have been applied to classes of transactions, account balances and disclosures in the financial statements in the particular circumstances of the entity's operations and its environment

The clarity with which the significant accounting policies have been presented

The auditor considers whether the information disclosed in the financial statements is relevant, reliable, comparable and understandable. In

evaluating the understandability of the financial statements, it includes such matters as whether:

UNDERSTANDABILITY

The information on the financial statements is presented in a clear and concise manner

The placement of significant disclosures highlights their significance and whether the disclosures which are cross-referenced are appropriately disclosed

The auditor also evaluates whether the financial statements provide appropriate

disclosures. This involves the consideration of matters such as:

The extent to which the information disclosed is relevant and specific to the circumstances of the entity

- Nature and extent of the entity's potential assets and liabilities arising from transactions or events that do not meet the criteria for recognition established by the financial reporting framework
- Nature and extent of risks of material misstatement arising from transactions and events
- The methods used and the assumptions and judgements made, and changes to them, that affect amounts presented or otherwise disclosed, including relevant sensitivity analyses

Following these matters, the audit report shall not be modified, in what regards its standard content, and the forming of the opinion shall be significantly based on evaluating the degree in which disclosures lead to various users of the financial statements adequately understanding the information.

Conclusions

The revised standards used by the auditor during audit engagements face him with certain concrete professional challenges. First of all, there are new conceptual approaches, since certain definitions are revised, the most significant one being that of the

„financial statements”. This means that the auditor needs to understand the new level of the conceptual foundation on which professional standards are based on. Answering the requirements coming from the business environment and the changes to the financial reporting standards, the revised professional standards on auditing involve new responsibilities for the auditors, affecting his way of addressing the audit engagement.

In the second place, the changes operated refer to procedural matters which will impact auditor’s activity in every stage of conducting the engagement and will make him rethink the documentation of the engagement. These challenges are part of IFAC’s strategy to appropriately answer the needs of various users of professional services, by revising audit reporting standards and namely ISA 720 „The Auditor’s Responsibilities Relating to Other Information in Documents Containing Audited Financial Statements”.

References

1. McClure B., *The Importance of Corporate Transparency*, www.investopedia.com/articles/fundamental/03/121703.asp, accessed on 13 October 2015
2. Mensah M. O., Nguyen V. H., Prattipati S. N., *Transparency in Financial Statements: A Conceptual Framework from a User Perspective*, The Journal of American Academy of Business, Cambridge, vol. 9, issue 1, March 2006
3. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements – Revised ISAs and Related Conforming Amendments*, Final Pronouncement, July 2015
4. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Staff Publication, July 2015
5. IAASB, *Addressing Disclosures in the Audit of Financial Statements*, Basis for Conclusions Prepared by Staff of the IAASB, July 2015
6. IFRS, *Conceptual Framework: Feedback on survey and Discussion Forum*, Agenda Paper 3I, Education Session, February 2013
7. IFRS, ***Discussion Forum – Financial Reporting Disclosure, Feedback Statement, May 2013***

Sufficiency and Appropriateness in Application of ISA 210 Requirements

*Univ. Prof. Laurențiu DOBROȚEANU,
Ph. D.,*

*Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: laurentiu.dobroteanu@gmail.com*

Urania MOLDOVANU,

*Financial Auditor, Ominaudit Consulting SRL,
e-mail: urania_moldovanu@yahoo.com*

*Univ. Reader Camelia Liliana
DOBROȚEANU, Ph. D.,*

*Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: camelia.dobroteanu@gmail.com*

Abstract

During the last decade, the public oversight authorities of audit profession all over the world have continued to gain an increasing role in securing a high quality of audit services through undertaking the effective performance of quality reviews from the professional organizations. On these grounds, the present study was conducted by making use of applied research methods with a view to explain the forthcoming approach of the Romanian public oversight authority towards the quality reviews in relation with the requirements of ISA 210. The key outcome of our research suggests that along with the transfer of the accountability and performance of inspections, a significant change of approach should be expected in the forthcoming future: the oversight authority is decided to focus its quality reviews on both sufficiency and appropriateness of audit documentation prepared by auditors providing services to public interest entities.

Keywords: *ISA 210, sufficiency, appropriateness, oversight, inspection procedures, audit, CSIPPC, CAFR*

JEL Classification: *M420, M480*

Introduction

The first decade of the 21st century was marked, at economic level, by resonant bankruptcies and global financial crises that have shaken the confidence in the financial markets. Naturally, these economic earthquakes have created the prerequisites for the germination of what today is wanted to be better mechanisms for the quality control of services rendered in favour of the public interest relating to the financial markets.

If we look back to the beginning of this decade, we will see that the failure of global companies Enron, Parmalat and the like, in combination with one of the titans of the audit market – Arthur Andersen – was succeeded by the adoption of the Sarbanes-Oxley Act (SOX) by the U.S. Congress and the establishment of the Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). This body was set up with the mission to ensure, through the supervision exercised, the protection of the interests of the investors and of the public on the quality of audit services rendered on the market¹. The global context in which presently operate the economic entities determined that the export of this American initiative at the regional and international level to be only a matter of time. Accordingly, little by little, the lead actor of the international regulation in the audit field – the International Federation of Accountants (IFAC) – followed the initiative, being restructured and having established its own supervisory structure.

At regional level, although the European Union (EU), without staying outside the game, had initially a more tempered approach, the impact of the global financial crisis at the end of the decade determined it to accelerate the establishment of a solid surveillance over the profession at the level of member countries². The establishment of the European Group of Auditors' Oversight Bodies (EAOB) was one of the first steps in this direction in order to support efforts aimed at revising the European directive in the field of auditing. The inflammation of the global financial markets during the economic crisis, as well as the appearance of currents of opinion such as *too big to fail* associated with the large

¹ <http://pcaobus.org/Pages/default.aspx>, consulted on September 22, 2015

² http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/relations/10122008_egaob_report_en.pdf, consulted on September 22, 2015

audit firms have raised major concerns at EU level concerning the reliability of the profession, the quality of services and the viability of the audit market (CE, 2010). Thus, in less than six years, the audit directive has undergone significant revisions that have introduced a move of the responsibilities and performance of the supervision of the auditors of public interest entities (PIE) from the professional bodies (PB) to the oversight bodies (OB). At the same time, it should also be noted the intensification of EAOB activities in terms of both number of meetings and scope, but especially in terms of quality, by increasing the pressures for the establishment of a solid, effective and efficient supervision, allowing to ensure a high quality of audit services in the market. Taking into account the current context in Europe in this regard, we believe that the prospects for the establishment of an European body for the supervision of the audit profession, similar to that operating in the banking and financial system supervision at EU level – the European Committee of Auditing Oversight Bodies (CEAOB) – are reasonable enough³.

Having in mind the considerations set out above, our study presents in a case customized at ISA 210 standard level, a transposition at national level of the concepts of quality /suitability and quantity/sufficiency in the application of the requirements of this standard. Whereas the conduct of research involved constant consultations with officials of the Council for Public Oversight of the Accounting Profession from Romania (CSIPPC), and the formal agreement of its conclusions, the study sets out the guidelines for addressing the quality of inspections to be carried out by the above mentioned oversight authority.

The study is structured in six sections, as follows. The first part succinctly presents a literature review relevant to the selected research area. This is followed by a section dedicated to the exposure of research methodology used to conduct the study. The third section brings to the fore the key requirements of ISA 210, in conjunction with addressing the concepts of sufficiency and suitability from CSIPPC perspective. The next section presents a series of inspection objectives and procedures related to ISA 210, followed by

³ [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/\\$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf), consulted on February, 2015

examples of application of inspection procedures in accordance with the inspection objectives in question. Finally, the study ends up pointing up the results and findings of the research undertaken.

Literature review

In the specific literature relevant to the theme of our research we can distinguish a series of studies that show, on the one hand, the role of the oversight bodies in increasing the audit quality and, on the other hand, the qualitative and quantitative aspects essential in securing the high quality of the audit engagement terms.

At EU level, in 2006, Directive 43 established the obligation of member countries to establish bodies for the oversight¹ of the profession, to whom it was allocated, *inter alia*, just ultimate responsibility over the quality inspections that could be performed by the professional bodies². Although this provision represented, at the time, a major change in the audit market of the old continent, and also an alignment to the PCAOB impulse sent at international level, it has impeded the effectiveness of the newly established oversight bodies by the fact that they had been given with only the "knife", and not also the "bread".

Only in 2014 the execution of quality inspections at the PIEs has been moved from the professional bodies to the supervisory authorities, with the adoption of European Directive 56 amending and supplementing European Directive 43³. Settling June 2016 as deadline for transposition of the provisions of the directive into the national legislation of the member countries⁴, it is

¹ The provisions of the Directives 43 and 56 are applicable to those EU members which had not voluntarily established oversight bodies nor performed quality inspections by the time of the directives' adoption.

² Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC (OJ L 157, 9.6.2006)

³ Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council Of 16 April 2014, par. 14-18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>

⁴ By August 2015, Spain was the only EU member which transposed in its national regulations the requirements of the new EU directive, <http://ec.europa.eu/finance/auditing/docs/reform/150826-table-ms-national-measures.pdf>

premature to determine now the impact that this change would produce in the market from the point of view of the quality of the audit. Exception could make countries such as United Kingdom, France, Germany and others, whose systems were already compatible with the requirements of the directives. In their case, the adoption of the European directives imply only minor adjustments in national legislation, mainly to allow the extension of the scope of the inspections carried out by the supervisory bodies (FEE, 2015). For example, according to the report issued by the Financial Reporting Council (FRC, 2015), the quality of the audit market in the UK has continued to improve (67% from 60% in the previous financial year) in the case of companies inspected in 2014-2015.

The research undertaken by Carcello et al. (2011), DeFond (2010), Abernathy et al. (2013), Fuentes et al. (2010) addresses the impact had by the inspections conducted by the oversight body on the audit market. According to them, the companies have dropped over time the auditors who received adverse inspection reports. At the same time, investors have become sensitive to results published in the inspection reports concerning the inspected auditors. At the same time, the inspections also resulted in an exodus of a significant number of small auditors, unable to align the imposed requirements regarding the quality of services provided (Background and Lennox, 2011).

Brandon Gipper et al. (2015) have examined the way in which the PCAOB activities also affect the investors' perception regarding the credibility of the financial reporting or, more specifically, to what extent the introduction of inspections has generated a better response of the equity market to the unexpected earnings announcements. Developed on the basis of certain variables *ex-ante* and *ex-post* the introduction of PCAOB inspections regime on the US market, the study confirms the predictive theory of improving the reliability of financial reporting and attaches a major role to the inspections carried out by the oversight body for this purpose.

However, there are views which hold that the oversight bodies play a limited role in the development of capital markets, namely the enhancement of the credibility of financial reporting (Gunny and Zhang, 2013; Lennox and Pittman, 2010). In a study conducted on a sample covering 49 countries, La Porta et al. (2006) share their research results into two groups according to the degree

of development of the financial markets, pulling noticeably different conclusions for each of them. Thus, in the case of countries with a high level of development of financial markets (measured by the ratio of market capitalization and GDP) the role of oversight bodies in enhancing the credibility is considerably high, while for the other group, located below the average of the ratio under consideration, the results indicate a negligible influence. At the same time, the study shows that the inadequacy of qualified personnel from the oversight bodies from countries below the average can be considered a cause that would explain these differences between the two groups. In any event, the study results underline the reduced likelihood of success of a strategy for the development of financial markets based on public oversight in such countries. Sundgren and Svnastrom (2013) examine the impact of the sanctions applied by the Swedish oversight body on auditors by testing the correlation between the sanction applied on auditors and auditors' salary, the relationship with the audited client and the issued audit reports, respectively. The results of their study indicate that, in the case of auditors engaged in the Big Four firms, the penalties received led to a decline in their wages. However, according to the study, after receiving the penalty, the auditors did not lose their customers and neither was noted an improvement in the quality of the audit report.

As regards recent research related to the terms of the audit engagement, a much narrower range can be noticed, in general the theme being addressed indirectly in the context of studies devoted to the business-risk approach (BRA) audit strategy. Introduced in the international audit practice in the early 2000s, this type of approach of the BRA audit engagement brought a significant mutation in planning the engagement based on a thorough knowledge of the environment and of the business risks associated to the audited client (Curtis and Turley, 2007). In this context, meeting the conditions for increased effectiveness of the audit involves the incorporation of the terms of the engagement of a rationale based on solid evidence collected by auditors concerning the risk assessment of the client's business. Johnstone (2000) examined a sample consisting of 137 audit partners with extensive experience, factors that determine the acceptance of the audit engagement. The results of his research indicate that, on the first place as practice, when accepting the engagements the study subjects used the relationship between the client and associated risks as a mechanism for evaluating the

auditor's risk of losing the engagement. Contrary to expectations, the survey results showed that auditors do not use proactive strategies to adapt to risks (e.g., adjusting the audit fees, planning the necessary samples, etc.) to transform the *unacceptable* clients into *acceptable* clients.

Kerler and Brandon (2010) test the correlation between the terms of the engagement (as variable for measuring the reasoning and client acceptance decision) and the importance of the client, namely the auditor's confidence in management's commitment to assume the responsibilities as provided by ISA 210 as preconditions for auditing. The results of their study indicate that while the importance of the client has no impact on the terms of the engagement, the other variable – auditor's trust in client's management, is positively correlated with the acceptance of the engagement. When agreeing the terms of the engagement and client acceptance terms, maintaining auditor's professional skepticism represent an essential coordinate which determines the quality of the activity provided by auditors. However, professional skepticism remains a difficult concept to define and measure. Hurtt et al. (2013) points out that often it is difficult to determine whether the lack of professional skepticism is the primary cause of audit deficiencies and, if so, which are the factors that lead to the lack of professional skepticism. An acute problem occurs when professional skepticism of the auditors in accepting the engagement is replaced with auditors' trust in the targeted client (Kerler and Killough, 2009). According to a survey conducted empirically by Emby and Davidson (1998), when the terms of the engagement give the client a relatively greater economic power, the auditors are rather inclined to not insist on the conformity/fairness of the disclosures in the financial reporting.

Research methodology

We conducted our study based on a combination of applied research methods. At the same time, it should be pointed out that the study is part of a broader research that encompasses the whole set of auditing standards issued by the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) of the IFAC, the 2014 Edition.

The approach took as a starting point the identification of CSIPPC's specific needs in the context of aligning the national legislation with the requirements of the Directive 56, namely to take charge in the near future of the responsibilities relating to the execution of quality

inspections on the PIE. The rigorous scientific documentation involved the initiation of such research was also doubled by a collection of a pool of information based on open interviews and round tables with the executives of CSIPPC, the members of the Monitoring Department of the CSIPPC and other relevant consultants of this institution, respectively. The information, mainly qualitative, thus collected were then subjected to a process of review and refinement so it can be processed as a set of inspection objectives and procedures attached to the analyzed audit standard (in this case, ISA 210). At the same time, the intention was to ensure greater consistency with the inspection methodology drawn up by the European Audit Inspection Group (EAIG). The results of this processing were again submitted to a series of open debates with the three institutional actors involved, following which the necessary adjustments were made. The final version of the partial results of the research – objectives and inspection procedures attached to the ISA 210 – was then discussed and approved during a meeting of the Technical Committee of the CSIPPC.

ISA 210 from a quality inspection perspective

The provisions of the standard start by establishing two requirements simultaneously conditioning the acceptance and the continuance of the audit engagement: first of all, it's about meeting the audit preconditions and, secondly, about the existence of a mutual agreement between auditor and client concerning the terms of the engagement.

Although ISA 210 clearly specifies what is meant by audit preconditions (use by the client of an acceptable framework for financial reporting and obtain confirmation from the client's management¹ with regard to its responsibilities in relation to the audit), these requirements must be analyzed in their complexity. On the one hand, we refer to the fact that the determination of the degree of acceptability of the financial reporting framework is a matter of auditor's professional reasoning, reasoning that needs to be documented with

sufficient and appropriate audit evidence. In other words, in the engagement files, the inspectors are expected to identify evidence demonstrating the auditor's concern to assess in an appropriate manner the acceptability of the reporting framework used by the audit client (for example, an analysis of the applicable legal framework, examination of the eligibility conditions for selecting a specific reporting framework, etc.). Also, the evidence thus obtained need to be consistent with the conclusion drawn by the auditor based on such evidence (in other words, it is unreasonable for the auditor to conclude that the audit preconditions are satisfied as long as the collected evidence prove that the client uses an inappropriate reporting framework). At the same time, it has to be said that the simple indication in the audit file of the phrase "*based on the professional judgment*", without an appropriate and compelling documentation, is regarded as unacceptable and does not prove the use of professional judgment, respectively auditor's compliance with the requirements of ISA 210.

On the other hand, the characteristics of appropriateness and sufficiency of auditor's documentation in the context of quality inspections have a direct connection with the materiality threshold customized at this level. In other words, how much evidence is sufficient, respectively which evidence is appropriate to justify auditor's judgment? For example, when making the analyses and assessments needed to determine the acceptability of the reporting framework used by the client, it is expected that the auditor takes into consideration all those factors which, by their nature, size or value of an omission, would cause the professional judgment to be different or significantly influenced.

Sensitive issues arise when the reporting framework used by the client is imposed by legislation or specific regulations, although in auditor's view, this does not meet the conditions for being considered as an acceptable framework. The standard allows the auditor to accept such an engagement provided that: (i) the auditor has the consent of the management to make additional disclosures in the financial statements in order to avoid misleading the users, and (ii) in the engagement letter there is clause specifying that the audit report will contain an emphasis of a matter paragraph drawing the attention over the additional disclosures in the financial statements, and (iii) the auditor does not use in the opinion paragraph of the audit report the phrase "*give a true and fair view, in all material aspects*" or "*present*

¹ In this paper, the phrase *client's management* is the equivalent for the *executive management* and, if not involved in governance oversight structures, *those charged with governance*.

fairly” in relation to the audited financial statements. At the same time, when the above conditions are not met but the auditor has the obligation, by law, to accept the engagement, the audit report needs to include an evaluation of the effect of misstatements in the financial statements on the audit report and the engagement letter should contain an appropriate reference to these aspects. Although these provisions are applicable in isolated cases in Romania, it is appropriate, however, to approach them from a quality review perspective. Thus, from the point of view of sufficiency of evidence gathered by an auditor, according to standard requirements, the physical existence is taken into consideration. Referring to the suitability of the evidence provided in this context, during the quality inspection will be examined, for example, the assessment carried out by the auditor with regard to the acceptability of the reporting framework imposed by the law, the identification by the auditor of the irregularities with major effects of distortion of financial statements, reasonableness the disclosures made by the client with regard to a certain issue, the agreement between the results of the evaluations made by the auditor in this specific case and the provisions of the engagement letter and of the audit report, etc.

Regarding the second criterion of the audit preconditions – obtain confirmation from the client’s management regarding the fulfillment of its responsibilities in relation to the audit – this explicitly refers to the quantitative side of audit documentation, i.e., the sufficiency of the evidence in this context. Therefore, the auditor should be able to demonstrate through the existing documentation in the engagement file that he received confirmation from the client’s management regarding its responsibilities related to: (i) the preparation of financial statements; (ii) the internal control attached to the financial reporting process; (iii) providing the auditor unrestricted access to records, documents, records relating to the preparation of the financial statements, to additional information requested by the auditors and to persons within the audited entity, respectively. Often, meeting this precondition is perceived as sufficient if the terms of the engagement set forth the responsibilities referred to above. While, for practical reasons, such an approach is reasonable in the case of new engagements, in the case of recurrent engagements the situation is different. In the latter case, the auditor must provide proof of obtaining audit evidence needed to demonstrate the fulfillment of audit preconditions so as

to allow the continuation of an engagement for each reporting period. At the same time, it should be pointed out that having a date on the audit evidence relating to the fulfillment of audit preconditions prior to the date of the engagement letter demonstrates compliance with the requirements of ISA 210 and reflects a qualitative dimension of the documentation: the relevance of the evidence.

Although it may easily go unobserved, paragraph 7 of the ISA 210 adds a condition to the above relating to the acceptance of the engagement: imposing a limitation to the scope of auditor’s activities prior to acceptance of the engagement, limitation which would lead the auditor to a disclaimer of opinion and whose result cannot be other than refusal of the engagement. It is true that the potential engagements having been declined by the auditor do not make subject to quality inspections given that as no audit was conducted, there is no documentation. The corollary to paragraph 7 of the ISA 210 brings to the fore the auditor’s need to document the absence of limitations imposed on him that would have determined the auditor to decline the proposed engagement. The absence of appropriate documentation in this regard under the pretext that there were no such limitations imposed may not be interpreted as being consistent with the standard requirements and casts a shadow of suspicion over the quality of the engagement. It is therefore expected that the evidence from the audit file, by the nature of the information therein, reveal in a consistent manner, on the one hand, auditor’s freedom of action in the context of the agreed engagement and, on the other hand, a relevant assessment of client’s interference with the auditor’s activities in terms of their impact on the opinion and on engagement acceptance.

Paragraph 10 of the standard prescribes the minimal *mandatory*¹ content of the engagement letter: (i) objective and scope of the audit engagement; (ii) auditor’s responsibilities; (iii) management’s responsibilities; (iv) identification of the applicable financial reporting framework; (v) references to the form and content of any reports that will be issued by the

¹ Unlike the second section of the standard which presents the explanatory and application guidelines, and where a permissive language is used to allow auditors to make professional judgments, in the first part of ISA 210 the language is more authoritative (i.e. the use of *shall* which indicates the obligation to comply with the requirements).

auditor; (vi) a clause relating to the circumstances in which the reports may differ from the expected form and content. In this context, the quality inspections will especially examine the quantitative side of the documentation, by checking the existence of all mandatory clauses in the engagement letter agreed upon by the auditor with the client in question. From a qualitative point of view, it is important that the information supporting the engagement letter – audit evidence built up until that time – to be consistent with the content of the engagement letter.

With regard the recurring audits, the standard stipulates auditors' obligation to assess either the circumstances which would lead to the revision of the initial terms of the engagement, or the need for reiteration of the current terms in the communication with the client. Again, this provision of the standard is translated through the auditor's obligation to document any option chosen from the two, because the lack of required documentation does not justify the achievement of the assessment under discussion and raises questions regarding the compliance with ISA 210 in the case of the engagement concerned. More sensitive issues arise when the auditor is requested to change the terms of the initial engagement. From the audit evidence point of view, firstly, the assessment by the auditor of this request should reveal the reasonableness of client's request and auditor's decision. Secondly, the appearance of a disagreement between the auditor and the client regarding the terms of the engagement which does not change leads to withdrawal of the auditor from the engagement also requires the documentation of auditor's decision, audit evidence that will be examined both in terms of their sufficiency, and especially in terms of their suitability with the circumstances of that particular specific case (for example, the impact of all relevant factors impact has been taken into account? Was the risk of imposing a masked limitation on the on the scope of audit examined? Was the masked intention to avoid the issuance of an unwanted opinion by the client evaluated? The results of these assessments are reasonable and relevant, i.e. in accordance with the auditor's decision? etc.). The agreement to change the terms of the engagement is, obviously, finalized with a new letter of engagement, in which case, in the context of quality inspections, attention will be paid to meeting the requirements regarding the mandatory content of the letter.

Paragraph 21 of the ISA 210 introduces another constraint upon the acceptance of the engagement. Thus, if by of law, the audit report has a prescribed content significantly different from that required by the ISA, the auditor is required to assess the risk of misinforming the users by the audit report, as well as the ability to include additional disclosures in the report intended to eliminate the effect of those misstatements. If additional disclosures do not eliminate misinformation to users, the auditor has the obligation to decline the engagement, except where the law imposes the acceptance. In this last case, the auditor does not have permission to use the phrase relating to the manner of performing the audit in accordance with international standards on auditing. For audit engagements accepted in such circumstances (again, isolated cases for Romania), auditor's documentation must include audit evidence attesting to the evaluations required under paragraph 21 of ISA 210 and to base the auditor's decision. At the same time, during the quality inspections, the consistency between auditor's decision and the content of the audit report is checked.

Inspections objectives and procedures circumscribed to ISA 210

Based on research we conducted for ISA 210, 19 inspection objectives have been developed, each objective having attached one or several inspection procedures, as applicable. Given the limited space dedicated to this article, we only present part of them, without following a specific order but just by way of example, to allow shaping a clearer image with regard to the approach of the local oversight body on the quality inspections in the context of ISA 210. At the same time, in our examples we describe for the selected procedures both the instructions for application and the information to be accessed during quality inspections.

Objective 1: Assess the appropriateness and sufficiency of audit documentation regarding the acceptability of the financial reporting framework

Procedure: Inspect the auditor's documentation concerning the determination of the acceptability of the financial reporting framework.

Instructions:

Understand auditor's analysis concerning the acceptability the financial reporting framework **by**:

- Examining the documentation in which the auditor reviewed the acceptability of the financial reporting framework applicable to the client, including by taking into account the size criteria of the company or group, laid down in the national regulations relating to the financial reporting and which regulates the audit of the financial statements of the entity;
- Discussing (with the auditor) the relevant factors considered by the auditor in assessing the adequacy of the financial reporting framework (at least: the nature of the entity, field of activity, governance, Memorandum of Association, applicable legislation, applicable regulations, nature of financial statements – full set or abbreviated set, the purpose of the financial statements, identification of target users, accounting policies analysis)
- Consistency checks - the date of the engagement letter is correlated with the date of the documentation on the assessment concerning the adequacy of the financial reporting framework.

Source of information:

- The documentation indicating the applicable financial reporting framework (including relevant legislation and financial statements of the previous year);
- The documentation in which the auditor reviewed the acceptability of financial reporting framework applicable to the client;
- The engagement letter (the official document, signed by the parties involved).

Objective 2: Assess the sufficiency and adequacy of the documentation relating to the analysis of the engagement acceptance conditions (as referred to in paragraph 19), where financial reporting framework is unacceptable, but imposed by legislation

Procedure: Inspect the auditor's documentation with regard to the analysis of the engagement acceptance conditions.

Instructions:

Assess the adequacy of auditor's documentation of the analysis of the engagement acceptance conditions **by**:

- Identification of the engagement acceptance conditions

Procedure: Inspect the auditor's documentation with regard to the compliance with the conditions set out in paragraph 19.

Instructions:

Assess the adequacy of auditor's documentation with regard to the compliance with the conditions set out in paragraph 19 **by**:

- Checking the existence of management agreement with respect to the provision of additional information in the financial statements;
- Checking the documentation of the need of introducing an emphasis of a matter paragraph in the audit report;
- Checking the legal requirements regarding the use of the phrase "give a fair view, in all material aspects" or "give a true and fair view " and the suitability of the use of the phrase "the audit was conducted in accordance with the ISAs";
- Inspecting the existence of the above-mentioned elements in the engagement letter (recommended, but not required);
- Checking the existence of emphasis of a matter paragraph in the audit report (if applicable);
- Checking the use of the phrase "give a fair view, in all material aspects" or "give a true and fair view " and of the phrase "the audit was conducted in accordance with the ISA" in the audit report (if applicable);
- Consistency check - the engagement letter (the official document, signed by the parties involved), audit files, and audit report.

Source of information:

- The documentation in which the auditor has examined the conditions for acceptance of the engagement
- The documentation indicating the applicable regulations (including relevant legislation);
- The documentation in which the auditor has reviewed the compliance with the conditions stipulated in paragraph 19;
- The audit report (official document).

Objective 3: Assess the sufficiency and adequacy of the documentation concerning the effect of misstatement of financial statements on the audit report and the engagement letter, where (i) the financial reporting framework is unacceptable and (ii) the acceptance of the engagement is required by law, and (iii) the provisions of paragraph 19 are not met

Procedure: Inspect the auditor's documentation relating to the effect of misstatement of the financial statements over the audit report and the engagement letter.

Instructions:

Assess the adequacy of the documentation by the auditor of the effect of misstatement of the financial reports over the audit report and the engagement letter **by:**

- Checking the reasonableness of the analysis on the effect of misstatement of the financial statements over the audit report;
- Checking the inclusion of necessary clauses in the terms of the engagement;
- Checking the suitability of the clauses included in the terms of the engagement;
- Checking the appropriateness of auditor's analysis concerning the effect of misstatement of the financial statements over the audit report;
- Inspection of the suitability of the terminology used in the audit report as a result of the misstatement of financial statements.

Source of information:

- The document in which the auditor examined the effect of misstatement of financial statements over the audit report and the engagement letter;
- The engagement letter (the official document, signed by the parties involved).
- The audit report (official document).

As it can be noticed, in the opinion of the oversight body, the quality inspections will cover not only a purely quantitative examination – the existence of the documentation required by the standards of audit for the engagement files – but also a qualitative approach, aimed at the adequacy, appropriateness, relevance and reliability of the audit documentation. The concepts of sufficiency and suitability, borrowed from the international audit standards, represent the keystone of quality inspections to be conducted by the oversight body. As the audit evidence collected by auditors must fulfill the two characteristics connected by a conjunction, the quality inspections may not work unfavorably to the other as long as an emphasis on the increase of the

quality of audit services is pursued. It should be stressed that the intention is to gradually apply such an approach, allowing the auditors to get used over time to the new quality requirements of the services rendered.

Examples of application of inspection procedures

In this section of our study we illustrate through examples the manner in which a set of procedures attached to inspection objectives related to ISA 210 is applied, in the context of a quality inspection.

Example 1 – Objective: Evaluate the adequacy of the appropriateness of the audit documentation in case of identifying the existence of certain conflicting provisions between the financial reporting framework and other applicable regulations.

Hypothesis: The entity whose financial statements have been audited is a trading company, having its business in the field of provision of services; the company should prepare the financial statements according to MPFO 1802/2014. Considering the fact that the regulations approved by MPFO 1802/2014 are in accordance with the Directive no. 34/2013 – a reference act for bookkeeping and the preparation of the annual financial statements, as well as the lack of other relevant national regulations in the field, the auditor concluded that MPFO 1802/2014 is an acceptable general financial reporting framework.

Source of information:

- Auditor's documentation on the identification of the existence of conflicting provisions between the financial reporting framework used by the client and other applicable legislation (paragraph 18 of the ISA 210): *Has not been prepared by the auditor*

Findings:

From the analysis carried out by the inspection team on the provisions of MPFO no. 1802/2014¹ compared to the opposable rules concerning the financial reporting framework IAS-IFRS², as well as ISAs, it was noted the existence of certain conflicting provisions, showed in **Table 1**.

¹ MPFO – the acronym for the Order issued by the Minister of Public Finances

² IAS – the acronym for International Accounting Standard; IFRS – acronym for International Financial Reporting Standard

Table 1. Conflicting provisions identified between the financial reporting frameworks MPFO 1802/2014 and IAS-IFRS

MPFO 1802/2014 framework	IAS-IFRS framework
<p><u>1. Point 96</u> (1) Acquisition cost or production cost of stocks of the same category and of all fungible items shall be calculated by applying one of the following methods: a) the weighted average cost method (WAC); b) first in-first out method (FIFO); c) last in-first out method (LIFO)</p>	<p>1. IAS 2 "Stocks" – Paragraph 25 The cost of stocks must be determined using: -formula FIFO (first in-first out) or -WAC (weighted average cost method). The standard does not allow the use of the LIFO formula, for the determination of cost of inventories. <u>Finding</u> LIFO method has an impact on the profit and loss account (see Annex N₁¹)</p>
<p><u>2. Point 68 (1)</u> Correction of errors related to previous financial years does not lead to the modification of the financial statements of those years. (2) In the case of errors relating to previous financial years, their correction does not involve the adjustment of comparative information presented in the financial statements.</p>	<p><u>2. IAS 8 "Accounting policies, changes in accounting estimates and errors"-paragraph 43</u> An error of the previous period will be corrected by retroactive restatement, except for the case where it is impossible to determine either the period-specific effects, or the cumulative effect of the error. MPFO 1802/2014 does not compel the entity to restate the prior year financial statements, even to account for errors in the current exercise (see section 1.1 (d)). <u>Finding:</u> The auditor did not ask for the restatement of the prior year financial statements for reversal of invoices issued during that year, not being compelled to do so by MPFO no. 1802/2014.</p>
<p><u>3. Item 238</u> (2) Depreciation of fixed assets is calculated starting with the month following the commissioning and until full recovery of their value.</p>	<p><u>3. IAS 16 "Tangible assets"-paragraph 55</u> Depreciation of an asset starts when it is available for use, i.e. when it is in the location and condition necessary for its operation in the manner desired by management. <u>Finding:</u> Tangible assets that don't require assembly work (e.g.: automobile, computers) are available from the date of purchase/invoice, the period of 1-30 days delay having impact on the profit and loss account (see Annex N₂)</p>
<p><u>4. Point 240 (1)</u> Entities depreciate tangible assets by using one of the following depreciation methods: a) straight-line depreciation, b) declining-balance depreciation, c) accelerated depreciation, d) depreciation calculated per unit of product or service, when the nature of the asset justifies the use of such depreciation method. It should be noted that "the accelerated depreciation method is less used for accounting purposes".</p>	<p><u>4. IAS 16 "Tangible assets"-Paragraph 62</u> Depreciation methods for systematic allocation of the depreciable value of an asset on its duration of use include: -Straight-line method; -The method of diminishing the balance; -The method of production units. <u>Finding:</u> MPFO no. 1802/2014 continues to recommend the accelerated depreciation method, which consists in the inclusion, in the first year of operation, in the operating costs of a depreciation of up to 50% of the initial value of the asset. Depreciation for the following years is calculated on the net value, using the, straight-line method, by reference to the number of years of use left.</p>
<p><u>5. Point 563 (4)</u> "The statutory Auditor or the audit firm: a) expresses an opinion with regard to: (i) the consistency of administrators' report with the financial statements for the same financial year; and (ii) the preparation of the administrators' report in accordance with the applicable legal requirements; b) states if, based on his knowledge and of the understanding gained during the course of the audit with respect to the entity and its environment, he/she has identified significant misstated information presented in the administrators' report, indicating the nature of such misstated information".</p>	<p>5. IAS1 "Presentation of financial statements"-paragraph 9: Many entities prepare, in addition to the financial statements, a financial analysis performed by the management, which describes and explains the main features of the performance and financial position of the entity and the main uncertainty the management is confronted with. The reports and analysis presented outside the financial statements are outside the scope of IFRS. <i>ISA 700 "Forming an opinion and reporting on financial statements"- Point 38 "Other presentation responsibilities"</i> If the auditor addresses other reporting responsibilities than those concerning the financial statements, which are additional to auditor's responsibility, according to ISAs to report on the financial statements, these other reporting responsibilities should be addressed in a separate section, whose title will be "Report on other legal and regulatory provisions".</p>

¹ The annexes are counted as an example from N₁ - N_n to illustrate other working papers and references prepared by the inspectors during the quality inspections (i.e. in this context a reference is made to an annex where inspectors calculated the impact of the use of LIFO over the profit and loss account).

Findings:

- The auditor did not identify the existence of conflicting provisions between the financial reporting framework used by the client and other applicable regulations, which require the adoption of measures for the settlement.
- On the occasion of the quality inspection, the conflicting aspects outlined above have been found, as follows:
 - Determination of cost of stocks using the LIFO method, not allowed by IAS 2 "Stocks";
 - Correction of errors without restating the comparative information presented in the financial statements, treatment not allowed by IAS 8 "Accounting policies, changes in accounting estimates and errors";
 - Calculation of depreciation of tangible assets starting with month following to its set to function and not when available for use, in accordance with IAS 16 "Tangible assets";
 - Maintaining the application of accelerated depreciation method that is not provided by IAS 16;
 - Request on the part of auditors of an opinion and a statement regarding the administrators' report, outside the scope of IFRS (IAS1) and ISA 700.
- If the conflicting aspects mentioned in the particular circumstances of this example are taken into consideration, it would result that MPFO no. 1802/2014 represents rather a compliance financial reporting framework, and not a general acceptable financial reporting framework (a true and fair framework).

Example 2 – Objective: Evaluation of the sufficiency and adequacy of the documentation relating to the need to change or not the auditor's opinion, in the case of unsettled conflicting provisions referred to in paragraph 18 of ISA 210

Source of information:

- The documentation showing the auditor's analysis concerning impossibility to settle the conflicting provisions between the financial reporting

framework and other applicable legislation: *It was not prepared by the auditor*

- The documentation indicating auditor's analysis concerning the need to change or not the audit opinion: *It was not prepared by the auditor*
- Auditor's report (official document)

Findings:

In the working file of the engagement no documents or working papers have been identified having as object the documentation by the auditor of the impossibility to settle the conflicting provisions between the financial reporting framework and other applicable legislation; the auditor has not reported such aspects, he just assumed that MPFO no. 1802/2014 is an acceptable financial reporting framework, namely a fair view presentation framework.

Also, the auditor has not disclosed any of its reasons concerning the impossibility of solving these conflicting provisions and, consequently, was not possible to assess, during the quality inspection, the reasonableness of any possible motivations.

In the working file of the engagement no documents or working papers have been identified, having as object the documentation by the auditor of the need to change or not the audit opinion. Therefore, the inspection team could not assess the reasonableness of any possible motivations.

In the working file of the engagement no documents or working papers have been identified having as object the documentation by the auditor of the application of the procedures described in paragraph 18 of ISA 210, according to which the auditor should discuss with the members of the management the conflicts identified between the financial reporting standards and the legal requirements and determine whether: (a) additional requirements can be met through additional disclosures in the financial statements or (b) the description of the applicable financial reporting framework in the financial statements may be modified as such. Otherwise, the auditor must modify the audit opinion in accordance with ISA 705 "Amendments to the independent auditor's opinion".

The auditor has not presented in the engagement letter the need to modify its opinion. Independent auditor's report, attached to the audit file for that year, includes an unqualified opinion.

Example 3 – Objective: Evaluation of the sufficiency and adequacy of the documentation relating to the consideration of factors that might have caused the non-acceptance of the engagement.

Source of information:

- The documentation showing the auditor's analysis concerning the consideration of the factors that might have determined the non-acceptance of the engagement;
- The correspondence with the audited client;
- The engagement letter (official document, signed by the parties involved).

Findings:

The inspection of auditor's documentation concerning the consideration of factors that might have caused the non-acceptance of the engagement is carried out through evaluation of the reasonableness of the findings relating to the consideration of factors that might have determined the non-acceptance of the engagement, such as:

a) *The limitation of the audit scope in the draft engagement letter*

Following the inspection of auditor's documentation concerning the consideration of the factors that might have determined the non-acceptance of the engagement, the conclusion was that there was an attempt to limit the scope of the audit, which was settled in accordance with ISA 210. Thus, on the occasion of the discussions held on the draft engagement letter, the management informed the auditor that it is not necessary to ask for confirmation of balances of transactions with foreign partners, as required by the ISA 505 *External confirmations*. The auditor considered that the limitation would trigger a disclaimer of opinion and, as a result, the auditor would have to decline the engagement, in accordance with paragraph 7 of the ISA 210, and to inform the management accordingly. In reply, as the audit documentation shows, the client has dropped out the constraints.

b) *Not meeting the preliminary conditions of an audit:*

i. *Unacceptable financial reporting framework:*

The auditor did not identify the existence of conflicting provisions between the financial reporting framework and other applicable regulations, which require the adoption of settlement measures. The auditor just assumed that the financial reporting framework set by

the MPFO no. 1802/2014 is an acceptable framework. If the conflicting provisions indicated in our first example are taken into consideration, the conclusion would be that MPFO no. 1802/2014 represents rather a financial reporting framework imposed by the law than a general acceptable financial reporting framework. Under these circumstances, the auditor would be expected to proceed according to the requirements of paragraph 19 of the ISA 210, as follows:

- The management should accept additional disclosures in the notes to the financial statements in order to avoid misleading the users;
- In the terms of the engagement letter should be admitted that:
 - The audit report concerning the financial statements will have incorporated an emphasis of a matter paragraph that draws the attention of users to the additional disclosures in accordance with ISA 706
 - Auditor's opinion regarding the financial statements should not include expressions regarding "fair presentation"
- Auditor's opinion should be formulated as in the case of a compliance framework of compliance, according to the model no. 2 attached to ISA 700, respectively: *"In our opinion, the financial statements of the entity ABC for the year ending 31 December 2015 are prepared, in all material aspects, in accordance with MPFO no. 1802/2014"*
- ii. *Management's disagreement on the responsibilities*

According to the requirements of paragraph 8 of ISA 210, management's disagreement over its responsibilities related to the audit gives the auditor the reason to decline the audit engagement. In a first instance, the management has expressed a desire to no longer include in the terms of engagement its responsibilities related to audit, as they were stated in the general financial reporting framework MPFO no. 1802/2014. On these grounds, the auditor has informed the management that, in the absence of agreement for taking the responsibility, it is inappropriate for the auditor to accept the audit engagement, given the fact that he will not be able to obtain appropriate audit evidence. Consequently, as the auditor's evidence show, the client issued an agreement explicitly acknowledging the management responsibility related to the audit.

Example 4 – Objective: Assessment of suitability and sufficiency of audit documentation relating to the determination of acceptable financial reporting framework when this is not imposed by law or by a generally recognized regulatory body.

The entity's subsidiary from the Republic of Moldova uses a financial reporting framework recommended by local regulations and not by a generally recognized regulatory body. Following the inspection, the conclusion was that the requirements set out in paragraph A10 from ISA 210 is not applicable in the analyzed case because, from the calculation set out in annex N₃ concerning the size of the group at the end of the current year, according to MPFO no. 1802/2014, the conclusion was that this falls into the category of small group, consequently, being exempted from the obligation to prepare consolidated financial statements to be submitted to audit. By way of illustration, we show what would be the procedures applied in the event of consolidation of the financial statements of the two entities.

Source of information:

- Documentation indicating the applicable financial reporting framework;
- Documentation in which the auditor has examined the conditions of acceptance of the engagement;
- Documentation in which the auditor reviewed the acceptability of client's financial reporting framework;
- The engagement letter (official document, signed by the parties involved).

Findings:

For the understanding of auditor's analysis regarding the acceptability of the financial reporting framework in the case of the consolidated foreign subsidiary at group level from Romania, a discussion should be made on the relevant factors considered when assessing the appropriateness of the financial reporting framework (e.g. Table 2).

Table 2. Issues considered in the evaluation of the acceptability of the financial reporting framework at a foreign subsidiary

References	Status of the situation
Jurisdiction where the audit client operates	Republic of Moldova, Romania.
Nature of the entity	Limited liability company, private capital;
Field of activity	Accounting and financial services;
Type of governance	One-tier system; Governing body: Board of Administration;
Article of association	Statute approved by General Shareholders Meeting
Applicable legislation	National accounting regulations applicable in Republic of Moldova (accounting convention) Law no. 845/03 01 1992 on entrepreneurship and enterprises; Law no. 1134/02 04 1997 on share companies; Law no. 135/04 06 2007 on limited liability companies; Civil Code no. 1107-06 06 2002.
Nature of the financial statements	Full set of financial statements for general purpose (five components): - Financial Report; - Balance sheet; - Profit & loss account; - Statement of changes in equity; - Cash flow statement
Objective of the financial statements	Presentation of the resources and liabilities of the entity at a given time in accordance with applicable accounting convention
Identification of target users	General Shareholders Meeting
Analysis of accounting policies	The auditor was not presented the accounting policies applied by the foreign subsidiary

With the view of meeting the criteria for consolidation of the financial statements for the following years which would be subject to an audit, the following recommendations could be made on the occasion of the quality assurance inspection:

- a) Documenting the examination of the accounting convention used by the subsidiary in the preparation of the financial statements, as indicated in Annex 2 and paragraph A10 of ISA 210, respectively:
 - Relevance of the information provided by the entity's financial statements for that type of entity and for the purpose of the financial statements;
 - Completeness, meaning including all transactions, events, account balances and documents that might affect the conclusions based on the financial statements;
 - Reliability of the information provided by the financial statements, in the sense that they:
 - Reflect both the legal form of transactions and events, as well as their economic substance;
 - Have as result reasonable and consistent evaluations, measurements, presentations, and disclosures when used in similar circumstances.
 - Neutrality, contributing to presentation of unbiased information in the financial statements;
 - Intelligibility of the information provided by the financial statements, their clear and comprehensive nature, meaning that they did not make subject to interpretations which significantly differ from one another.
- b) Comparison of the accounting convention with the requirements of an existing reporting framework, considered to be acceptable, for example with MPFO no. 1802/2014, used by the parent company, or IAS-IFRS;
- c) Identification of the differences between the accounting convention and the financial reporting framework examined by comparison, analysis of the rationale for these differences and the conclusion if the application of the accounting convention might result in misleading financial statements;
- d) Completing, if possible, of the engagement letter, with the results of the evaluation documentation concerning the suitability of financial reporting framework, for recurring audits;

- e) Correlation of the date of preparation of the engagement letter with the date of the documentation on the assessment of suitability of the financial reporting framework.

Results and conclusions of the study

The full results of the research include a much larger area than we've been allowed to illustrate in this paper, for reasons of space. However, in the future, they will be the subject of a publication to be made available to all members of the profession so that, through their dissemination in advance, unpleasant surprises be avoided, a practice that became *almost traditional* on the local market. It is appropriate to underline that, on the basis of the research carried out two major conclusions are to be mentioned.

First of all, as pointed out in the previous sections, the audit in the world is evolving at least from the standpoint of the effort to ensure a quality of services at a minimum acceptable level. Whether we agree or not with the changes ahead of us, the direction in which Europe is heading cannot be either altered or ignored. As a member of the EU, Romania does not have the luxury of sitting on the sidelines. What can be done, however, is to anticipate the change that gives time for accommodation, for reflection, for refining and adaptation, so the shocks are absorbed as easily as possible. Thus, the transfer concerning the responsibility for carrying out the quality inspections on PIEs from the professional bodies to the oversight bodies is not a decision, an invention or a fad of the CSIPPC. This transfer is a result of the international trends and in compliance with the European law. The refusal to accept an obvious reality does not render any advantages either to the profession, or to Romania.

Secondly, we are talking about a change of the approach of the quality inspections to be carried out at PIEs by the CSIPPC once the above transfer is completed. We pointed out in our study that ensuring the growth of quality of audit services cannot be achieved with half-measure. Both the sufficiency and the appropriateness of audit documentation represent, for the oversight body, the key coordinates for conducting the quality inspections. As shown in one of the previous sections, this vision will be implemented gradually so as to provide the auditors with some room for adjustment. It

should be pointed out that the gradual implementation may not be translated by a trade-off between the two coordinates. It rather implies the reporting of irregularities as an initial step, followed by their sanctioning at a later stage, depending on the severity.

There are many challenges on the horizon both for the profession and all the actors involved in the process. It is certain that these challenges can become equally new

opportunities for those having the force to accept and to cope with the change. The oversight body, aware of the difficult mission ahead, concentrates its efforts in this direction. This study is part of the efforts to make its policies and procedures more transparent, to publicize its vision among the members of the profession, all these serving its strategic objective of increasing the quality of audit services in Romania.

References

1. Abernathy, J.L., Barnes, M., and Stefaniak, C. (2013), *A summary of 10 years of PCAOB research: What have we learned?*, Journal of Accounting Literature 32, 30-60.
2. Carcello, Joseph V.; Hollingsworth, Carl; Mastrolia, Stacy A. (2011), *The effect of PCAOB inspections on Big 4 audit quality*, Research in Accounting Regulation, Volume 23, Issue 2, October 2011, p. 85-96
3. Curtis, E., Turley, S. (2007), *The business risk audit – A longitudinal case study of an audit engagement*, Accounting, Organizations and Society, 32 (2007) 439-461
4. De Fuentes, C., M. Illueca, and M. Cousuelo Pucheta-Martinez, M. (2010), *Disciplinary sanctions and audit quality: Empirical evidence from an external oversight system*, Working paper, Universitat de Valencia, <http://www.econ.upf.edu/docs/seminars/illueca.pdf>
5. DeFond, M.L. and Lennox, C.S. (2011), *The effect of SOX on small auditor exits and audit quality*, Journal of Accounting and Economics 52, 21-40.
6. DeFond, Mark L. (2010), *How should the auditors be audited? Comparing the PCAOB Inspections with the AICPA Peer Reviews*, Journal of Accounting and Economics, Volume 49, Issues 1–2, February 2010, pp. 104-108
7. Emby, Craig; Davidson, Ronald A. (1998), *The effects of engagement factors on auditor independence: Canadian evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation Volume 7, Issue 2, 1998, pp. 163–179
8. Gipper, Brandon; Leuz, Christian and Maffett, Mark (2015), *Public Audit Oversight and Reporting Credibility: Evidence from the PCAOB Inspection Regime*, NBER Working Paper No. 21530 September 2015, <http://www.nber.org/papers/w21530.pdf>,
9. Gunny, Katherine A.; Zhang, Tracey Chunqi (2013), *PCAOB inspection reports and audit quality*, Journal of Accounting and Public Policy, Volume 32, Issue 2, March-April 2013, pp. 136-160, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2012.11.002>, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278425412000968>
10. Hurtt, R. Kathy; Brown-Liburd, Helen; Earley, Christine E. and Krishnamoorthy, Ganesh (2013), *Research on Auditor Professional Skepticism: Literature Synthesis and Opportunities for Future Research*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory: 2013, Vol. 32, No. Supplement 1, pp. 45-97
11. Johnstone, Karla M. (2000), *Client-Acceptance Decisions: Simultaneous Effects of Client Business Risk, Audit Risk, Auditor Business Risk, and Risk Adaptation*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory: March 2000, Vol. 19, No. 1, pp. 1-25.
12. Kerler III, William A.; Killough, Larry N. (2009), *The Effects of Satisfaction with a Client's Management During a Prior Audit Engagement, Trust, and Moral Reasoning on Auditors' Perceived Risk of Management Fraud*, Journal of Business Ethics, March 2009, Volume 85, Issue 2, pp 109-136
13. Kerler, William A.; Brandon, Duane M. (2010), *The effects of trust, client importance, and goal commitment on auditors' acceptance of client-preferred methods*, Advances in Accounting, Volume 26, Issue 2, December 2010, pp. 246-258
14. La Porta, R., Lopez-De_Silanes, F., and Shleifer, A. (2006), *What Works in Securities Laws?*, Journal of Finance 61-1, pp. 1-32, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6261.2006.00828.x/pdf>

15. Lennox, C. and Pittman, J. (2010), *Auditing the auditors: Evidence on the recent reforms to the external monitoring of audit firms*, Journal of Accounting and Economics 49, 84-103.
16. Sundgren, Stefan; Svanström, Tobias (2013), *The Effectiveness of the Public Oversight of Auditors - Evidence of the Effects of Disciplinary Sanctions on Auditors' Reporting, Client Portfolios and Salaries*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2408915
17. Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC, OJ L 157, 9.6.2006
18. Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014, par. 14-18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>
19. EC (2010), European Commission, Brussels, 13.10.2010 COM (2010) 561 Final Green Paper Audit Policy: Lessons from the Crisis, http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/green_paper_audit_en.pdf
20. FEE (2015), *Survey: Organisation of the public oversight of the audit profession in 23 European countries*, September 2015, http://www.fee.be/images/1506_Public_Oversight_Survey_third_publication.pdf
21. FRC (2015), *Audit Quality Inspections - Annual Report 2014/15*, <https://www.frc.org.uk/News-and-Events/FRC-Press/Press/2015/May/FRC-publishes-Audit-Quality-Inspections-Annual-Rep.aspx>
22. IAASB-IFAC, *ISA 2014. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*, Part I, www.ifac.org
23. Minister of Public Finances, *Ordin nr. 1802 din 29 decembrie 2014 - Partea I pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate*, published in Monitorul Oficial no. 963 from 30 December 2014
24. http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/relations/10122008_egaob_report_en.pdf
25. <http://pcaobus.org/Pages/default.aspx>
26. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/\\$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_European_Union_audit_legislation/$FILE/EY-pov-european-union-audit-legislation-april-2014.pdf)

Study on Investor Relations of Companies Applying the Principles of Corporate Governance in Romania

Univ. Lecturer Ciprian APOSTOL, Ph. D.,
Faculty of Economics and Business Administration,
"Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania,
e-mail: ciprian.apostol@uaic.ro

Abstract

The phenomenon known as "the new economy" led to multiple changes in recent decades and "drafted" a new reality where the old lifestyle and technical way for industrial production do not find their place.

Microeconomic objective of the "new economy" is to maximize the global performance of companies. To achieve this, the adoption and compliance with the corporate governance principles is central activity of any company.

Emphasizing of globalization phenomenon at the same time with increased competition on international markets has led to many changes in the economic-financial activity of companies worldwide and attracting new investors and strengthening relationships with existing ones is a major concern for corporate governance.

The aim of the research is to analyze the investor relations of companies listed on the Bucharest Stock Exchange and which apply the principles of corporate governance. The method used in author's approach is the nonparticipating observation by recording certain information reported in the "Comply or Explain" Statement by each company in the sample selected, respectively listed companies on categories I, II and III. The study was conducted for the period 2011-2013.

Keywords: corporate governance, investor relation, "Comply or Explain" Statement

JEL Classification: G30, G32, G34, M42, M48

1. Introduction

The last decades of economic and financial development is characterized by an accentuated evolution of a new phenomenon known as the "new economy", which aims to maximize global performance of companies.

Attracting new investors and enhancing relationships with existing ones have become one of the main concerns for management of companies in the context of the internationalization of capital markets, following the increasing globalization. Multiple changes and also fastest in the economic-financial activity of companies around the world have led to the need to implement corporate governance principles, which are nothing but supporting pillar of the "new economy".

With the integration into the European Union, Romania pursues the basic objective of economic and social convergence with developed countries. To achieve this it is necessary to attract new investors on the Romanian market and this requires among other things, the existence of good corporate governance and a quality audit to ensure financial disclosure in companies.

2. Literature review

Investor Relations has been, is and will be a major concern for any company and therefore is given a special attention in the corporate governance principles issued. Moreover, a series of definitions of the concept of corporate governance emphasizes this idea:

- Management and control system that best reconciles the efficacy of management with protection of shareholders' interests (Cadbury, 1992);
- The way the investors shall ensure that they will receive the benefits from the investment made (Shleifer *et al.*, 1997);
- Management of the whole system of relations between the board, management, shareholders and other stakeholders (Stancu *et al.*, 2006);
- Framework for the management of an organization that focuses on the relationship between internal and external stakeholders (Nistor *et al.*, 2014).

Thus, we can conclude that, in fact, corporate governance implies a certain organization of control elements that operate together to regulate the relationship between all those with an interest in the company and, especially, investor relations, issues addressed in other studies (Dicu, 2011; Grosu *et al.*, 2011 etc.).

3. Research methodology

The aim of the research is the analysis of the degree of implementation of corporate governance policies regarding the investor relations by companies listed on the Bucharest Stock Exchange.

The method used for the study is the **non-participating observation** by taking information reported in the "Comply or Explain" Statement.

It was considered relevant to our approach **analyzed period** between the years 2011 - 2013 because preparation of the "Comply or Explain" Statement was sought from the financial year 2010 and for financial year 2014 is no longer required to be reported according to the new Corporate Governance Code proposed by Bucharest Stock Exchange, which is in the public debate.

Data source is the public information provided by companies, either on its website or posted on the website of the Bucharest Stock Exchange.

The sample of companies analyzed consists of listed and quoted on the categories I, II and III, being removed companies in category "unlisted", because they are less likely to respect the provisions the Bucharest Stock Exchange and, therefore, there is a high probability not to draw "Comply or Explain" Statement.

4. Analysis on compliance of the principles of corporate governance regarding investor relations

For the study, we have used a series of information related to the researched field from the "Comply or Explain" Statement, namely (Achim, 2013):

1. Does the Company abide by the rights of financial instruments holders, providing them with equal treatment and submitting to approval any modification of the rights in the special meetings of such holders?
2. Does the Company publish on the website details of the General Meeting of Shareholders:
 - a) The General Meeting of Shareholders convening notice?
 - b) Materials/documents related to the agenda, as well as any information on the agenda?
 - c) Special power of attorney forms?

3. Has the Company prepared and proposed to the General Meeting of Shareholders procedures for a proper and efficient performance of the General Meeting of Shareholders meetings without any damage to the right of any shareholder to express its free opinion on the debated topics?
4. Does the Company publish on its website details of the shareholders' rights as well as rules and procedures for attendance at the General Meeting of Shareholders?
5. Does the Company inform in due time (immediately after the General Meeting of Shareholders meetings) all shareholders by means of the special section of its own website:
 - a) On the resolutions made within the General Meeting of Shareholders?

- b) On the detailed result of the vote?
6. Does the Company publish in a special section of its own website that is easy identifiable and accessible current reports/announcements?
7. Is there within the Company a special department/person dedicated to investor relations?

At each of the listed questions can get answers YES or NO. For negative responses is completes the column *If NOT, please EXPLAIN*. For every YES answer is given 1 point and for each answered NO, 0 points.

In the conducted study, the score was calculated per question, cumulated at the level of the sample of companies analyzed, and the results were summarized in **Table 1**.

Table 1. The adoption of corporate governance principles relating to domain *Investor Relations*

Year	Investor Relations			
	Questions	Scores achieved	Maximum score	Level of adopting Corporate Governance principles (%)
2011	Question 1:	61	62	98.39
	Question 2. a):	62	62	100.00
	Question 2. b):	62	62	100.00
	Question 2. c):	62	62	100.00
	Question 3:	50	62	80.65
	Question 4:	56	62	90.32
	Question 5. a):	61	62	98.39
	Question 5. b):	60	62	96.77
	Question 6:	62	62	100.00
	Question 7:	59	62	95.16
	Total:	595	620	95.97
2012	Question 1:	69	69	100.00
	Question 2. a):	69	69	100.00
	Question 2. b):	69	69	100.00
	Question 2. c):	69	69	100.00
	Question 3:	52	69	75.36
	Question 4:	58	69	84.06
	Question 5. a):	69	69	100.00
	Question 5. b):	65	69	94.20
	Question 6:	69	69	100.00
	Question 7:	67	69	97.10
	Total:	656	690	95.07
2013	Question 1:	74	74	100.00
	Question 2. a):	74	74	100.00
	Question 2. b):	74	74	100.00
	Question 2. c):	74	74	100.00
	Question 3:	57	74	77.03
	Question 4:	65	74	87.84
	Question 5. a):	74	74	100.00
	Question 5. b):	71	74	95.95
	Question 6:	74	74	100.00
	Question 7:	71	74	95.95
	Total:	708	740	95.68

Source: Own adjustment

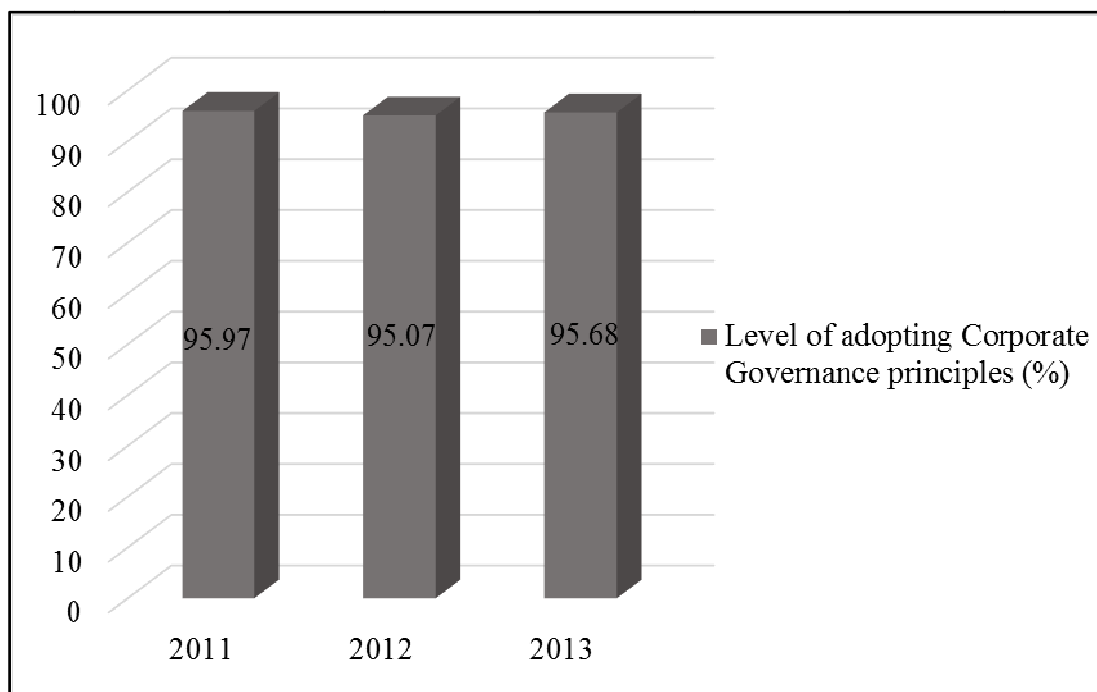
A first observation that can be made based on the data in the table refers to the increasing number of companies that have implemented corporate governance policies, namely 62 companies in 2011, 69 in 2012 (an increase of 11.29%), and 74 in 2013 (an increase of 7.25% compared to 2012), reflecting the increasing interest in efficient governance.

The degree of adoption of corporate governance principles on investor relations are significant values and

approximately equal in the analyzed period, respectively 95.97% in 2011, 95.07% in 2012 (a slight decrease compared with 0.94% of 2011) and 95.68% in 2013 (an increase of 0.64% compared to 2012), a percentage that exceeds the European Union average of 93%. (European Commission, 2009)

Figure 1 shows the schematic uptake of corporate governance principles related to *investor relations* domain.

Figure 1. The adoption of corporate governance principles in relation to investors

Source: Own adjustment

With one exception (SC ARTEGO SA, Targu Jiu) in 2011, all other companies said they respect the rights of holders of financial instruments.

All companies analyzed published on its website details of the conduct of the General Meeting of Shareholders. Smallest degree of adopting the principles of corporate governance are recorded for in chapter developing procedures for the purposes of the General Meeting of Shareholders, so not violated the right of free expression of any shareholder. Thus, 80.65% of companies have

respected this principle in 2011, 75.36% in 2012 (a decrease of 6.56% compared to 2011) and 77.03% in 2013 (an increase of 2.22% compared to 2012). Non-compliance of this principle it was explained by the fact that legal proceedings are directly applicable to the conduct of General Meeting of Shareholders, namely Law no. 31/1990 and Constitutive Act of the Company or that are pending proceedings.

The dissemination of information on its website regarding the rights of shareholders and the rules and procedures for participation in the General Meeting of

Shareholders shall be performed by 90.32% of companies in 2011, by 84.06% of companies in 2012 (a decrease of 6.93% compared to 2011) and 87.84% of companies in 2013 (a slight increase of 4.5% compared to 2012). Explanation of non-compliance principle is that information can be found in the convening notice of the General Meeting of Shareholders.

With the exception of a single company (SC ARTEGO SA Targu Jiu), in 2011, all other ensured the information timely to the shareholders of the decisions taken at the General Meeting of Shareholders by means of a dedicated section on its website. Instead, informing shareholders about the outcome of the vote detailed records a lower percentage, respectively: 96.77% in 2011, 94.20% in 2012 (a decrease of 2.66% compared to 2011) and 95.95% in 2013 (an increase of 1.86% compared to 2012).

All companies analyzed published on its website current reports/announcements.

Most companies have a department or a person specializing in investor relations, respectively: 95.16% in 2011, 97.10% in 2012 (2.04% more than in 2011) and 95.95% in 2013 (1.18% less than in 2011). Companies that reported non-compliance of this principle of corporate governance or did not complete the section *If NOT, please EXPLAIN* either motivated by the lack of staff.

5. Conclusions and further directions for research

Investor Relations is a priority for the management of any company, for which occupies a definite place in the corporate governance principles, containing a series of guidelines aimed at ensuring transparency in information dissemination, so as to facilitate access to all providers of capital to them. These guidelines aim respect the rights of investors and are the basis for strengthening old relations, but also for the implementation of new ones.

Also, in the case of the companies analyzed observed a high degree of adopting the principles of investor relations, in some cases even 100%.

Study limits are to use only the information from the "Comply or Explain" Statement as the benchmark for assessing the application of corporate governance principles in the domain of research.

Further directions for research aims at analyzing the provisions of the new Corporate Governance Code to be drafted by the Bucharest Stock Exchange on the topic, but also how their implementation by companies in Romania, so we can capture new benchmarks in financial disclosure, influencing the investor relations.

References

1. Achim, M. V., *Teoriile firmei și întreprinzătorul: reevaluări și perspective. STUDII POST-DOCTORALE ÎN ECONOMIE*. Disertații Post-Doctorale, Editura Academiei Române, Bucharest, 2013, p. 729
2. Cadbury, A., *The Financial Aspects of Corporate Governance*, Gee and Co. Ltd., London, UK, 1992, p. 14
3. Dicu, R. M., *The transparency in the reporting of intellectual capital: between the management responsibility and the stakeholders' requirements*, in Annals of Oradea University, "Științe Economice" series, Tome XX, no. 1, July 2011, pp. 609-616
4. Grosu, M., Dicu, R. M., Mardiros, D. N., *Corporate Governance Principles: an evolutionary approach in terms of directors-managers relationship, in the developing economic context of 21st century*, Proceedings of the International Conference Accounting and Management Information Systems, The sixth Edition, 2011, pp. 593-612
5. Nistor, R., Beleiu, I., *Approaches regarding the dimensions of project governance*, in Proceedings of the 8th International Management Conference MANAGEMENT CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, Bucharest, 2014, p. 1026
6. Shleifer, A., Vishny, R. W., *A Survey of Corporate Governance*, in The Journal of Finance, no. 52, 1997, p. 737
7. Stancu, A., Orzan, M., *Responsabilitatea socială a companiilor românești – un pas pentru dezvoltarea durabilă*, in Marketing on-line, volume 1, no. 2, 2006, p. 50
8. <http://www.bvb.ro/>

Dimensions of the Social Responsibility of the Auditor, in the Practice of Creative Accounting

Associate Professor Daniela-Neonila
MARDIROS, Ph.D.

„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania,
e-mail: mardirosdanielajob@gmail.com

Univ. Lecturer Roxana Manuela DICU,
Ph.D.

„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania,
e-mail: rm.dicu@yahoo.com

Associate Professor Maria GROSU, Ph.D.

„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania,
e-mail: maria_lia24@yahoo.com

Abstract

The market economy involves competition, and the risk is always present, whether we refer to reporting entities or to investors and creditors. "The person who does not risk, has no gain" is the motto that reflects the negative part of any business. The pragmatism of the business man, avoiding the risk as much as possible, and the profit, as a target, is the coordinates of any successful economic environment in which the accounting information is the core of decision-making process. The economic crises that regularly have transited human society have become, indisputably, "information crisis". Insufficient, inaccurate, changed, irrelevant or unverified information have generated numerous phenomena of economic decline and have created, for the circumspect user, precautionary feeling, and postponement of the decision or its avoidance. Auditor's role is essential in that it increases users' confidence in the information published by companies, as long as his conduct is ethical and he does not compromise his image. In this paper, the authors have proposed to analyze the position of auditor and his responsibility to the users of the audited information, when he faces creative practices, the dimensions of the auditor's ethical behavior, and the risk of detecting creative accounting techniques and results.

Keywords: creative accounting, audit risk, deontology, social responsibility of the audit

JEL Classification: M14, M41, M42

1. Introduction

Accounting aims to represent the reality of an organization, reflected in the financial position, performance and cash flows. The standards and accounting regulations are the resultants of the normalization of the accounting practice. They contain definitions of concepts that are designed to guide practitioners in applying professional judgment. The whole accounting construction builds itself on the skills of the professional accountants, who use their knowledge and experience, combined with an optimal dose of ingenuity, but also with loopholes in the law in order to present a maximized income or maximum earnings per share, in order to improve the image and marketability of the company or simply to cut costs or indebtedness (Groșanu, Răchișan și Berinde, 2012). In these cases, the professional judgment has a major impact on the amounts reported by companies, which are marked by a higher or lower dose of subjectivity and creativity.

Creativity in accounting means using accounting regulations flexibly to manage measurement and disclosure of the items in the financial statements so that **they serve the interests of the entity and not its users**. Such an approach can be found in specialty theory and practice under the name of creative accounting. Thus, *accounting becomes an image of an alternative optimistic reality that aims to improve an already existing image, instead of an intellectual construction of figures and a faithful representation of the entity*. Therefore, **the validation of the income** is done by reference to a framework of rules, governing the preparation and dissemination of accounting information. These rules have to be respected both in form and substance. The role of audit is to express an informed opinion on the information publicly disseminated by companies, by drawing attention to any information that may lead to changes in users' decisions. In this way, he should act responsibly in relation to the recipients of the information on which the auditor expresses an opinion.

2. The research methodology

Current century was marked by a series of financial scandals, highly publicized and which brought into focus the accounting and the auditor profession. They had in common the fraud hidden in audited financial

information. Since then, the issue of a stronger demarcation between licit and illicit, the dimensions of creativity in accounting, were intensely discussed. In this paper, we propose to analyze, using the *descriptive method*, the position of auditor and responsibility of his service in relation to the users of the audited information, when he faces such practices, the ethical dimensions of his behavior, and the risk of assuming the detection / not detection of the techniques and the creative accounting results. To assess audit risk we considered the Guide for Audit Quality, published by the Chamber of Financial Auditors of Romania.

Therefore, the starting point of this study is to familiarize those concerned with the issues and controversies raised by identifying creative accounting practices, in the case of an auditor who works with objectivity and good faith. In addition, we want to analyze the auditor-client relationship, possible courses of action, and the effects of the auditor's behavior, both on his image and on the audited entity, from a critical perspective.

3. How should the auditors' behaviour be against the practice of creative accounting?

Applying an accounting policy within the margin of freedom offered by normalization has nothing objectionable. On the contrary, being a professional accountant requires a good knowledge of legislation and to offer solutions and lead to optimized management decisions. In addition, any option for a method or an accounting policy must be justified in the notes to the annual financial statements.

In this time of discussion, we must ask: why is accounting important? Is it a living organism that adapts to the changes of economic environment, or an exact science, which should provide answers with mathematic precision? There are accounting professors who assign it attributes related to science, art and social game (Horomnea, 2013). In this context, the word creativity has positive connotations, reflecting accounting's versatility and ability to progress, which must adapt to the changing global economic environment. The situation is obviously questionable when managers want, more or less deliberately, to trick users, by using creative accounting. At this point, the "virtues" of

professional accountants and auditors are questioned, both in terms of preparing the financial and accounting information, and its validation.

In cases of creative accounting which have become the subject of media, the question of information disclosed by companies whose accounting and financial reporting have passed the audit validation most often appear. In this context, **the role of the auditor** intervenes into question: his involvement in **identifying, limiting or eradicating** the practices of creative accounting should be characterized by *responsibility and permanence*, while the auditor activates in terms of *independence, impartiality, fairness, competence and credibility* (Balaciu & al., 2012).

If, during his mission, the auditor **identifies** items related to creative accounting, which are **the options**? Thus, *if the auditor is not related to the manipulated reporting, but operates under ethical conditions*, there are two solutions:

- to issue the audit report with an amended opinion, which may be: with reservations, contrary or disclaimer of opinion. In this case, the relationship between the entity and the auditor may damage on a long term. But the interest that is protected by the auditor is not of the employing entities, but of the users of financial statements and, therefore, he must be totally independent of the client, thus avoiding the profession to become a commercial, unethical one. The audit is thus a requirement and a duty, at the same time a responsibility towards those who believe in independence and ethics of auditors, as fundamental principles for the conduct of the audit mission;
- to withdraw from the mission, thereby avoiding the professional risk. This last statement is reinforced by the fact that the withdrawal is interpreted as evidence of responsible behavior, as we detail in the contents of this paper.

Limiting or eradication of creative accounting techniques can be performed in two directions:

- The first consists in applying disciplinary control means that maintain public confidence and do not affect the auditor, within the meaning of compromising his image. They should explicitly limit the creative accounting practices;
- The second solution calls for permitted non-audit services, such as the review of interim financial

statements. A ban imposed to the auditor to not provide these services would be useless in maintaining its independence. The prohibition would undermine the ability of companies and shareholders to initiate efficient transactions, in which the insurance provided by the auditor or by any other element of the transaction should be considered relevant. It would also affect a part of supervision in key sectors of the economy (Federation of European Accountants, 2011).

According to the authors Mitchell and Sikkim (2005), the auditor is the issuer of an opinion which guarantees the quality of information in the financial statements, while having a thankless mission: on the one hand, he must *be involved and be objective*, and, on the other hand, if practices are creative or at the limit of legality, he should *be positioned against the company that must be audited*. Any deviation from independence or ignoring creative practices has consequences on the entire profession, as history has shown:

- Auditor's inability to identify errors, intentional or not, allows the publication of annual reports which are not qualitative, thus no longer serve the purpose of informing users and support their decision making process;
- The auditor profession's reputation has suffered following the presentation in the media of violations of ethical principles. In these situations, a public censure of the audit process can be considered normal. Violations of ethical principles by an auditor lead to skepticism facing the entire accounting profession. The commitment to protect the public interest, considered an element of professionalism, becomes a null variable, leading implicitly to the general opinion that the code of ethics was violated;
- Restoring public confidence in the results of the auditor's work is not an immediate solution, but requires a long-term approach, in which profession has to demonstrate the pursuit of the public good, its compliance with the Code of Ethics for Professional Accountants and hence the required fundamental principles: *integrity, objectivity, independence, professional competence and due care, confidentiality, professional behavior* (Code of Ethics for Professional Accountants, 2013).

In conclusion, the relationship between creative accounting and auditing is **fundamentally negative**:

practicing creative accounting affects the image of the audit profession, resulting in a general mistrust in the audited information and a high professional risk. In the same time, the audit, by allowing practices of creative accounting, inhibits and takes to the derision its positive sides, which bring progress in best practices and regulatory developments.

The responsibility of the audit professionals is a unique concept in the economic world. Although invisible, it has enormous power, being equated to *impartiality and integrity*. Accounting calculation determines the value of elements, the distribution of earnings, property, the capital markets transactions, the investment flows etc. In this context, the audit practice **legitimizes qualitative information provided by companies**, *the role of audit being to express an opinion only on those reports that enable the profession to assert that the mission has taken place in conditions of independence and objectivity*. The practice of creative accounting has allowed slippages from the legal regulations and codes of ethics, questioning the ethics of the profession.

4. What is the risk of the auditor, in the case of identifying (or not) the creative accounting techniques?

There is no consensus on the idea of negative impact of the creativity in accounting activity. The line between licit and illicit in accounting is very sensitive, especially in the current context of the application of legal regulations insufficiently analyzed by the business, the academia and other stakeholders. The fact that the creative accounting techniques are within the law, exploiting its gaps, requires from auditor delimitation between permitted and prohibited.

The role of the auditor becomes as important as it is difficult. Where does creativity in accounting start and end? What is the auditor's responsibility for identifying such practices and not detecting their implications? Given that he should act *responsibly and in accordance with the Code of Ethics*, we will consider audit risk with all its components and implications of creative accounting on the risk dimension, given that the audit opinion should provide *reasonable certainty about the quality of audited financial information*. Therefore, it becomes self-evident that auditors should state in their

report any accounting practices at the borderline of legality, but detrimental to stakeholders interested in audited financial reports, as disinformation or insufficient/bad substantiation of the decision making process.

The auditors accept some level of risk or uncertainty in performing the audit function. If the auditor agrees that there is some uncertainty regarding the merits of the evidence, some uncertainty regarding the effectiveness of internal control of a client or the true and fair view of the financial statements, then he extends the sample to gather sufficient appropriate audit evidence that deny his suspicions. Given the inherent limitations of the audit, there is inevitably a risk that some **information related to creative accounting will not be identified**.

However, when the auditor has evidence on which presupposes the existence of such information leading to significant inaccuracies, it must extend its examination procedures in order to confirm or refute the findings. In this context, **the impossibility to identify the engineers related to creative accounting affects the professional risk**. This is the risk that the auditor issues a report which misleads the users, given that the relevant regulations, International Standards on Auditing respectively, were observed. Below we review some aspects characterizing the audit risk and its components: inherent risk, control risk and detection risk.

The inherent risk is a measure of appreciation that the auditor presents, regarding the likelihood of significant misstatements in an audited segment, prior to estimate the effectiveness of internal control mechanisms. It is directly proportional to the amount of sample information. In the case of a high inherent risk, an increasing of the amount of evidence accumulated and a nominalization of experienced auditors is recommended, together with thorough verification worksheets prepared by them.

Following the evaluation of the entity's internal control, **the control risk** is determined. It is a measure of appreciation of the auditor regarding the likelihood of errors, with a value exceeding the tolerable limit of a segment, not to be foreseen or detected by internal controls applied by the client. In fact, this risk is related to the entity and not to the auditor. It allows an assessment of the effectiveness of internal control of the client in terms of preventing or detecting errors. Given the nature of creative accounting, if the auditor detects such techniques, we believe the control risk should be

greater than in their absence, given that they have passed this form of verification.

The detection risk is the risk that the audit evidence for a sample does not allow detection of errors or irregularities whose value exceeds the tolerable limit, if such deviations or errors exist. We believe that the probability that elements of creative accounting techniques not be identified is substantial. However, the auditor may reduce the risk of non detection of these techniques, first, through a good knowledge of accounting legislation, but also in the activity of the audit client. He also must analyze, more carefully and include into the audit evidences, elements that influence the result reported in the income statement, respectively incomes and expenses with significant value, which could result in changes of substance in it. In addition, the auditor must be informed regarding the customer's relationships with the current and potential investors, relations which could lead to manipulations of the economic entity's financial statements, to make them more appealing. Finally, the auditor should assess the internal control procedures and to establish if these procedures have identified creative accounting

techniques which will lead to the alteration of the users decisions.

The **acceptable audit risk** is a measure of the degree to which the auditor is willing to accept that the financial statements may be materially misstated after closing the audit and after the issuing of an unqualified opinion and is representing the product of the aforementioned risks.

When the auditor determines a low level of the acceptable audit risk, it means that he assumes that the financial statements are not materially misstated. A perfect certainty would mean zero risk and a risk of 100% would mean absolute uncertainty. In the literature it is considered that there is always an audit risk, which is desirable to not exceed 5%. Thus, the assurance given by the auditor is reasonable, being the complement of the audit risk, i.e. around 95%. So, the auditor cannot guarantee the total absence of significant errors.

In **Table 1** we will present a model used to estimate the risk for four situations that may arise regarding the practice of financial engineering.

Table 1. Audit risk estimation in case of practicing/non-practicing of the creative accounting techniques				
Auditor's situation \ Risks	Case 1: Discover techniques and report them	Case 2: Discover techniques and not report them	Case 3: Do not discover techniques but they exists	Case 4: Do not discover techniques because they do not exists
Inherent risk (IRI)	High - 1,25	High - 1,25	High - 1,25	Medium - 1,75
Control risk (CR)	High - 1	High - 1	High - 1	Low - 5
Detection risk unbound by sample (NDRS)	Low - 3	Low - 3	High - 1	Low - 3
Audit risk (AR) (IRxCRxNDRS)	Medium to high - 3,75	High- 3,75	High - 1,25	Medium to low - 26,25

Source: Own processing and interpretation, after the recommendations of the "Guide for a quality audit" (2012)

In terms of adoption of new forms of audit risk assessment, presented in the mentioned paper (1 - very high risk, 5 - very low risk, for the inherent risk; 1 - High 5 - low, for the control risk and 1 – high, 3 - low for the non detection risk) and calling on professional judgment, we see that the highest degree of confidence is reflected by the fourth variant, which, moreover, is that considered to be correct, both from the auditor and the audit client points of view.

We considered the *audit risk medium to high*, when the auditor discovers creative accounting techniques and reports them, which means that its view is supported by audit evidence grounds. In case two, when the auditor discovers creative accounting techniques but do not reports them, *the estimated audit risk* has the same as value, but the professional risk of the auditor is much higher. In the third case, it is considered that there are suspicions regarding the creative accounting practices,

the *estimated risks is high*, such that the auditor give off the opinion, possibly indicating a paragraph of comments in this respect. For the last case, we observe that the value of the audit risk is much removed over 5, *which means that the auditor estimated risks are medium or low*. This can happen when the auditor's mission is recurrent and he knows very well the client entity.

External users and their decisions depend on the client's financial statements. For this reason, it is appropriate that the acceptable audit risk to be diminished. How the financial statements are a determining factor, large social damage could result if a significant erroneous presentation in these summary documents would remain undiscovered.

It is widely recognized the fact that it is not possible, especially for reasons of cost and efficiency, to obtain an absolute assurance that in the annual financial statements are not errors, whatever the system adopted by the company it will be and whatever the procedures adopted by auditor will be. *The audit risk is the fact that there may be significant errors in the annual financial statements and the auditor, not revealing them, can formulate an erroneous opinion.*

He must, however, to conceive the mission so as to obtain reasonable assurance that there are not significant risks in the yearly financial statements and thus, to limit the audit risk to an acceptable minimum level. To this end, the auditor should consider three factors (Arens and Loebbecke, 2003): staff, *the users* which it is intended for the audit report and which, on the economic crisis and financial scandals fond, increased their demands and are more circumspect, and the costs, that must be competitive and comparative with the rest of the market.

We consider that, if an entity practicing creative accounting techniques, the audit risk **is high**. We consider, on the one hand, the auditor's professional risk, carrying out their mission in accordance with regulations issued by the Chamber of Auditors in the field, those being respected professionally. On the other hand, in such cases, also the **detection risk** can be very high, especially for the case where, although the auditor performs his work under the Code of Ethics and Professional Conduct, the auditor fails to identify manipulation of the accounts.

5. The audit's social responsibility - condition of quality for the audit mission

By the nature of the work that they perform, the auditors are those who must uphold the *law itself, but also its spirit*. It is not an easy role, since in many cases, the auditor finds himself in a conflict of interest, when in reality it should be a mediator. The mediation act implied by the audit activity, located at the congruence of interests for several categories of certificated information users, led to multiple discussions on the idea of **audit's social responsibility**, as part of a broader approach, found under the name of Accounting, auditing and reporting social and ethical (SEAR – *Social and ethical accounting, auditing and reporting*). In this approach, we consider that the audit reports are intended for users in the broad sense, therefore we consider not just the investors.

More broadly, the social audit encompasses those public analyses (more or less systematic) of certain companies, which aim their social responsibility, carried out by independent bodies, usually without the approval of concerned entities (Belal, 2002). He is complementary to the financial audit. Its aim is to promote the ideals of democracy, accountability and transparency in economic and business environment.

In the present context, we want to consider the social impact of the audit report on the user's decisions and also, the professional responsibility in relation to the audit opinion which he assumes. We believe that the relationship auditor – audited entity can be analyzed from the perspective of social responsibility, based on the following theories:

The stakeholder's management - entities are interested in informing the key users (most often strategic investors). In this case, the auditor, if he pursues his mission in ethics conditions, will refer any accounting engineers who are able to influence the decision-process;

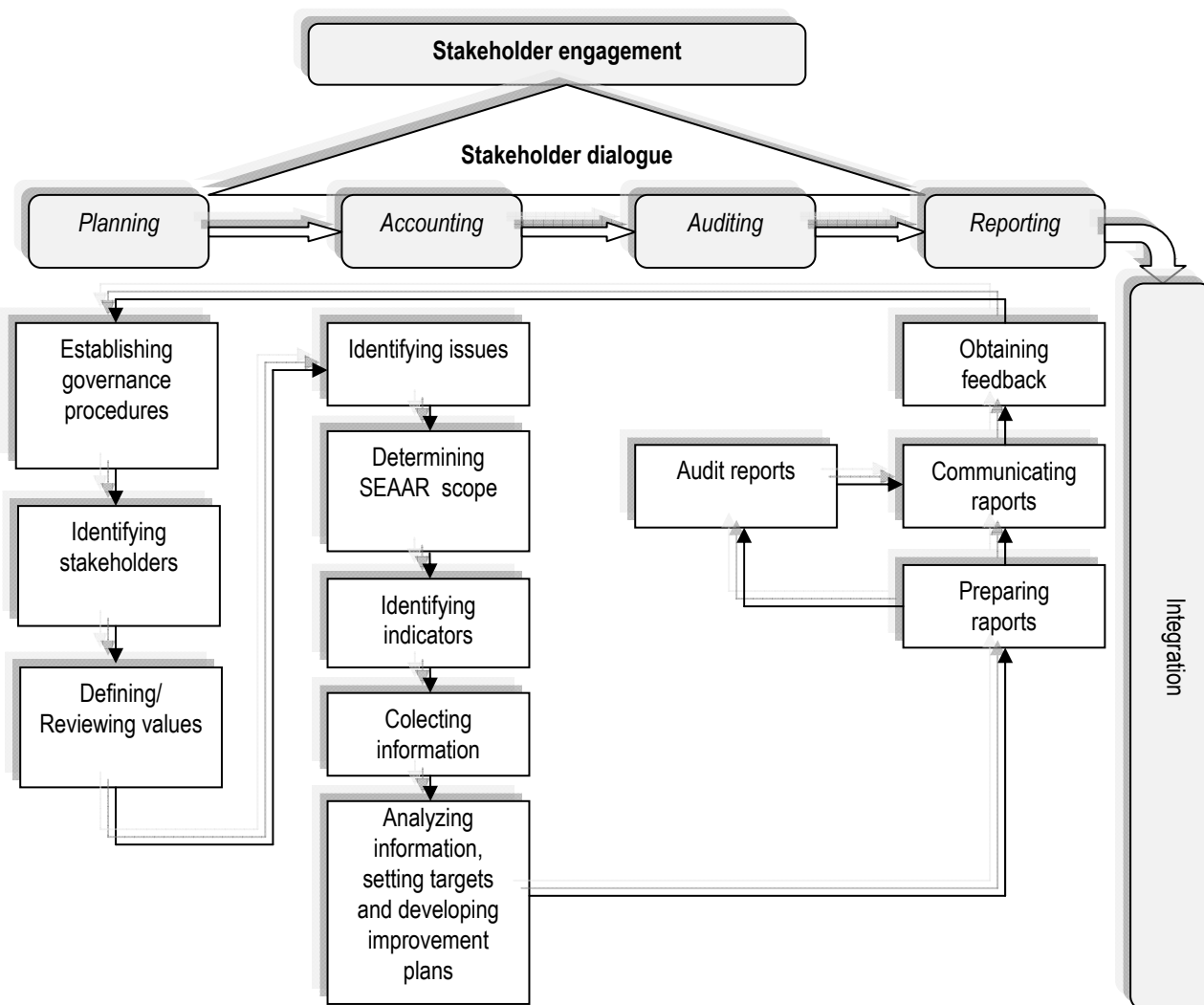
The social responsibility towards users (stakeholders' accountability) - in this case, the entities have a moral attitude towards users. Therefore, the auditor must notify the irregularities and the entities will consider its recommendations.

Ethics must be a constant in the life of an economic entity. Based on these considerations, a number of authors (Belal, 2002; Owen and other, 2001; Ferrell, Fraedrich and Ferrell, 2015) believe that the social and ethic audit is applying, sooner, to the first theory than the second, because, in the theory regarding the user

management, the auditor may be influenced to report unqualified audit, although this situation is contrary to reality.

In Figure 1 we proposed a framework for the mainstreaming of the audit social dimension on the process of responsible reporting to stakeholders.

Figure 1. Integration of the audit social responsibility in the financial reporting process

Source: Gao, S., Zhang, J., *Stakeholder engagement, social auditing and corporate sustainability*, Business Process Management Journal, Volume 12, Issue 6, 2006, pp. 722-740

According to Figure 1, social responsibility is manifested through the stakeholder engagement in the accounting processing, auditing and reporting of the financial information. The purpose of this approach is to limit or

even to abolish the line which is delimiting the entity, as a market instrument, by the entity seen as structure with social implications, located in constant dialogue with the interested parts.

Other authors (Peercher, Solomon and Trotman, 2013) propose a conceptual framework on liability of auditors, developed in two directions and four dimensions, which we try to adapt to the specifics of Romania:

- *reward versus punishment*. An auditor is rewarded if he detects fraud or he withdraws if considers that the yearly financial statements do not meet the quality characteristics (such is the case of creative accounting practices). At the opposite pole, the penalty may take the following forms: high professional risk, penalties and fines from the competent bodies (in the Romanian case, the Chamber of Auditors, through the quality control), inspections regarding the quality assurance (Department of Monitoring and Professional Competence - DMPC);
- *the responsibility of the audit mission's outcome versus the responsibility of the audit judgment*. Through the audit report, as a result of the audit mission, drawn up in terms of ethics, the auditor must demonstrate the social responsibility to users. Thus, he will present, objectively, all the findings of the audit mission. The reasoning responsibility is related to optimal application procedures, to the choice of a representative sample, but also to the manifestation of a high degree of skepticism as to his own judgment.

We believe that should be paid attention to the social responsibility of the auditor, it having a double positive effect: It prevents, on the one hand, the deterioration of the auditor image and, on the other hand, restores the confidence of users and of the general public in the audit act.

6. Conclusions

The **financial audit** was and is the key for the probity and credibility of the economic transactions. Since the **professional accountant** is the creator of the information which must correspond to the **quality**

attribute, **the auditor** is the one who must validate the quality of information or, otherwise, to identify the creative accounting practices that may adversely affect the users' decisions.

The auditor independence, fundamental ethical principle, can be described as his ability to present the irregularities found in the audit report, being an indispensable element in guaranteeing the "objectivity" of accounting information for the third parties, especially for the investors. But often, the managers, who are managing the capital provided by the shareholders and by the auditor's customers seeks to win the confidence of investors by publishing an accounting information to which was expressed an auditor opinion, but that is vitiated of some accounts manipulations, known as techniques of creative accounting. In such a case, the auditor is subject to a higher risk than usual. We have here two situations. First, which corresponds to the case that creative techniques are not detected, is leading to high professional risk, placing into question how the professional menus the audit mission. The second situation is one that requires the violation of ethical principles, as was demonstrated by the financial scandals. In this case, the auditor discovers or is aware of the practice of manipulation of the accounts, but he must choose between losing a customer, represented by the manager of the company, and preserving its reputation to investors. However, taking into account the social dimension of the auditor's responsibility to the users, the idea of option is excluded, the auditor's work being clearly directed towards to the second option.

Currently, there is a particular attention for the stakeholder engagement in the entities activities and for the development of entities integrated reporting. The performance becomes thus a multidimensional concept (financial, ethical, social, philanthropic), which not only depends on the accounting figures, but is influenced by the entity's relationship with the key partners. Therefore, it is desirable that the audit, acting ethically, to become a mediator of the relationship between the two parts.

References

1. Arens, A., Loebbecke, J., *Audit - o abordare integrată*, 8th Edition, ARC Publishing House, Chişinău, Moldova, 2003, p. 215.
2. Balaciu, D., Bogdan, V., Meşter, I., Gherai, D., *Empirical evidence of Romanian auditors' behaviour regarding creative accounting practices*, Accounting and Management Information Systems, Vol. 11, No.2, 2012, pp. 213-238.
3. Belal, A.R., *Stakeholder accountability or stakeholder management: A review of UK's firms'*

- social and ethical accounting, auditing and reporting (SEAAR) practices, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Volume 9, pp. 8–25.
4. Ferrell, O.C., Fraedrich, J., Ferrell, L., *Business ethics: Ethical decision making and cases*, 10th edition, Cengage Learning, 2015.
 5. Gao, S., Zhang, J., *Stakeholder engagement, social auditing and corporate sustainability*, Business Process Management Journal, Volume 12, Issue 6, 2006, pp. 722-740
 6. Groșanu, A., Răchișan, P., Berinde, S., *International research regarding creative accounting*, Annals of Oradea University, "Științe economice" Series, tome XXI, no. 2, 2012, pp. 668-674.
 7. Hanlon, G., *The commercialisation of accountancy: flexible accumulation and the transformation of the service class*, Macmillan, London, 1994.
 8. McMillan, K. P., *Trust and the virtues: a solution to the accounting scandals?*, Critical Perspectives on Accounting, vol. 15, 2004, pp. 943-953.
 9. Mitchell, A., Sikka, P., *Taming the corporations*, Association for Accountancy & Business Affairs, 2005, p. 8
 10. Owen, D.L., Swift, T.A., Hunt, K., *Questioning the role of stakeholder engagement in social and ethical accounting, auditing and reporting*, Accounting forum, Volume 25, Item 3, 2001, pp. 264-282.
 11. Peercher, M.E., Solomon, I., Trotman, K., *An accountability framework for financial statement auditors and related reaseach questions*, Accounting, Organizations and Society, Volume 38, Issue 8, 2013, pp. 596-620.
 12. Camera Auditorilor Financiari din România, *Ghid pentru un audit de calitate*, Print Group SRL, 2012.
 13. Consiliul pentru Standarde Internaționale de Etică pentru Contabili, *Codul Etic al Profesioniștilor Contabili*, Translated and republished by the Chamber of Financial Auditors of Romania, 2013 Edition, available online at: <http://www.cafr.ro/sectiune.php?id=990>
 14. Federația Europeană a Contabililor, *Furnizarea de servicii non-audit clienților*, June 2011, available online at: <http://www.cafr.ro/uploads/1%20Furnizarea%20de%20servicii%20non-audit%20clienților%20RO%20aug%202011-6885.pdf>

The Assessment of the Future Professional Accountants - Between Classic and Online

Univ. Prof. Mădălina DUMITRU, Ph. D.,
e-mail: madalina.dumitru@cig.ase.ro

Univ. Prof. Liliana FELEAGĂ, Ph. D.
e-mail: liliana.feleaga@cig.ase.ro

Associate Prof. Cătălina GORGAN, Ph. D.
e-mail: catalina.gorgan@cig.ase.ro

Univ. Prof. Bogdan Ștefan IONESCU, Ph. D.
e-mail: bogdan.ionescu@cig.ase.ro

Associate Prof. Andrei STANCIU, Ph. D.
e-mail: andreis@cig.ase.ro

Univ. Prof. Aurelia ȘTEFĂNESCU, Ph. D.
e-mail: aurelia.stefanescu@cig.ase.ro

The Bucharest University of Economic Studies

Abstract

The assessment represents an essential component of the educational process. Along with the development of information technologies new assessment methods have emerged. One of these is the assessment through the online platforms. Within this study the authors analyzed for a sample of students within the Faculty of Accounting and Management Information Systems – The Bucharest University of Economic Studies – the differences between the marks obtained at the online competition deployed within the project Harmonization through innovation in the field of the assessment of knowledge in accounting studies and the ones obtained at the classic examination. In this sense, two types of analysis were made, respectively achieving comparisons between the marks obtained at the contest and the ones obtained at the examination and analyzing the results obtained by the students on the proposed themes in the discipline sheet, respectively in the themes for contest. The results showed that the distribution of the marks obtained at the online contest were closer to a normal distribution. The students solved correctly in smaller percentages the proposed questions from specific topics of the discipline as opposed to the proposed topics from the chapters taught and the other disciplines.

Keywords: online assessment, traditional assessment, accounting, the discipline sheet, contest

JEL Classification: M41, I21

Introduction

Among the main trends registered in the higher education at international level, with visible impact on the strategic development of Romanian higher education there are: the increasing importance granted to the education centered on the student, the promotion of the inter-, trans and multidisciplinary character of the educational act; the increasing importance granted to the transversal competences development, the increasing of the role of the information technology in the educational process and, not least, the increase of the efficiency of the methods of the knowledge assessment.

The evaluation represents an essential element of the educational process. During the last years have emerged many changes in this domain. One of them refers to the assessment through the online platforms. Such a platform was implemented in the year 2014 within the Faculty of Accounting and Management Information Systems from the Bucharest University of Economic Studies, as a result of the POSDRU project *Harmonization through innovation in the field of the assessment of knowledge in accounting studies*. The platform was used during the first year by more than 1,000 students, representing approximately 50% of the students of the faculty. The final objective of the implementation of this system is to support some of the online examinations. Before doing this, however, it was decided to perform an experiment by the organization on the online platform of a contest with prizes for multiple disciplines in the education plan. The competition consisted, for each discipline, in two eliminatory stages and prizes were awarded to the students with the best performances (scores obtained) in the final stage. The competition questions were created from a thematic by academics employed with the Bucharest University of Economic Studies, Western University from Timisoara and University Babes-Bolyai from Cluj-Napoca.

Following the contest, we analyzed the results obtained by the students in the online environment, making comparisons with those obtained within the traditional exams. The results of this research are presented within this article. The study focuses on two categories of analyzes. On the one hand, a series of comparisons between the results obtained at the contest and the results obtained at the examination were made. On the other hand, an analysis of the results obtained by the students at the contest on themes was made.

The article is structured as it follows: a first part is dedicated to the literature review, focusing on other research results for the online assessment. In the next section we described the research methodology. The paper continues with the results obtained within this study and ends with the conclusions drawn.

1. The literature review

Many forms of assessment were developed along the time, each with its own advantages and disadvantages. The following assessment methods are mostly used: written assessment, oral assessment and practical (computer-based) assessment. The assumption on which relies the evaluation and implementation of best practices in the evaluation process is given by the axiom that "the quality of the educational communication is a key factor in the learning process" (Houart, 2009).

The written assessment appreciates the portfolio of knowledge and skills gained by the students and their ability to solve various case studies by reference to uniform criteria regarding: the timing and duration of the examination, questions structure and scoring, objectivity and independence as to the professor (using thesis with dark corner). The most common types of applications in this examination forms are open response questions and multiple choice questions.

Oral assessment takes into account the knowledge gained by the students both in terms of quality and quantity. Through direct interaction between the student and the professor, the oral exam is characterized by a high degree of flexibility, because the questions asked by the teacher can be tailored according to the student's answers. The teacher can help the student with additional questions when he is deadlocked, but may require the student to motivate his answer to a particular question. Also, through the teacher-student dialogue, the examiner can tell not only "what the student knows", but also how he thinks, how he talks, the reasoning applied and the solution proposed by the student for specific cases different from those encountered in training (Dumitru et al, 2015).

Currently international accounting bodies use online assessment platforms. For example, since 2014 for an ACCA qualification candidates have to pass four exams on computer (F1, F2, F3 and F4). In the case of CIMA (Chartered Institute of Management Accountants), both the certificate in business accounting and the

professional qualification exams are taken on the computer. On the other hand, these tools are increasingly used in universities (University of Tasmania, The National University of Singapore, University of Bedfordshire, etc.). Online assessment platforms enable the development, administration and evaluation of tests and the communication of the results. The practical test (on PC) given to students on online assessment platforms adds value from the following perspectives: provides a high degree of objectivity in the scoring; the result is instantly communicated to the students; the student receives the correct answers and resolves issues in a very short time (Buchanan, 2000); supports solving any type of application, allowing critical assessment and integrated thinking (Quellmalz and Pellegrino, 2009); attenuates the emotional experiences of the students before the start of the examination; time of commencement and completion of the exam is firm and smooth; allows students to return to previous solutions; eliminates attempts to defraud the exam; is effective in evaluating a large number of students (Temitayo, Adigun and Oke, 2013).

It is the teacher who should have the ability to choose the assessment method suitable for a particular purpose. This might depend on the competence tested. No form of assessment is inherently superior to others. Instead, to conduct a proper evaluation the implementation of a quality control system that includes a careful process of review and analysis of questions is recommended (Schuwirth and Vleuten, 2004). In order to replace the traditional assessment with computer exams it must be established that the latter are reliable. Klein (2008) concludes that the grades granted by the computer are comparable to those granted by professors. Thus, the first ones may be used by themselves.

European best practices in the assessment in the social and human sciences postulates measures and steps which confer added value of education in the process of acquiring knowledge (Brauer, 2011). The main axis that articulates European good practice can be summarized as it follows (Nicol, 2007):

- Helps clarifying what constitutes educational performance (goals, criteria, standards, skills, abilities). According to the best practice, there is no correlation between the content of student assessments and curriculum objectives according to the students. Therefore, for each lecture and

each lesson within, its objectives and capabilities should be presented. In addition, it recommends eliminating the differences between the requirements presented to the students at the beginning of the semesters and the actual demands – that occur in the moment of the assessments (Daele, 2009);

- Approach “time and effort” centered on challenging learning tasks. In this regard, the question arises to what extent the assessments regularly encourages in-depth study as opposed to superficial learning?
- Providing accurate information feedback in learning, to help students in the process of identifying their mistakes and even in the self-assessment;
- Encourage positive motivational attitude in learning and increased self-esteem, i.e. “to what extent teacher assessments activate students’ motivation to learn?”
- Encourage interaction and centered learning dialogue.
- Facilitate and encourage self-evaluation and judgment (the reflection) in learning, through which teachers must respond to the question to what extent there are formal opportunities for reflection, judgment, self-assessment or evaluation “inter pares” in the discipline taught?
- Facilitate student involvement in decision-making on policies and assessment practices.
- Support the development of learning communities.
- Motivate teachers to adapt curriculum content to student needs.

The Romanian “accounting” education process is characterized by elements such as: the active participation of students in education, accountability to students regarding their academic and professional training, greater autonomy of its studying process. The triangulated action of the vectors listed are characterized by greater interdependence between teacher and student, both being subject to lifelong learning, the teacher having the main role to facilitate and direct the learning.

Higher education reform through the adoption of the “Bologna” system was conducted mainly at institutional level. From the point of view of the human resources involved in the educational process there are many clues that prove that the process is still in its first steps (Gorga, 2009). New paradigms in education institutional

logic should produce mutations in the conscious of the education providers, in conjunction with the changing of the optical of the evaluation of knowledge through new tools and methods.

Our study complements the literature in the field with a comparison between the results of a sample of students in classical examination and a computer-assisted contest.

2. Research methodology

Our study is based on the results of a sample of 210 students in written examinations and those obtained by the same persons in a competition organized through an

online platform. Students were enrolled in the Bachelor or Master's degree program at CIG, within ASE, or accounting faculties of the University of West Timisoara and Babes- Bolyai University in Cluj-Napoca. In this paper we analyzed only the results of the students in ASE.

The examinations were conducted primarily in the academic year 2014-2015 (except for three students who passed the exam in 2014 and 2013). The competition took place in May – June 2015. Five disciplines were included in the competition. According to competition rules, a student was allowed to participate in one discipline of the competition. The situation of the students participating in each section is presented in **Table 1**.

No.	Discipline	Number of students
1.	Databases	79
2.	Financial accounting	15
3.	Management accounting	40
4.	Public sector entities accounting	27
5.	Accounting principles	49

Source: authors' compilation

The competition was conducted in two stages. Competition rules provided that the first ten students in each section qualified in the second stage. If two students had the same score the time was taken into account. The score obtained in the first stage was not taken into account in establishing the hierarchy after the second stage. In this study we analyzed only the results obtained by the students in the first stage.

The variables that were considered were: mark for the first stage of the contest, the score obtained in the exam, theme of the subject in the competition. Scores obtained in the competition were extracted from the platform *olka.ase.ro* and the grades obtained by the students in exams were taken from ASE's computer system.

Preliminary processing of the results obtained at that examination was performed using Microsoft Excel. The comparative analysis was performed using IBM SPSS Statistics. For benchmarking data mainly descriptive statistical methods were used. Correlation analysis between the marks in the competition and the exam was based on Pearson correlation coefficient.

Our research was carried out for each discipline included in the competition. We conducted two types of analysis, namely:

1. Comparative analysis between the results obtained by students in the competition and those achieved in exams session at the five disciplines in order to determine the degree of correlation between the marks obtained through the platform and the examination in the classic format;
2. Analysis of the results by the breakdown on topics (chapters) of each test in the competition in order to identify weaknesses and strengths in preparing students when the contest.

3. The study results

3.1. Comparative analysis between the contest and the results obtained in the exam

For the first stage of the competition 18 questions for each subject were designed. Each question was rated with 5 points. In total, the maximum score that could be obtained by a candidate was 90 points (corresponding grade 10).

To achieve a more complete analysis, we conducted primarily an overall comparison between the results obtained by students in the competition (through the

online platform) and exam results for the five disciplines. This situation is represented in the Table 2.

Table 2. Comparative analysis of the results obtained in the contest versus the results obtained in the exam

	Contest	Exam	Difference
Valid	210	210	
Average	6.25	8.13	-1.89
Median	6.00	8.50	-2.50
Most frequent grade	5	10	
Standard deviation	1.870	1.726	
Minimum grade	2	3	-1.00
Maximum grade	10	10	0.00

Source: authors' compilation using SPSS

Graphically, the distribution of the grades is synthesized in Charts 1 and 2.

Chart 1. Distribution of the grades obtained in the contest

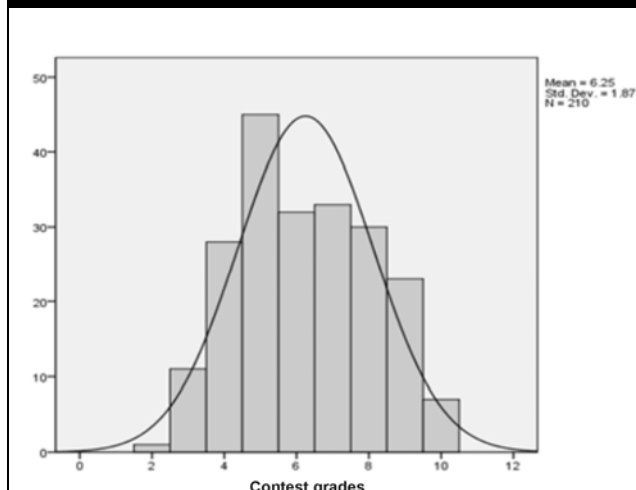
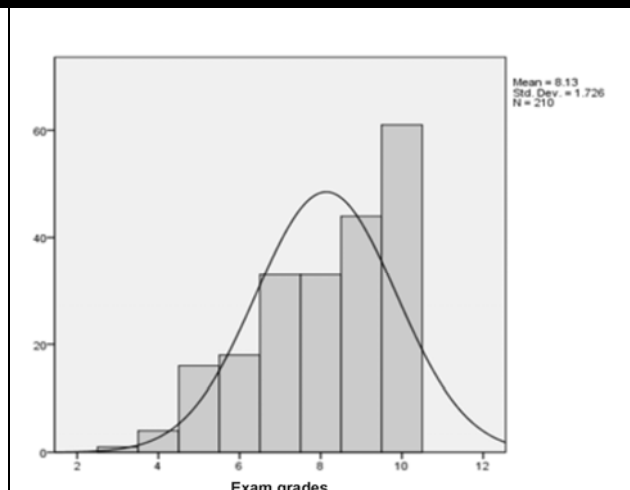

Chart 2. Distribution of the grades obtained in the exam

Source: authors' compilation using SPSS

We notice that overall the distribution of the grades obtained in the contest is closer to the normal one, with an average of 6.25, while the average of the exam grades for the entire sample was 8.13.

The analysis of the correlation between the grades obtained in the contest and the ones in the exam is synthesized in Table 3.

Table 3. The analysis of the correlation for the entire sample

		Contest	Exam
Contest	Pearson Correlation	1	.480**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	210	210
Exam	Pearson Correlation	.480**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	210	210

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Source: authors' compilation using SPSS

The analysis of the correlation between the grades obtained in the contest and in the exam, established through the Pearson correlation coefficient, reveals a positive correlation of

moderate intensity. At the level of each discipline the results of the correlation analysis between the grades obtained in the contest and in the exam are presented in **Table 4**.

Table 4. The analysis of the correlation for each discipline

Discipline	N	Pearson correlation coefficient
Databases	79	0.592**
Financial accounting	15	0.703**
Management accounting	40	0.468**
Public sector entities accounting	27	0.673**
Accounting principles	49	0.727**

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Source: authors' compilation using SPSS

Values of the Pearson correlation coefficient indicate a positive correlation of high intensity between the scores of the contest and of the exam for four subjects (Accounting Principles, Financial Accounting, Public Sector Entities Accounting, Databases) and a positive correlation of moderate intensity for the discipline Management Accounting.

The comparative analysis was performed on each subject. The study results indicate for all five disciplines analyzed a distribution of marks obtained in the competition closer to normal compared to the marks obtained in the exam (**Tables 5 and 6**).

In *Databases* discipline both marks obtained in the competition and exam are between 3 and 10. However, in the competition most commonly, students obtained grade 5 while in the exam they obtained grade 7. The average of the grades obtained in the exam (7.09) was

higher than the average marks for the contest (5.76) with 1.33.

The *Financial Accounting* discipline marks in competition are between 2 and 8, while the examination marks are between 5 and 10. The exam grade with the highest frequency is 10, and the competition is only 7. Also, between the average grades of the two samples is a very big difference: the exam is 8.20 and 5.67 in the contest.

Management Accounting discipline average marks obtained in the competition is 4.93, with 4.40 points lower than those achieved by students in the exam. The minimum grade obtained in stage one is 3, while the minimum mark obtained in the exam was 7. The maximum grade for a student in stage one was 7, while the highest grade obtained in this exam was 10. The smallest difference between the mark obtained in the final examination and the mark in stage one was 2 points, while the biggest difference was 7 points.

Table 5. The statistics of the results obtained in the contest and in the exam

Discipline/ Indicator	Databases		Financial accounting		Management accounting		Public sector entities accounting		Accounting principles	
	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**	RC*	RE**
Valid	79	79	15	15	40	40	27	27	49	49
Average	5.76	7.09	5.67	8.20	4.93	9.33	7.30	8.70	7.71	8.51
Median	5.00	7.00	6.00	10.00	5.00	10.00	7.00	9.00	8.00	9.00
Most frequent grade	5	7	7	10	5	10	8	9	8	10
Standard deviation	1.806	1.554	1.799	2.145	1.071	0.971	1.325	1.137	1.528	1.709
Minimum grade	3	3	2	5	3	7	5	6	5	5
Maximum grade	10	10	8	10	7	10	9	10	10	10
RC: Results contest										
RE: Results exam										

Source: authors' compilation using SPSS

Table 6. The statistics of the results obtained in the contest and exam

Indicator	Databases	Financial accounting	Management accounting	Public sector entities accounting	Accounting principles
Δ Average (RE-RC)	-1.33	-2.53	-4.40	-1.40	-0.80
Δ Minimum grade	2	-3	-4	-1	0
Δ Maximum grade	0	-2	-3	-1	0

Source: authors' compilation using SPSS

Average grades obtained in the competition for the discipline *Public sector entities accounting* is 1.4 points lower than that achieved by students in the exam. The minimum grade obtained by students is 5, while the minimum mark obtained in the exam was 6. The maximum grade received in the competition was in 9, while the highest grade sample received by students in this exam was 10. The smallest difference between the grade in the competition and the grade in the exam obtained by a student was 2 points, while the biggest difference was 3 points.

For *Accounting Principles* the marks in competition are between 5 and 10, the most common being 8 (14 appearances). An average grade obtained by all participants in the contest is 7.71. Exam scores are all between 5 and 10, their distribution being far from normal. High marks have a high frequency (grade 9 has 13 appearances and 10 has 19 appearances). Average grade for all contest participants is 8.51.

To explain the differences between the marks in the exam and competition both general causes, applied to all disciplines of competition and particular causes

specific to certain disciplines were identified. The reasons of the great differences between the two types of notes are presented below.

➤ **The difficulty level of the questions developed for the competition**

The difficulty level of the questions for the competition was higher because, starting from the premise that it enrolled the best students, the questions were formulated so as to differentiate them. The exam's aim was to check the skills of all students. For example, in the case of the Public sector entities accounting, the contest topics included sensitive elements, which required in-depth knowledge of this discipline.

➤ **The moment of the contest**

The timing of an event can influence the results. Thus, normally an exam takes place shortly after the conclusion of ongoing courses and seminars over a semester, when students have acquired still fresh knowledge. The contest took place at different times for each subject.

For the disciplines Databases, Management accounting and Public sector entities accounting the contest was held approximately two weeks before the end of the study discipline, while exam in regular session was held immediately after this period. In the case of these disciplines the experience of the students in the two stages of the competition, along with that calibrated structure of the exam on the topics given in the competition, were a valuable addition to knowledge, leading to better results.

For the discipline Accounting Principles and Financial Accounting 80% of the participants held the exam in February 2015. For 20% of the participants to the Financial Accounting contest the exam was held in February 2014 or February 2013. Instead, the contest was in May 2015, several months after the examination, which could blur some knowledge through disuse. For the disciplines taught in semester 1, it is possible for various reasons (lack of time, the stakes of the competition etc.) that students were not willing to relearn all the topics studied three months before, especially since the stage one of the contest took place in the period before the session.

It is a common reason that the period of the five disciplines contest overlapped with the pre-session, when the students had multiple tests and mobilized more difficult to learn for the competition. The exam was held in session, students having a few days before for dedicated training.

➤ Stage one contest stake

In the absence of prizes in stage one (note obtained at stage one counted only for the qualification in stage two), students felt worthwhile to summarize the matter, relying to qualify for the second stage only with the knowledge they already mastered. The goal was to qualify for the next step, not necessarily to obtain a very good score. The stake for stage one of the competitions was indefinitely lower than the one of the exam, the latter being considered for scholarships, for ERASMUS exchange, for a place in a hostel, for the average required by some employers etc.

Student participation in the contest was based solely on their decision without any selection; their motivation was to qualify in the second stage of the competition, and complementary the assessment of the knowledge accumulated before the exam.

Some of the students who got high grades in exams (in the disciplines Financial Accounting and Accounting Principles) and had the potential to achieve excellence in the competition did not wish to participate in this event, preferring to focus on preparing the disciplines in the second semester in order to maintain the leading position in the rankings achieved in the study year. In addition, some students, even though wanted to participate in the competition, couldn't do it as they left during that period with ERASMUS grants. Also, some students had to choose one of the subjects for which they wished to participate.

➤ Heterogeneity of the topics

The topics covered in the contest had a heterogeneous character. Their development involved a group of academics from different universities. In the exams, the questions are basically set by teachers who taught the discipline, the questions addressing the issues, format and language debated in the course or seminar.

The topics proposed in the competition may have had a different format with different expressions from those with which are accustomed the students from ASE or insisted on topics that were not detailed during the semester. The differences were greater for questions developed by teachers from other universities, which were created using bibliographic material to which ASE students have access harder.

➤ Type of the contest

Often, before the exam, students have a course in which the examination structure is explained through an example. For the contest, students were not familiar with the types of issues that were received.

Moreover, the contest was held on an online platform, most of the subjects were multiple choice questions, and students were not familiar with the evaluation system.

➤ The structure of the competition test

Students participating in the competition were not announced about the structure of the test, which comprised multiple choice questions with one correct answer and questions of the following types: multiple choice questions with multiple answers, associations between elements, exact test (typing in the blanks), matching elements in the blanks (the student chooses from a list of data elements) – Table 7.

Table 7. Structure on types of questions

Type of question (automatically checked by the system)	Number of questions in each type on contest discipline				
	Accounting principles	Financial accounting	Management accounting	Public sector entities accounting	Databases
Multiple choice question with one correct answer	10	12	12	12	9
Multiple choice question with multiple answers	6	6	6	6	6
Associations between elements	2				1
Exact test	-	-	-	-	1
Matching elements in the blanks	-	-	-	-	1

Source: authors' compilation

The existence of multiple choice questions with multiple correct answers put students into difficulty. If in the case of multiple choice questions with one correct answer, it can be achieved by eliminating the variants improbable solving questions with multiple correct answers do not provide this advantage. Multiple correct answers on some topics have not been notified, the students not knowing from the wording of the statement

the number of correct answers. Thus, there were questions that had one right answer and the students chose two answers or conversely.

Table 8 supports the statements above. The percentage of correct answers in the case of questions with one correct answer is higher than for the other types of questions.

Table 8. Synthesis of the correct answers on types of questions

Type of question	Discipline				
	Accounting principles	Financial accounting	Management accounting	Public sector entities accounting	Databases
Multiple choice question with one correct answer	63%	55%	45%	73%	48%
Multiple choice question with multiple answers	57%	39%	30%	49%	34%
Associations between elements	57%	-	-	-	43%
Exact test	-	-	-	-	62%
Matching elements in the blanks	-	-	-	-	77%

Source: authors' compilation

3.2. The analysis of the results of the students on topics (chapters)

The questions created for the contest were grouped on topics suggested by the discipline sheet and in the contest's thematic. The average percentage of correct answers for each discipline is emphasized in **Table 9**.

Among the topics addressed by the questions in the competition for *Databases* discipline emerges through greater percentage of correct answers (54.50%) *Databases design through normalization*. Almost half of the students (48%) answered correctly the questions dealing with the general concepts of the relational model of data organization. The other two topics, considered

more technical, closer to the implementation tool for databases (SQL and QBE) had lower percentages of

correct answers explained by the particular context in which the queries were formulated.

Table 9. Synthesis of the correct answers on type of questions

Discipline	Topic	Number of contest questions	Average percentage of correct answers (%)
Databases	General concepts of the relational model	4	48.75
	Databases design through normalization	4	54.50
	Databases interrogation through QBE	4	39.75
	Databases interrogation through SQL	6	40.50
Financial accounting	Tangible assets	5	46.20
	Transactions with third parties and inventories	5	59.80
	Provisions for risks and charges	3	69.50
	Accounting principles	2	57.33
	Transactions with the owner's equity	2	19.50
	Operating revenues	1	13.00
Management accounting	The conceptual framework of the management accounting	3	30.67
	Expenses. Types of costs	6	56.17
	Overheads	6	36.50
	Accounting systems for costs recognition in accounting	3	27.33
Public sector entities accounting	Budgetary system	2	46
	The organization of accounting in the public sector entities	3	61.33
	Public sector entities financing	2	87
	Fixed assets: concepts, classification, assessment and recognition in accounting	2	62
	Current assets: concepts, classification, assessment and recognition in accounting	5	63.80
	Liabilities: concepts, classification, assessment and recognition in accounting	1	85
	Owner's equity: concepts, classification, assessment and recognition in accounting	1	35
	Revenues and expenses: concepts, classification, assessment and recognition in accounting	2	85
Accounting principles	Financial reports	3	58.33
	Double-entry accounting system	3	59.22
	Accounting information system	3	68.33
	Recognition in accounting of the transactions and events	9	59.00

Source: authors' compilation

Under the *Financial Accounting* discipline it is noted that students have solved correctly in a higher percentage questions related to *Provisions for risks and charges*, followed by those on operations with *Third parties and inventories* and *Tangible assets*. The fewest correct answers were recorded on topics related with *Operating*

income and *Owner's equity*. This can be explained by several factors:

- The principles for the recognition and measurement of the provisions are discussed and fixed since the Accounting Principles discipline, deepening them then within Financial Accounting; additionally, this

topic rules are very clear, not too many interpretations leading to different approaches and solutions from one specialist to another;

- Operations with third parties and inventories represent a broad theme debated during seminars and courses of Financial Accounting; as a result, the topics in this category do not pose particular problems for students of our faculty;
- Tangible assets is a topic discussed in many disciplines (Accounting principles, Financial accounting), but it can raise difficulties to students as it involves complex issues of recognition and evaluation;
- Operating revenues and Transactions with the owner's equity are briefly presented in the discipline Accounting principles and Financial accounting. The results show lack of exercise for students on these themes.

Regarding the *Management Accounting* discipline students solved correctly in a higher percentage the questions in *Expenses. Types of costs*. The fewest correct answers were recorded for the chapter *Accounting systems for costs recognition in accounting*. This can be explained on one hand by the fact that management accounting records are not considered an important theme and are not deepened during the course and seminar, and secondly the recognition is an issue specific to this discipline. The types of costs are taught in disciplines like *Financial accounting* or *Economics*.

The students who participated in the contest in *Public sector entities accounting* solved correctly in a higher percentage questions under the theme of *Public sector entities financing*. Although they were developed by academics at the UVT, their accuracy can be explained by the following: the theme is studied in the beginning of the semester and correlated with the following themes throughout it, which deepen its understanding; the theme reflects a fundamental feature of public institutions. At the opposite pole was the theme *Owner's equity: concepts, classification, assessment and recognition in accounting*, for which the students have solved correctly the lowest percentage of subjects. These topics were developed by academics at UVT, but the reduced the percentage of correct answers may have the following arguments: the conceptual difficulties; low

level of significance of the topic for public institutions; specific concepts confusion with the private sector; subjects with multiple answers.

Among the topics addressed by the questions in the competition for the course *Accounting principles* emerges the theme *Double-entry accounting system*, which have received the most correct answers. We believe that this occurs because the basis of double-entry accounting system is common to all disciplines of financial accounting; it is necessarily addressed in the study thereof. Moreover, students cannot pass the exams in any discipline of accounting without knowing the contents of this theme. The fewest correct answers were recorded for financial reports theme. A possible cause could be slightly different formulation of these topics than the one that students met in courses and seminars in ASE.

4. Conclusions

Research conducted in the literature reveals the correlation between typology forms of assessment and results achieved by the students, but also the need to adopt good practice guides who give uniformity, comparability and relevance of students' knowledge assessment process.

From the perspective of the marks obtained by students in CIG in five disciplines in the competition held in an online environment, the results showed that the distribution of marks is closer to normal. From this point of view, we consider that assessment on the online platform is, at least on the results analyzed in this study, a more accurate method of assessment.

Regarding the analysis of the results obtained by students on the topics in each discipline, it revealed that the marks are influenced by temporal factors, the novelty of the theme, etc. For example, it was noted that in all five disciplines of the competition higher grades were obtained in subjects taught at the beginning of the semester or related to other disciplines. In contrast, the lowest scores were recorded on themes that have been assigned a low importance.

In conclusion, our study showed the causes of differences between computer assisted evaluation and written evaluation. Thus, we consider that currently, written evaluation studies in accounting can be replaced

or supplemented by computer-aided evaluation, leading to obtain objective results, relevant for students.

We believe that one of the limitations that affect the comparability of the results of evaluation forms is that it searched a small number of disciplines. Yet, it is known that the analyzed disciplines are relevant within the portfolio specific to the field of study accounting.

Acknowledgement

This work was supported from the European Social Fund through Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007 – 2013, project number SOPHRD/156/1.2/S/133202, project title “Harmonization through innovation in the knowledge assessment in the Accounting domain”.

References

1. Buchanan, T. (2000), *The Efficacy of a World Wide Web Mediated Formative Assessment*, Journal of Computer Assisted Learning, vol. 16, pp. 193-200
2. Daele, A. (2009), *Stratégies d'évaluation dans l'enseignement supérieur*, AIPU-Suisse Conference 2009
3. Brauer, M. (2011), *Enseigner à l'université: Conseils pratiques, astuces, méthodes pédagogiques*, Armand Colin
4. Dumitru, M., Feleagă, L., Gorgan, C., Ionescu, B., Stanciu, A., Ștefănescu, A., Bliidișel, R., Bunget, O., Muller, V.O., Mustață, R. (2015), *Ghid de bune practici de evaluare și testare unitară a cunoștințelor și abilităților specifice competențelor domeniului de studii contabilitate*, ASE Publishing House
5. Gorga, A. (2009), *Les politiques universitaires suisse et roumaine à l'épreuve des instruments de la qualité dans le cadre du processus de Bologne*, Thèse de doctorat en Sciences de l'Éducation, Université de Genève.
6. Houart, M. (2009), *Étude de la communication pédagogique à l'université à travers les notes et les acquis des étudiants à l'issue du cours magistral de chimie*, Thèse de doctorat en Sciences, Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix, Namur.
7. Klein, S. (2008), in *Probability and Statistics: Essays in Honor of David A. Freedman, D. Nolan, T. Speed*, Eds. (Institute of Mathematical Statistics, Beachwood, OH), vol. 2, pp. 76–89
8. Nicol, D. (2007), *Principles of good assessment and feedback: Theory and practice*, REAP International Online Conference on Assessment Design for Learner Responsibility, 29th-31st May, 2007.
9. Quellmalz, E.S., Pellegrino, W. (2009), *Technology and Testing*, Science, vol. 323, pag. 75-79
10. Schuwirth, L.W.T., van der Vleuten, C.P.M. (2004), *Different written assessment methods: what can be said about their strengths and weaknesses?*, Medical Education, 38: 974–979
11. Temitayo, F.M., Adigun, A.A., Oke, A.O. (2013), *Computer-based test (CBT) system for university academic enterprise examination*, International Journal of Scientific & Technology Research, volume 2, issue 8, pages 336-342

"Audit Financiar" Journal Editorial Balance 2015

2015 was the first year in which "Audit Financiar" Journal, edited by the Chamber of Financial Auditors of Romania, was issued in a bilingual version, Romanian and English, being published on its website, www.revista.cafr.ro and accessible to all interested persons.

"Audit Financiar" Journal has a good external visibility, is indexed in four international databases (ProQuest, Ebsco, Cabell's and Ulrich's), of which three are recognized by the National Council for Attesting Titles, Diplomas and Certificates (CNATDCU).

In this year editions were published 72 research papers, in the field of financial audit and from the related domains, such as accounting, corporate governance, IT, financial analysis, integrated reporting etc.

The articles had 131 signatures, belonging mainly to academics and scientists from prestigious universities from Romania and from abroad. Thus, **Alain BURLAUD** from the National Conservatory of Arts and Crafts in Paris, **Claude SIMON**, from ESCP Europe, **Edward J. LUSK** and **Michael HALPERIN**, from the University of Pennsylvania, USA, **Lukas LÖHLEIN**, from the University of Luxembourg, signed in the pages of "Audit Financiar".

The Journal also offered the chance of affirmation of university graduates, Ph.D. students, Master Students and others, concerned with scientific research in the area, meaning a total of 36 signatures.

To achieve a high level of quality of the journal, a significant contribution had the Scientific Assessment Council members, that examined carefully and professionally all the articles submitted for publication and presented relevant comments and recommendations for improving the work of the authors. In 2015 revisions/assessments were made by: Univ. Prof. **Veronel AVRAM**, Ph.D. - University of Craiova; Assoc. Prof. **Daniel BOTEZ**, Ph.D. - University of Bacau; Univ. Prof. **Ovidiu BUNGET**, Ph.D. - West University of Timisoara; Assoc. Prof. **Carmen Giorgiana BONACI**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca; Univ. Lect. **Vasile CARDOȘ**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca; Univ. Prof. **Tatiana DĂNESCU**, Ph.D. - "Petru Maior" University, Targu Mures; Assoc. Prof. **Alin**

DUMITRESCU, Ph.D. - Western University of Timisoara; Univ. Univ. Prof. **Mădălina DUMITRU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Nicoleta FARCANE**, Ph.D. - West University of Timisoara; Univ. Prof. **Liliana FELEAGĂ**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Niculăe FELEAGĂ**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Iuliana GEORGESCU**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Assoc. Prof. **Maria GROSU**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Univ. Lect. **Ionel Alin IENCIU**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca; **Nicoleta Maria IENCIU**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca; Univ. Prof. **Elizabeta JABA**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Univ. Prof. **Maria MANOLESCU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Magdalena MIHAI**, Ph.D. - University of Craiova; Univ. Prof. **Ion MIHĂILESCU**, Ph.D. - "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești; Univ. Prof. **Mariena MIRONIUC**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Univ. Prof. **Ana MORARIU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Assoc. Prof. **Mirela PĂUNESCU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Vasile RĂILEANU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Assis. **Ioan-Bogdan ROBU**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Univ. Prof. **Victoria STANCIU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; **Georgeta ȘPAN**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca; Univ. Prof. **Aurelia ȘTEFĂNESCU**, Ph.D. - Bucharest University of Economic Studies; Univ. Prof. **Neculai TABĂRĂ**, Ph.D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași; Univ. Prof. **Adriana TIRON TUDOR**, Ph.D. - "Babes-Bolyai" University, Cluj-Napoca.

The editorial staff of "Audit Financiar" Journal is grateful to the Council of the Chamber of Financial Auditors of Romania and to the Scientific Editorial Board for the support in development and implementation of editorial policy and in publishing of all the 12 issues.

*The Editorial Staff of "Audit Financiar" Journal,
December 2015*

